

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ СТАТЕЙ

**МОЛОДИХ УЧЕНИХ,
АСПІРАНТІВ ТА СТУДЕНТІВ
СУМСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
АГРАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Рекомендовано до друку Вченою радою Сумського національного аграрного університету (протокол №11 від 22.04.2018 р.)

Редакційна колегія:

Данько Ю.І., д.е.н., професор
Пасько О.В., к.е.н., доцент
Бричко А.М., к.е.н., доцент
Михайліченко М.А., к.і.н.
Кисельов О.Б., к.с.-г.н., доцент
Шкромада О.І., д.вет.н., доцент
Душин В.В., к.т.н., доцент
Масик І.М., к.с.-г.н., доцент
Савченко-Перерва М.Ю., к.т.н., доцент
Соларьов О.О., к.т.н., доцент

Збірник наукових статей молодих учених, аспірантів та студентів Сумського національного аграрного університету. – Суми, 2019. – 85 с.

У збірник увійшли статті молодих учених, аспірантів та студентів Сумського національного аграрного університету.

Для викладачів, студентів, аспірантів інших навчальних закладів.

Відповідальність за точність наведених фактів, цитат та ін. лягає на авторів опублікованих матеріалів. Передрук матеріалів з дозволу редакції.

Друкується в авторській редакції

© Сумський національний
аграрний університет, 2019

ТВАРИННИЦТВО

УДК 619: 514. 94

САНІТАРНО-ГІГІЄНИЧНІ ВИМОГИ ЩОДО ЗАХИСТУ ПТАХІВНИЧИХ ПІДПРИЄМСТВ З ВИРОБНИЦТВА ЯЄЦЬ

О. І. Гаврилюк, ст. викладач

Сумський національний аграрний університет

У статті викладено матеріали щодо експлуатації промислових комплексів в птахівництві, зоогігієнічних вимог до приміщень, організації промислового птахівництва з розміщенням однієї птиці на ізольованих, віддалених територіально одна від одної ділянках.

Ключові слова: приміщення, проект, вентиляція, зоогігієнічні умови.

Зараз проектування птахівничих господарств і комплексів з виробництва яєць за застарілими нормами, в яких відображені зоогігієнічні параметри, запозичене багато в чому з практики екстенсивного птахівництва.

В основу проектів птахівничих господарств покладено принцип конвеєрності виробництва, без достатнього врахування закономірностей епізоотологічного процесу і біології організму птиці. Усі птахівничі господарства, незалежно від їх розмірів, створювались за замкнутою технологічною системою, на одній ділянці, з мінімальними санітарними розривами між виробничими підрозділами і вирощуванням у єдиному потоці різновікового молодняку птиці племінного та промислового призначення.

Помилковість такого проектування негативно позначилась уже на початку роботи птахогосподарств і стала особливо очевидною в ході вирощування виробничих потужностей підприємств і впровадження у виробництво високопродуктивних ліній і кросів птиці.

Зосередження на обмеженій території різновікових груп птиці неминуче призводить до накопичення і значної активізації збудників умовно патогенної інфекції за рахунок постійного притоку до пташників нових партій молодняку. Інфекційні захворювання в цих умовах перебігають у різних формах асоціації і стають стаціонарними, оскільки немає можливості розірвати ланки епізоотичного ланцюга в циклі розвитку збудників без повної зупинки виробництва. Разом з тим виникають нові чи типові форми хвороб птиці, які важко діагностувати, а тим паче, займатись їх профілактикою що проводиться у таких випадках в господарствах, часто виявляється малоефективною у зв'язку з інтенсивним накопиченням патогенної мікрофлори як у приміщеннях, так і в оточуючому середовищі [1].

Зумовлюючи значне передчасне вибрикування продукції, падіж, зниження темпів росту молодняку і несучості птиці, виникаючі хвороби стримують використання величезних можливостей і переваг промислового птахівництва, не дозволяють досягти стабільно високих виробничих показників.

У цілому ряді областей здійснюється реконструкція і розширення птахофабрик, що є по суті розосередження окремих технологічних ланок виробництва з просторовою ізоляцією. Ці заходи є вимушеними і ведуть до зайвих витрат коштів на реконструкцію існуючих будівель і демонтаж обладнання.

В господарствах, що реконструюються, неможливо без значних додаткових затрат, правильно організувати виробничий процес, оскільки між окремими цехами не завжди можна досягти достатньої технологічного зв'язку[3].

Допущені помилки при проектуванні і будівництві птахівничих підприємств промислового типу можна пояснити в якійсь мірі нестачею досвіду в минулому, однак тепер, коли вони усвідомлені, зовсім недопустимо продовжувати будівництво за старими принципами, навіть якщо і забезпечується деяка економія під час будівництва, бо ці помилки стають гальмом на шляху подальшого технічного прогресу галузі.

В зарубіжній практиці одне з центральних місць у виробництві посідає проблема ветеринарного благополуччя птахівничих господарств, оскільки високих показників можна досягти тільки використовуючи здорову птицю.

В цьому відношенні певний інтерес становить досвід організації промислового птахівництва з розміщенням однієї птиці на ізольованих, віддалених територіально одна від одної ділянках. Таке планування дозволяє швидко попереджати інфекцію в межах одного об'єкта і позбутися значних збитків від захворювання птиці.

В розвинутих капіталістичних країнах не знайшло широкого розповсюдження будівництво багатопверхових і горизонтально зблокованих пташників, оскільки при їх експлуатації виникає багато проблем, пов'язаних зі збільшенням концентрації поголів'я, розміщенням технологічного обладнання, регулюванням повітрообміну і створенням оптимального мікроклімату, проведенням ветеринарної обробки птиці і санітарної обробки об'єктів. Вважається, що пташники павільйонної забудови в значній мірі відповідають біологічним потребам птиці і більш зручні в технологічному плані.

Аналізуючи зарубіжний досвід, ми не знайшли прикладів розміщення різних за технологічним призначенням птахівничих підрозділів на обмеженій території за високої концентрації поголів'я і з

мінімальною санітарною ізоляцією.

Будівництво птахівничих підприємств з надмірно високою концентрацією поголів'я птиці мало місце і в зарубіжних країнах, однак постійне ветеринарне неблагополуччя таких господарств і відчутні економічні збитки змусили; підприємців піти шляхом зонального розосередження виробничих цехів з обмеженою концентрацією в них поголів'я птиці.

Спеціалісти США вважають, що найкраще всього організувати великі птахівничі підприємства за принципом "міні-комплексів" (не більше 30 тис курей-несучок одного віку). Все виробництво може складатися з 5-10 таких комплексів, розміщених у різних місцях. Подібна форма має, на думку спеціалістів істотні переваги як з економічної, так і ветеринарної точки зору.

На птахофабриках з просторовою ізоляцією окремих підрозділів і зон збереження молодняку до 60-денного віку було вищим на 15 %, дорослої птиці - на 8,6 %, несучість - на 28,2 яйця. Собівартість 1000 яєць була нижчою на 24,5 грн., затрати праці - на 0,32 люд./год, конверсія кормів - на 0,32 ц у порівнянні з цими показниками на підприємствах, де така ізоляція відсутня [2].

Переваги цих господарств полягають у тому, що затрати на проведення вимушених лікувально-профілактичних заходів зводяться в них до мінімуму, а в ряді випадків вакцинація птиці взагалі не проводиться.

Необхідність збільшення санітарної ізоляції між виробничими підрозділами птахівничих господарств доведена багаточисельними дослідженнями як вітчизняних, так і зарубіжних авторів.

Встановлено, зокрема, що на відстані 2-3 км від великих птахівничих комплексів, рівень мікробного забруднення атмосферного повітря знижується (в 150-200 разів) і досягає допустимого нормативу.

Гази і запахи із тваринницьких ферм відчуються у тиху погоду на відстані 1 -1,5 км, а за вітром - на 2-3 км. На цій підставі у практиці зарубіжного тваринництва санітарні розриви між спеціалізованими комплексами встановлюють у вказаних розмірах. Приблизно такий же радіус польоту від пташників і гноєвих мух - переносників інфекційних захворювань птиці.

За результатами натурних досліджень, тваринницькі комплекси, в т.ч. птахівничі, можуть бути сильними джерелами забруднення атмосферного повітря: птахопідприємства на 400-600 тис. голів курей і на 2,5 млн. голів бройлерів на відстані до 2,5 км, тобто за силою забруднення атмосферного повітря їх можна співставити з об'єктами найвищого класу шкідливості. Отже, санітарні розриви між виробничими підрозділами необхідно встановлювати не менше ніж 2-3 км.

З метою забезпечення гранично допустимого санітарного розриву між окремими секторами (зонами) всередині виробничого підрозділу промислового вирощування птиці визначали відстань аерогенної міграції вірусу хвороби Ньюкасла у вражаючій дозі (вакциний штам "Ла-Сота"). При цьому було встановлено, що при швидкості руху повітря від 0,5 до 2,6 м/сек, температурі повітря від +5 до +18° С і вологості в межах 78-99 %, неімунні курчата уражалися: влітку - на відстані 150 м, весною - 110 м, восени - 210 м. В природних умовах швидкість руху повітря може бути більш високою, а експозиція впливу аерозолу на птицю - більш тривалою. Тому відстань між зонами повинна бути збільшеною, в крайньому випадку, в два рази і складати не менше 500 м, розсіювання кольорового диму при швидкості вітру 2-6 м/с візуально реєструється на відстані до 500 м від місця генерації. Ширина потоку диму на вказаній відстані коливається від 300 до 500 м. У пташниках, розміщених на відстані 20, 40, 60, 90 м, дим виявляється і всередині приміщень з птицею, куди він надходить, а потім знову викидається за допомогою системи вентиляції. Так, при наявності в зоні 100 тис. голів птиці відстань між ними повинна бути не менше 300 м, при 150 тис. - не менше 500 м, при 200 тис. - 800 м[1,2].

Встановлено, що зелені насадження з широколистяних і хвойних дерев шириною у 5-10 м, що розміщені по периметру птахівничих приміщень на відстані до 15 м, затримують розсіювання мікроорганізмів і знижують їх концентрацію в атмосферному повітрі на 50-80 %. На цій основі створення зеленого масиву в санітарній зоні, а також по периметру виробничих зон буде слугувати додатковим "щитом" на шляху міграції аерогенної інфекції.

Удосконалення технології організації виробництва в птахівничих господарствах на основі санітарної ізоляції окремих виробничих підрозділів і зон з одновіковою птицею при оптимальній її концентрації дозволяє окупити додаткові витрати в розмірі 7-10 % у порівнянні з діючими технологічними рішеннями при будівництві фабрик менше, ніж за рік.

У зонах, де утримується різновікова птиця, технологічні можливості обмежені, оскільки вони неминуче вступають у протиріччя з ветеринарними вимогами.

Зональне розміщення птиці дозволяє позбутися необхідності використання під забудову фабрик великих масивів сільгоспугідь, оскільки площа забудови окремих зон складає від 0,5 до 5 га. Для розміщення зон необхідно використовувати малопродуктивні або непридатні для землеробства ділянки. Між майданчикові масиви повинні використовуватись при цьому під сільськогосподарські культури [2].

Зрозуміло, що перехід до будівництва птахофабрик з просторовою ізоляцією окремих зон буде супроводжуватися деяким збільшенням капітальних вкладень. Однак ці додаткові одноразові витрати швидко можуть окупитися за рахунок додаткової продукції і зниження витрат виробництва.

Основні виробничі зони доцільно розміщувати у шаховому варіанті відносно центральної доро-

ги. В цих умовах істотно знижується можливість осідання аерогенної інфекції на сусідні зони птахівничих об'єктів при будь-якому напрямку вітру.

З метою зниження специфічних запахів, мікробного і пилового забруднення повітряного басейну, на території птахівничих підприємств необхідно передбачати насадження дерев. Доведено, що зелені насадження мають високі фільтраційні можливості, очищують повітря від пилу на 66 % влітку і на 35 % взимку. Разом з тим, вони зменшують кількість мікроорганізмів у повітрі на 22-80 % завдяки своїм фільтраційним можливостям і активному бактерицидному впливу; істотно знижують концентрацію і відстань розповсюдження шкідливих і неприємних на запах газів (на 32-35 %) на території птахівничих господарств; захищають об'єкти від проникнення стороннього шуму. Лісосмуга шириною до 10 м має таку ж захисну дію на шляху міграції аерогенної інфекції, як і просторова ізоляція до 200 м.

Озеленення не тільки підвищує загальносанітарну культуру господарства, а й дозволяє ізолювати птахівниче господарство від населених пунктів і інших об'єктів.

За своїм функціональним призначенням зелені насадження на території птахівничих підприємств поділяються на зовнішні і внутрішні [3].

Призначення зовнішніх захисних насаджень - захист птахівничих підприємств від шкідливого впливу (несприятливих вітрів, снігових заметів, пилових бур, шумів).

Повітрязахисний вплив дерев проявляється у зниженні швидкості вітру, розосередженні і зміні напрямку повітряного потоку. Зелені насадження змінюють швидкість вітру у бік зниження в середньому на 65,3 % не тільки у своїй зоні, а й на прилеглих ділянках. Навіть взимку, без листя, вони знижують швидкість вітру на 33,3 %, причому цей вплив ефективно проявляється на відстані 12-13 - кратній висоті дерев.

Санітарно-гігієнічні властивості зелених насаджень проявляються у виділенні ними бактерицидних і фунгіцидних речовин - фітонцидів, в озонуванні повітря і очищенні його від пилу і газів, у створенні сприятливого мікроклімату[2,4].

Леткі речовини багатьох рослин пригнічують ріст найпростіших бактерій, вірусів і грибів, убивають комах і їх личинок, згубно діють на безхребетних.

Зелені насадження відіграють важливу роль у підтриманні іонного режиму повітря. Біологічна активність кисню залежить від ступеня його іонізації. Найбільш благотворно на організм людини, тварин і птиці впливають легкі, негативно заряджені іони. Важкі, позитивно заряджені іони, шкідливі для організму: це іонізовані молекули диму, водяного пилу й інших речовин, що забруднюють повітря.

Оцінюючи будівельні матеріали, необхідно враховувати їх теплопровідність, гігроскопічність, паро- і повітропроникність. У ветеринарно-санітарному плані важливе місце посідає також і структура будівельних матеріалів. Пористі і шерехаті поверхні приміщень легко адсорбують і довго зберігають шкідливі гази; швидко забруднюються пилом і мікроорганізмами, важко піддаються очищенню, утруднюють дезінфекцію і дезінсекцію об'єктів. Тому при спорудженні птахівничих приміщень необхідно домогтись того, щоб поверхні всіх огорожувальних конструкцій були рівними і гладкими, без щілин і тріщин. При необхідності поверхні покривають водонепроникним і пароізоляційним шаром, наносять лакофарбові покриття або облицьовують кахлями. Зовнішні поверхні приміщень також повинні легко піддаватись очищенню і дезінфекції.

Технологічне обладнання птахівничих приміщень повинне мати антикорозійний захист і бути стійким до агресивних дезінфікуючих, інсектицидних та інших препаратів.

Увесь інвентар, кормові транспортери і транспортери для видалення пташиного посліду повинні мати поверхні, що попереджають поглинання шкідливих газів і агресивних речовин, допускають легке їх прибирання і миття. Електрообладнання, пульти управління, вентилятори й іншу апаратуру виготовляють так, щоб можна було періодично очищати їх від пилу, здійснювати вологу або аерозольну дезінфекцію приладів. Розміщення технологічного обладнання повинне забезпечувати умови для проведення ефективного механічного прибирання, очищення, миття і дезінфекції інвентаря [1,2].

Список використаної літератури:

1. М.В.Чорний. Гігієна тварин / Практикум. – Харків «Еспада» 2003.-216с.
2. М.В.Демчук, М.В.Чорний, М.О.Захаренко / Гігієна тварин.-Харків «Еспада»2006. -516с.
3. Olga Bordunova. The phase composition of bioceramic protective layers of healthy and pathological hatching hen's eggs / Olga Bordunova, Olena Lupinova, Roman Denysov // Journal scientific and applied research. - Vol. 7. – 2015. – P. 14-20.
4. Biological features of cows with different levels of stress resistance Biological features of cows with different levels of stress resistance / O.M. Chernenko , O.I. Chernenko , N.M. Shulzhenko , O.G. Bordunova // Ukrainian Journal of Ecology, 2018, 8(1), 466-474 doi: 10.15421/2017_237.

References:

1. Chorny, M. V. 2003. *Hihiyena tvaryn / Praktykum - Kharkiv «Espada» — Hygiene of animals. Workshop. - Kharkov "Espada", 216 (in Ukrainian).*
2. Demchuk, M. V., Chorny, M. V., and Zakharenko, M. O. 2006. /Hihiyena tvaryn.-Kharkiv: «Espada» - Hygiene of animals.-Kharkov "Espada", 516 (in Ukrainian).

3. Olga Bordunova. The phase composition of bioceramic protective layers of healthy and pathological hatching hen's eggs / Olga Bordunova, Olena Lupinova, Roman Denysov // Journal scientific and applied research. - Vol. 7. – 2015. – P. 14-20.

4. Biological features of cows with different levels of stress resistance Biological features of cows with different levels of stress resistance / O.M. Chernenko , O.I. Chernenko , N.M. Shulzhenko , O.G. Bordunova // Ukrainian Journal of Ecology, 2018, 8(1), 466-474 doi: 10.15421/2017_237.

Gavrilyuk O.I. SANITARY AND HYGIENIC REQUIREMENTS FOR THE PROTECTION OF POULTRY PRODUCTS

The article presents materials on the exploitation of industrial complexes in poultry, zoo-hygienic requirements for premises, organization of industrial poultry farming with the placement of one-year-old poultry on isolated, remote territorially from each other sites.

Key words: premises, project, ventilation, zoogeographical conditions.

ОГЛЯД ОКРЕМИХ ГЛАВ ЗВІТУ СЛУЖБИ КОНТРОЛЮ ШВЕЙЦАРІЇ

М. В. Стеценко, студентка

Н. О. Ізмайлова, к.с.-г.н., доцент

Сумський національний аграрний університет

Проведений і стисло викладений огляд окремих глав щорічного звіту кантональної лабораторії міста Цюріха перед суспільством, який дає можливість оцінити спектр проблем, що підпадають під юрисдикцію контролюючого органу, науковий та методологічний рівень кантональної лабораторії і, головне, рівень захищеності населення.

Ключові слова: євроінтеграція, контроль якості, гігієна, звіт кантональної лабораторії Цюріху.

Актуальність. Курс України на євроінтеграцію зробив актуальним врахування вимог законодавства Європейського Парламенту та Ради ЄС у сфері якості харчової продукції в законодавчій та нормативно-правовій базі України.

Це питання цікавить як виробників так і звичайних споживачів, які розраховують на суттєве покращення контролю якості харчової продукції і законодавчу захищеність.

Стандарти Кодексу Аліментаріус, що є юридичною основою роботи підрозділів служби контролю якості харчової продукції в розвинених країнах світу, включають вимоги до продовольства, спрямовані на гарантування споживачеві здорового, безпечного продукту харчування, вільного від фальсифікації, правильно маркованого і представленого.

Технічні норми й правила Кодексу Аліментаріус, включають гігієнічні норми й правила, визначають методи й способи виробництва, переробки, транспортування й зберігання окремих харчових продуктів або груп харчових продуктів, що вважаються необхідними для забезпечення безпеки харчових продуктів і їхньої придатності для вживання.

Цей кодекс вплинув на погляди і підхід виробників харчової продукції та на рівень інформованості кінцевих користувачів-споживачів. Його вплив розповсюджується на всі континенти, а внесок в охорону здоров'я населення не піддається вимірам.

Україна взяла на себе ряд зобов'язань щодо приведення у відповідність власного правового поля до вимог Ради Європейського Союзу у сфері якості харчової продукції. У Мінагро наголошують, що зміна ідеології системи державного контролю вимагає спрощення вимог до мінімально необхідного рівня безпечності та якості, а також запровадження систем управління ризиками у сферах виробництва і обігу продуктів харчування (НАССР та ін.).

З огляду на євроінтеграцію актуальним є огляд діяльністю служби контролю однієї з передових країн Європи і світу. На прикладі щорічного звіту кантональної лабораторії міста Цюріха перед суспільством можна оцінити і спектр проблем, що підпадають під юрисдикцію контролюючого органу, і науковий та методологічний рівень кантональної лабораторії, і рівень захищеності населення.

В статті розглянути деякі глави звіту кантональної лабораторії Цюріху за 2017 рік.

Контроль гігієни в закладах громадського харчування

Метою проведення гігієнічних перевірок у закладах громадського харчування є перш за все виявлення недоліків та досягнення швидкого та сталого поліпшення гігієни в закладах, які того потребують. Щорічні перевірки відбулися в усіх 4500 ресторанів міста Цюріх. Крім інших статей перевірки в 435 закладах протягом року був проведений мікробіологічний контроль. Загалом було відібрано і проаналізовано близько 3500 проб харчових продуктів, змивів із посуду, обладнання тощо. Вони були перевірені на організми індикатори гігієни, так звані санітарно показові мікроорганізми в рамках концепції моніторингу гігієни.

В результаті перевірки 323 заклади громадського харчування, а це 74,3% від перевірених, показали хороший результат. Решта 112 (25,7%) компаній після сплати штрафів мали час на виправ-

лення недоліків і були перевірені вдруге. Згідно законодавства Швейцарії матеріальні видатки кантональної лабораторії за первинний і вторинний контроль в цих випадках повністю сплачує «порушник», У випадку виявлення порушень при повторній перевірці – заклад підпадає під інтенсивний аналітичний нагляд аж до закриття. Після проведення коригуючих заходів по покращенню гігієни, до жодного закладу харчування у звітному році ця міра не була застосована.

М'ясні продукти, які розрізаються після процесу приготування, пакуються і не піддаються повторному нагріванню або іншій кулінарній обробці перед споживанням, піддаються ризику зараження лістеріями та іншими мікроорганізмами.

Добре відомо, що завдяки своїм хіміко-фізичним властивостям м'ясні продукти є ідеальним середовищем для росту мікробів, що псують продукт та можуть завдати шкоди споживачу. Особливу тривогу викликає збудник лістеріозу.

Лістеріоз (Listeriosis) - природно-осередкова хвороба різних видів тварин, птахів і людини, що характеризується септичними явищами, ураженням центральної нервової системи і статевих органів.

Збудник хвороби - *Listeriamonocytogenes* - поліморфна, грампозитивна дрібна паличка досить стійка у зовнішньому середовищі, а головне – зберігає життєздатність в умовах холодильного зберігання, що і створює основні проблеми. Лістеріоз є порівняно новим і недостатньо вивченим захворюванням. Лістеріоз реєструється в багатьох країнах світу, наносить суттєві економічні збитки та має соціальне значення в зв'язку з небезпекою зараження людини від хворих тварин і при вживанні інфікованих продуктів.

Лабораторна діагностика лістерій включає мікроскопічні, бактеріологічні, серологічні та біологічні дослідження. Із перевірених протягом року зразків даної категорії продуктів біля 30% були піддані критиці органами контролю. Вони показали значну забрудненість при мікробіологічному дослідженні. це була нарізана шматочками шинка на кінцевих термінах реалізації. У всіх зафіксованих випадках було додатково замовлено контроль технологічних процесів із вдосконаленням процесів і регламентів. Там, де виникла необхідність, були скориговані терміни зберігання продуктів.

Дослідження генетично модифікованих рослин в продуктах харчування

Моніторинг генетично модифікованих організмів в продуктах харчування – ще одна з задач, покладених на кантональні лабораторії Швейцарії. Із 80 досліджених зразків сої, рису і кукурудзи, що входили до складу спортивних батончиків, лише два були визнані, як ті що не відповідають вимогам законодавства та деклараціям за рівнем ГМО. Це були вже добре відомі громадськості продукти: спортивні батончики, які імпортуються через незліченних імпортерів. Слід відмітити, що спортивні батончики неєвропейського (американського) походження, які мали високу частку неавторизованих ГМО і переповнювали мережі спортивного харчування у попередні роки, сьогодні рідкість на ринку. Завдяки своєчасному виявленню в резонансу в пресі, спільними зусиллями фахівців охорони здоров'я та спортивних асоціацій вдалося врегулювати питання завою і головне споживання спортсменами та цільовою аудиторією цього продукту. Ця загальна картина сьогодення, що до наявності генно модифікованих рослин в продуктах харчування. також відповідає ситуації у торговельних мережах Німеччини, що додає впевненості і майже унеможлиблює їх потрапляння в раціони споживачів.

Творчий маркетинг або вже шахрайство

В рамках пріоритетної кампанії відповідності маркування вмісту продукту кантональною лабораторією Цюріху було проведено понад 500 тестів. Приблизно третина зразків була оскаржена через виявлені дефекти маркування. Найбільш поширеними порушеннями були погані декларації та некоректні назви продуктів, розбіжності в кількості задекларованих інгредієнтів та інша неправдива інформація.

Виробники продуктів були поставлені до відома про виявлені порушення. В залежності від ризиків пов'язаних з порушенням маркування в кожному конкретному випадку вирішувалися шляхи ліквідації дефектної партії продукту. Час, що відводився на виправлення, міг коливатися від трьох місяців, що давалися на розпродаж упакованого товару, до негайного вилучення товару із продажу і заміною маркування.

Як показали дослідження кантональної лабораторії Цюріху, межі між креативним маркетингом, обманом і шахрайством видаються досить розмитими. Цьому підтвердження – наступний блок досліджень.

Проблеми жирності молочних продуктів

Жир є важливим інгредієнтом харчових продуктів і забезпечує великий внесок у його енергетичну цінність. Загалом за звітний період було досліджено вміст жиру у 225 зразках молочної продукції. У десяти випадках (4% зразків) інформація на етикетці про поживність продукту не відповідала дійсності, оскільки заявлені значення сильно відхилялися від результатів проведених вимірювань. У 9 з 10 випадків в декларації була заявлена значно менша кількість жиру ніж реальний вміст жиру в продукті. Дане порушення було розцінене як зловмисний намір видати продукт за дієтичний, який би вважався продуктом із здоровішими властивостями в угоду модному руху здорового харчування.

Залишки пестицидів з позакоренових добрив

Були перевірені 1150 харчових продуктів рослинного і 405 тваринного походження на залишки близько 500 різних пестицидів. Цього року дослідження поширювалися на гліфосат, етефон, фосетил,

фосфонову кислоту, хлорат, бромід і нітрат там де це було необхідно. Сліди фосфонової кислоти, виявлені цим розширеним спектром досліджень, призвели до незвично великої кількості рекламацій, у тому числі 27% з 109 зразків ягід і кісточкових швейцарського виробництва. Як було встановлено згодом, причиною наявності залишків фосфонової кислоти у багатьох випадках було застосування згаданого препарату у складі ґрунтового добрива, на культурах, для яких не був затверджений відповідний фунгіцид. Значно гірше обстояли справи із імпортованими овочами.

Як і раніше, отруйні овочі з Азії

Двадцять три зразки, які були досліджені на залишки пестицидів (переважно овочі з Азії) - мали значну кількість токсичних небезпечних залишків. В цих зразках були значно перевищені допустимі значення або гострі контрольні дози. За результатами досліджень ці продукти були визнані як шкідливі і не придатні для споживання людиною.

Це означало, що компанії імпортери намагалися обійти умови, чим грубо порушили вимоги законодавства.

Партії згаданих овочів були вилучені і знищені. У всіх випадках прокуратурою Цюріха відкриті кримінальні справи. Крім того, іншим компаніям імпортерам було разіслано рекомендаційне письмо про підвищення самоконтролю при імпорті цих продуктів. Всі правоохоронні органи зобов'язані застосовувати заходи відповідно до Директиви 2017/2 Федеральної служби безпеки харчових продуктів та ветеринарної служби, щодо ввезення овочів з азіатських країн, щоб перешкодити рецидивам.

Висновок. Досвід розвинених країн Європи по контролю якості продуктів харчування і життя в цілому для молодих біотехнологів є дуже корисним. Останнім часом в Україні зроблено помітні кроки упосиленні контролю за якістю і безпечністю харчових продуктів, продовольчої сировини та у законодавчому забезпеченні. Прийнята нова редакція Закону України "Про безпеку та якість харчових продуктів", який відповідає принципам СОТ (Угода про санітарні та фітосанітарні заходи), забезпечує також достатній рівень гармонізації із законодавством Європейського Союзу, залишаючись при цьому ефективним інструментом захисту споживачів та виробників харчових продуктів в Україні.

Список використаної літератури:

1. Публікація ФАО та ВООЗ «Що таке Кодекс Аліментаріус?», 4-те видання <http://www.fao.org/3/a-i5667r.pdf>.
2. Kantonales Labor Zurich Jahreshbericht 2017. Zurich, May 2018. 110 p.
3. Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів. Законодавство України <https://zakon.help/law/771/97-%D0%92%D0%A0/edition04.04.2018/>

Stetsenko M.V., Izmaylova N.A. OVERVIEW OF THE WORK OF THE SWITZERLAND CONTROL SERVICE

Some chapters of the annual report of the Canton laboratory of Zurich before the society were analyzed, which allows to evaluate the range of problems falling within their jurisdiction, the scientific and technical level of the Cantonese laboratory and the level of protection of the population.

Key words: *European integration, quality control, hygiene, report of the Cantonese laboratory Zurich.*

УДК 630*181.5

ОСОБЛИВОСТІ НАСІННЄВОГО РОЗМНОЖЕННЯ QUERCUS ROBUR

А. І. Бутов, студент

Сумський національний аграрний університет

Проведений аналіз насіннєвого розмноження *Quercus robur* L., в результаті якого виявлено, що стратифіковане насіння дає змогу отримати більш високий відсоток схожості та велику кількість посадкового матеріалу в порівнянні з посівом не стратифікованого.

Дослідження проведено в умовах Сумської області з 2016 по 2017 рік. Встановлена залежність схожості від підготовки насіння до посіву. Результати показали, що вплив різних способів стратифікації дав істотне збільшення відсотку схожості. Крім того, цей показник залежав від обраного способу стратифікації.

Ключові слова: *Quercus robur*, жолуді, стратифікація, схожість.

Постановка проблеми у загальному вигляді. *Q. robur* є багаторічною рослиною родини *Fagaceae*. Дана деревна порода є досить поширеною на території Європи. Дуб звичайний є найбільш довговічний вид дерев в Україні, живе 500-900 років. Деякі з них доживають навіть до двох тисяч років. Це могутнє дерево може досягати до 50 м у висоту, має велику розлогу крону. Діаметр стовбура складає 1-1,5 м. Дуб звичайний – одна з найцінніших порід, що використовується в лісовій галузі на території України. На території України насадження дуба звичайного займають близько 1621 тис. га (96 % усієї площі дібров). У лісових господарствах створюють суцільні культури дуба. Деревина дуба досить часто використовується при виготовленні меблів, тому що має високий ступінь міцності та привабливий зовнішній вигляд. Через високий вміст в деревині дубильних речовин дуб вважається найбільш стійкою до гниття з усіх листяних порід. У ландшафтному дизайні дуб використовували ще з часів епохи Відродження. В озелененні популярні дубові масиви та гаї [2].

Культури дуба можна створювати шляхом посадки сіянців і посівом жолудя. Посадкою сіянців полегшується створення культур, оскільки вони вже мають певні розміри надземної частини і кореневої системи. У перші роки життя такі рослини легше конкурують з трав'янистою рослинністю за поживні речовини. Тому за останні 70-80 років в зонах з достатньою кількістю вологи культури дуба створюють посадкою сіянців на постійне місце. Жолуді дуба на відміну від насіння переважної більшості інших наших дерев не зберігають схожість при висушуванні і тривалому зберіганні при кімнатній температурі. Тому треба або сіяти їх восени до випадання снігу і промерзання ґрунту, або забезпечувати їм спеціальні умови зберігання [6]. Осінній посів є найбільш простим, але при ньому існує серйозний ризик пошкодження частини жолудів гризунами. Для отримання посадкового матеріалу доцільно використовувати насіннєве розмноження. Для покращення якісних та кількісних показників сіянців *Q. robur* користуються різними способами підготовки насіння до посіву. Один з найпоширеніших способів - це стратифікація насіння, яка дає змогу отримати високий відсоток схожості насіння та велику кількість посадкового матеріалу [3]. Тому дослідження з впливу різних способів стратифікації жолудів *Q. robur* на їх схожість досить актуальні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Лісівнича література містить численні дані про відсутність дубового підросту під наметом дубових насаджень. Ще на рубежі XIX–XX ст. С. І. Коржинський писав: «Что дуб возобновляется путём естественного обсеменения крайне трудно – есть факт общеизвестный». Розкриваючи причину цього явища, автор підкреслює: «Дуб крайне светолюбивая порода, которая совершенно не может развиваться в затенении, и даже ростки его исчезают под пологом древесных пород уже через 2–3 года» [4]. Г. Ф. Морозов [5] відзначав наявність в багатьох лісах дубового підросту, частково представленого «торчками» в кількості 5-18 тис. шт/га. Варіювання чисельності залежить від густоти материнського намету, походження, густоти підліску, ґрунту, випасання худоби та ін. чинників. Вимогливість дуба до світла не має постійного характеру й змінюється із віком, а також залежно від середовища. Тому для штучного відновлення дубових насаджень потрібно вирощувати в розсадниках сіянці.

В Українському науково-дослідному інституті лісового господарства та агролісомеліорації ім. Г. М. Висоцького досліджено вплив ширини міжрядь і норм висівання на схожість і збереженість садивного матеріалу дуба в теплицях (Манойло та ін., 2008). П. П. Яворовський (Національний університет біоресурсів і природокористування України) досліджував спосіб створення лісових культур дуба звичайного садивним матеріалом, вирощеним у розсадниках в контейнерах із закритою кореневою системою. Згаданим способом у державному підприємстві «Смілянське лісове господарство» Черкаського обласного управління лісового і мисливського господарства за період 2008-2015 рр. створено близько 200 га лісових культур. Вчений Харківського НАУ ім. В. В. Докучаєва досліджував основні біометричні показники однорічних сіянців дуба звичайного, вирощених у контейнерах з різним складом субстрату. Ним проаналізовано вплив складових субстрату контейнера на діаметр та висоту сіянців, протяжність стовбурів та коріння, їх співвідношення. Дослідження виконано у ДП "Чугуєво-Бабчанське ЛГ"

Харківського ОУЛМГ (Лялін, 2015). Досліджень з впливу різних способів стратифікації жолудів на їх схожість в Сумській області не проводилось.

Постановка завдання. Мета дослідження – визначити вплив різних способів стратифікації жолудів *Quercus robur* на їх схожість.

Вихідний матеріал, методика та умови дослідження. Об'єктом досліджень є насінневий матеріал *Quercus robur*.

Використовували наступні методи досліджень: математично-статистичний та польовий. Математично-статистичний – для обробки результатів дослідження і проведення дисперсійного аналізу та визначення вірогідності одержаних результатів. Польовий – для визначення найкращого способу підготовки насіння *Q. robur* до посіву за фенологічними спостереженнями.

Жолуді закладали на стратифікацію двома різними способами: у жолудеву яму (траншею) та в спеціальне приміщення [3]. Схема проведення дослідження впливу різних способів підготовки насіння *Q. robur* до посіву:

- варіант 1. Посів жолудів зі стратифікацією у жолудевій ямі;
- варіант 2. Посів жолудів зі стратифікацією у спеціальному приміщенні;
- контроль. Посів жолудів без стратифікації.

Викладення основного матеріалу. Стратифікація жолудів *Q. robur* була проведена з 10 листопада 2016 року по 5 квітня 2017 року.

Посів жолудів був проведений 5 квітня 2017 року в посівному відділенні Сумського лісгоспу, з розрахунком 50 шт. на 1 погонний метр, ширина між рядками – 20 см. Глибина загортання – 4 см [1].

Перед посівом була проведена перевірка жолудів на якість шляхом занурення їх у воду. Після замочування жолудів в ємності з водою відібрали з них мертві, які спливали на поверхню.

Протягом вегетаційного періоду велися фенологічні спостереження (табл. 1): 26 травня з'явилися перші сходи у варіанті 1. Поява масових сходів у варіанті 1 зафіксована 8 червня 2017 року, у варіанті 2 - 19 червня 2017 року та на контролі – 25 червня 2017 року (рис. 1).

Таблиця 1

Фенологічні спостереження за ростом сіянців *Quercus robur*

Варіант дослідження	Дата посіву жолудів	Поява перших сходів	Поява масових сходів
Варіант 1 (стратифікація у жолудевій ямі)	05.04.17	26-27.05.17	08.06.17 – 26.06.17
Варіант 2 (стратифікація у спеціальному приміщенні)	05.04.17	28-29.05.17	19-20.06.17
Контроль (без стратифікації)	05.04.17	28-29.05.17	25-26.06.17

Варіант 1 показав найкращі результати за ґрунтовою схожістю – 86 %, у варіанті 2 схожість склала 54 %. На контролі схожість отримали 18 % (табл. 2).

Таблиця 2

Результат ґрунтової схожості *Quercus robur*

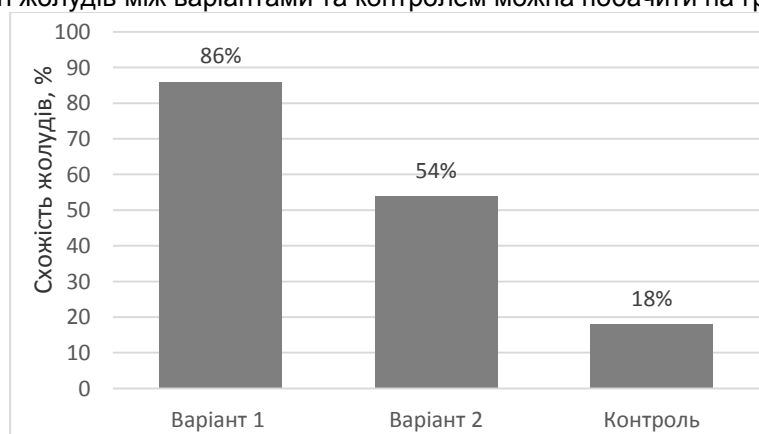
Варіанти досліджень	ґрунтова схожість, %	Відхилення від контролю, %
Варіант 1 (посів жолудів зі стратифікацією у жолудевій ямі)	86	+68
Варіант 2 (посів жолудів зі стратифікацією у спеціальному приміщенні)	54	+36
Контроль (посів жолудів без стратифікації)	18	-

З таблиці 2 бачимо, що відхилення схожості від контролю в першому варіанті складає 68 %, в другому варіанті – 36 %.

Рис. 1. Масові сходи *Quercus robur* на дослідній ділянці [власне фото]

Різницю схожості жолудів між варіантами та контролем можна побачити на графіку (рис. 2).

Рис. 2. Ґрунтова схожість жолудів *Quercus robur* за варіантами

Висновки. У результаті даного дослідження визначили, що стратифікація жолудів *Quercus robur* позитивно впливає на їх схожість.

Ґрунтова схожість жолудів зі стратифікацією у ямі склала найвищий показник – 86 %, що перевищило контроль на 68 %.

Показник ґрунтової схожості жолудів зі стратифікацією у спеціальному приміщенні становив 54 %. Відхилення від контролю перевищили на 36 %.

Найгірший результат отримали на контролі, де ґрунтова схожість склала 18 %.

На основі отриманих результатів можна рекомендувати спосіб стратифікації жолудів *Quercus robur* у жолудевій ямі для використання у лісових та декоративних розсадниках (термін стратифікації 4 місяці). Цей спосіб дає змогу отримати найбільшу кількість якісного посадкового матеріалу.

Список використаної літератури:

1. Агротехніка вирощування сіянців дуба [Електронний ресурс] // 2014 – Режим доступу: <https://studopedia.org/5-1344.html>.

2. Губанов І. А. і др. 436. *Quercus robur* L. – Дуб черешчатий // Ілюстрований определитель растений Средней России. В 3 т. – М.: Т-во науч. изд. КМК, Ин-т технолог. иссл., 2003. – Т. 2. – С. 34.

3. Заготівля та зберігання насіння лісових порід [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу: <http://agrolis.pl.ua>.

4. Коржинский С. И. Северная граница черноземной области Восточной полосы европейской России в ботаникогеографическом и почвенном отношении / С. И. Коржинский // Тр. Казан. о-ва естес-

твоиспытателей. – Казань, 1891. – Т. 22. – Вып. 6. – С. 144–155.

5. Морозов Г. Ф. Учение о лесе / Г. Ф. Морозов. – М. : Гослесбумиздат, 1949. – 455 с.

6. Стратифікація – ефективний спосіб підготовки лісового насіння до весняного посіву [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу: <http://www.upravles.gov.ua/press/novini-upravlinnya/1519196040>.

A. Butov FEATURES OF SEED REPRODUCTION QUERCUS ROBUR

The Quercus robur L. seed propagation analysis has been carried out, which has shown that stratified seed yields a higher percentage of sprouted seeds and a large amount of planting material compared to non stratified seeding.

The research was conducted in Sumy Oblast from 2016 to 2017. The dependence of the sprouted seeds between seed preparation and sowing is established. The results showed that the influence of different stratification methods gave a significant increase in the percentage of sprouted seeds. In addition, this indicator depended on the chosen stratification method.

Key words: *Quercus robur, acorns, stratification, sprouted seeds.*

УДК 336.647/.648

ОПТИМІЗАЦІЯ КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА ЯК МЕТОД УПРАВЛІННЯ ВЛАСНИМИ ТА ПОЗИКОВИМИ ЗАСОБАМИ

Г. В. Александрова, студент

Т. С. Гузенко, к.е.н., доцент

Сумський національний аграрний університет

В статті досліджуються питання управління капіталом підприємства, оптимізації його структури на основі аналізу показників середньозваженої вартості капіталу та ефекту фінансового левериджу. Визначено основні завдання оптимізації капіталу досліджуваного підприємства. З метою мінімізації фінансових ризиків, що впливають на ефективність діяльності підприємства, визначено стратегії фінансування його капіталу.

Ключові слова: капітал підприємства, оптимізація структури капіталу, середньозважена вартість капіталу, механізм фінансового левериджу, стратегії фінансування капіталу.

Постановка проблеми. Прийняття управлінських рішень завжди потребувало використання комплексу методів управління капіталом підприємства. Саме від найбільш оптимального рішення залежить фінансова стійкість та конкурентоздатність підприємства. На сьогоднішній день постає питання оптимального співвідношення складових капіталу підприємства, визначення питомої ваги позикових засобів у структурі капіталу. Чимало науковців дослідили сутність та особливості капіталу підприємства. Зокрема, І.В. Багацька, І.О. Бланк, Л.В. Кухарева, а серед зарубіжних дослідників – А. Сміт, Д. Рікардо, Дж. Кейнс. Проте відмінність між вітчизняною та закордонною методикою управління капіталом є досі бар'єром для пошуку найефективніших рішень в управлінні фінансовою, операційною та інвестиційною діяльністю підприємства. А відтак прийняття управлінських рішень на основі фінансової звітності є актуальним та має практичну цінність для ТОВ «Свіда».

Постановка завдання. Метою статті є дослідження оптимізації капіталу підприємства з використанням таких методів регулювання як ефект фінансового важеля та середньозваженої вартості капіталу.

Результати. Капітал є джерелом фінансових ресурсів, використовуючи які підприємство здатне функціонувати та розвиватись. Виходячи з цього, дослідження методів управління капіталом та його оптимізація потребує чіткого розуміння, що представляє собою капітал підприємства. В науковій літературі немає остаточного визначення цього поняття, адже чимало науковців трактують його по-різному. Помилково вважати, що капітал підприємства – це лише грошовий ресурс (В. Мірабо, У. Стаффорд), або виробничі відносини (К. Маркс, Е. Хансен, М. Фрідмен), або ж тільки матеріально-грошовий ресурс (А. Сміт, Дж. Кейнс, Д. Рікардо). Кожне із визначень має вірне твердження і доповнює собою інші трактування. В проведеному дослідженні ми будемо дотримуватись думки В.П. Мартиненко, Н.І. Климаш, К.В. Багацька, І.В. Дем'яненко, які під капіталом підприємства розуміють сукупність усіх джерел одержання грошових засобів підприємством, які воно – підприємство – переводить в основний та оборотний капітал з ціллю: 1) отримання доходу, 2) збільшення ринкової вартості підприємства [1; с. 151-168].

Однією з основних задач фінансового менеджера щодо управління капіталом підприємства є визначення найбільш раціонального співвідношення власного та позикового капіталу з врахуванням поточної економічної ситуації та інших факторів впливу, ризиків тощо. Виходячи з цього важливо чітко розуміти умови поділу капіталу на складові частини. Так, за джерелами формування капітал ТОВ «Свіда» поділяється на: 1) власний капітал (належить підприємству згідно з правом власності); 2) залучений капітал (не є власністю підприємства, знаходиться у його розпорядженні тимчасово і не передбачає нарахування відсотків за користування); 3) позиковий капітал (не належить підприємству, має бути повернутий кредитором з нарахуванням відсотків за користуванням позиченими засобами).

Саме такий метод як оптимізація структури капіталу підприємства дозволяє визначити найефективніші шляхи формування та використання капіталу. Цей метод допомагає розрахувати найвигідніше співвідношення позикових і власних коштів, за якого діяльність підприємства є максимально ефективною.

Отже, основними завданнями оптимізації капіталу ТОВ «Свіда» є:

- формування такої структури капіталу, що дасть поштовх до розвитку досліджуваного підприємства;
- розрахунок оптимального співвідношення між власними та позиковими засобами;
- оцінка розробленої структури капіталу для діяльності підприємства з врахуванням його специфіки.

Оптимальним співвідношення між власними засобами і позиковими можна вважати лише тоді, коли задовольняються наступні критерії:

- 1) максимізація рентабельності власного капіталу підприємства;

- 2) мінімізація середньозваженої вартості капіталу підприємства;
- 3) мінімізація рівня фінансових ризиків [2].

Визначення рівня рентабельності власного капіталу підприємства – що є першим критерієм для досягнення оптимального співвідношення між власними і позиковими засобами – передбачає визначення такого показника як ефект фінансового левериджу (ЕФЛ).

Слід зазначити, що зі збільшенням показника ЕФЛ знижується стійкість доходів підприємства, тобто чим менше значення показника ЕФЛ, тим стабільнішою є діяльність підприємства. І навпаки, чим вищий показник ЕФЛ, тим нестабільнішою є діяльність підприємства і тим вищими є фінансові ризики.

Проведемо розрахунки показника ефекту фінансового левериджу для ТОВ «Свіда» з використанням вітчизняних методик, визначимо їх динаміку, що дозволить зробити висновки щодо стабільності діяльності підприємства.

$$\text{ЕФЛ} = (1 - C_{\text{тп}}) * (P_{\text{вк}} - \%) * \left(\frac{ВК}{ПК}\right), \text{ де:}$$

$$\text{Спп (ставка податку на прибуток)} = \frac{\text{Витрати з податку на прибуток}}{\text{Сума з податку на прибуток до оподаткування}};$$

$$P_{\text{вк}} (\text{рентабельність власного капіталу}) = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Власний капітал}};$$

$$\% (\text{відсотки за користування позиковими засобами}) = \frac{(\text{Фін. витрати} + \text{Ін. фін. витрати})}{(ПК)};$$

ПК – позиковий капітал;

ВК – власний капітал.

Результати розрахунку згрупуємо у вигляді таблиці 1.

Таблиця 1. Динаміка показника ЕФЛ ТОВ «Свіда» за 2015-2017 рр.

Показники	2015 р.	2016 р.	2017 р.	Відхилення 2017 р. від 2015 р.
Власний капітал, тис. грн.	16432,0	17024,0	17476,0	1044,0
Позиковий капітал, тис. грн.	7316,0	15335,0	12601,0	5285,0
Рентабельність власного капіталу, %	15,5	3,4	2,5	-13 п.в.
Показник ефекту фінансового левериджу, %	34,8	3,7	3,4	-31,4 п.в.

*Розраховано автором на базі фінансової звітності ТОВ «Свіда» за 2015-2017 рр.

Оскільки у формулі ми обчислювали співвідношення власного капіталу до позикового, то нас цікавить найвищий показник ЕФЛ. Отже, за три досліджені роки ТОВ «Свіда» набуло максимальної рентабельності у 2015 р.. Власний капітал підприємства збільшився лише на 1044 тис. грн., а позиковий – на 5285 тис. грн., що негативно вплинуло на рівень рентабельності досліджуваного суб'єкта господарювання – він зменшився на 13%. Жодних суттєвих змін не відбулося з показником відсотку за користування позиковими засобами та ставкою податку на прибуток. Значення показника ЕФЛ протягом аналізованого періоду зменшився на 31,4%, що дозволяє зробити висновок стосовно неоптимального співвідношення власного капіталу до позикового за останні роки. Така ситуація є загрозливою для стабільного функціонування досліджуваного підприємства.

На наступному етапі дослідимо метод оптимізації структури капіталу виходячи з критерію мінімізації середньозваженої вартості капіталу підприємства. Під середньозваженою вартістю капіталу слід розуміти дохід, який міг би отримати інвестор у разі вкладання власних коштів у певний проект, якби не вирішив інвестувати ті ж кошти в інший альтернативний проект. Одна із формул розрахунку цього показника наведена далі:

$$WACC = \frac{E}{V} Re + \frac{D}{V} Rd, \frac{E}{V} Re + \frac{D}{V} Rd, \text{ де:}$$

V – загальна вартість капіталу, тобто баланс,

E – вартість власного капіталу,

D – вартість позикового капіталу,

$$Re - \text{рентабельність власного капіталу, } Re = \frac{\text{чистий прибуток}}{\text{власний капітал}},$$

Rd – середня відсоткова ставка за кредитами банків.

Оскільки ТОВ «Свіда» є невеликим суб'єктом господарювання і займається обробкою і реалі-

зацією лісопилних матеріалів (тобто не має підстав для занижених відсоткових ставок для кредитування), то для свого дослідження ми візьмемо відсоткову ставку у гривнях за новими кредитами домашнім господарствам (за іншими видами кредитів). Станом на лютий 2019 р. вона становить 26,5%. Проте, ми не будемо порівнювати різні проекти для найефективнішого інвестування коштів станом на початок 2019 р. Метою проведеного далі розрахунку буде визначення року, в якому ТОВ «Свіда» було б найпривабливішим для інвесторів, виходячи із показника середньозваженої вартості капіталу за 2015-2017 рр. Тому й Rd беремо станом на 2015 р., 2016 р., та 2017 р. відповідно.

Результати розрахунку згрупуємо у вигляді таблиці 2.

Таблиця 2. Динаміка показників WACC ТОВ «Свіда» за 2015-2017 рр.

Показники	2015 р.	2016 р.	2017 р.	Відхилення 2017 р. від 2015 р., п.в.
Рентабельність власного капіталу, %	15,5	3,4	2,5	-13
Середня відсоткова ставка за кредитами банків,%	28,2	28,1	23,8	4,4
Показник середньозваженої вартості капіталу,%	19,3	15	11,3	-8

*Розраховано автором на базі фінансової звітності ТОВ «Свіда» за 2015-2017 рр.

Отже, середня відсоткова ставка на отримання кредитів від банків для категорії підприємств, до яких належить досліджуваний суб'єкт господарювання, за аналізовані роки зменшилась на 4,4%. Відбувається зниження і показника рентабельності власного капіталу на 13%. Значення показника середньозваженої вартості капіталу у 2015 р. становило 19,3%, а станом на кінець 2017 р. – 11,3%, таким чином середньозважена вартість капіталу ТОВ «Свіда» зменшилась на 13%. Виходячи з цього, констатуємо, що доцільніше інвестувати кошти в проект з мінімальною середньозваженою вартістю капіталу. Тобто, якби наш потенційний інвестор вклав свої кошти в ТОВ «Свіда» у 2017 р., то ринкова вартість досліджуваного підприємства збільшилась би максимально.

Наступним з критеріїв, на який опирається метод оптимізації структури капіталу підприємства, є мінімізація рівня фінансових ризиків. Він полягає у розподілі капіталу підприємства на власний, позиковий довгостроковий та позиковий короткостроковий за допомогою моделі прийняття рішень з урахуванням трьох стратегій фінансування капіталу підприємства: агресивної, помірної, консервативної.

Агресивна стратегія полягає у мінімізації всіх форм страхових резервів і забезпеченні високого рівня ефективності використання фінансових ресурсів за безупинної виробничої діяльності підприємства. Підприємство володіє значними грошовими засобами, чималими запасами сировини та готової продукції, чим і поживляє попит на свої товари та послуги та збільшує дебіторську заборгованість. Ознакою агресивної стратегії фінансування є збільшення короткострокової заборгованості підприємства, коли питома частка короткострокових кредитів комерційних банків переважає 50%.

Помірна стратегія застосовується з метою повного задоволення поточних потреб у всіх видах оборотних активів, а також з метою формування страхових резервів на випадок найпоширеніших збоїв у виробничій діяльності підприємства.

Мета консервативної стратегії – забезпечити нормальне функціонування виробничих процесів на підприємстві, створити резерви на випадок появи проблем стосовно забезпечення підприємства сировиною та поживлення попиту на товари та послуги. Вибір цієї стратегії допоможе мінімізувати виробничі та фінансові ризики, проте негативно позначиться на ефективності використання оборотних активів.

Висновки. Капітал є одним з факторів, що впливає на ефективне функціонування підприємства за ринкових умов. А відтак визначення обсягів залучення позикових коштів, ефективне використання власного та позикового капіталу, визначення його раціонального співвідношення – це ті задачі, вирішення яких безпосередньо впливає на досягнення підприємством кінцевих результатів діяльності. На структуру джерел фінансування діяльності та розвитку підприємства впливає багато факторів, як зовнішніх так і внутрішніх, які мають бути враховані при оптимізації структури капіталу кожного конкретного підприємства.

В результаті проведеного дослідження нами визначено, що для ефективної операційної діяльності підприємства коефіцієнт валової рентабельності повинен перевищувати ставку відсотка за користування позиковими засобами, а також, що лише за умови мінімізованого показника середньозваженої вартості капіталу підприємство може максимізувати свою ринкову власність.

Список використаної літератури:

1. Фінансовий менеджмент : підручник / В.П. Мартиненко, Н.І. Климаш, К.В. Багацька, І.В. Дем'яненко, [та ін.] за заг. ред. Т.А. Говорушко. – Львів «Магнолія 2006», 2014. – 344с.
2. Салига К.С. Салига К. С. Оптимізація структури капіталу підприємства / К. С. Салига, А. А. Писаренко // Інвестиції: практика та досвід. - 2011. - № 10. - С. 27-29. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2011_10_9.
3. Донін Є.О. Політика управління оборотними активами сучасного підприємства. Донецький національний університет імені Василя Стуса ... Стоянова Е.С. Фінансовий менеджмент: теорія и практика: учебник / Е.С. Стоянова.

4. Танащук Т.О., Політова І. В. Середньозважена вартість капіталу та її складові. Труды Одесского политехнического университета. 2008. Вып. 2 (28)

Aleksandrova H.V., Guzenko T.S. BUSINESS CAPITAL OPTIMIZATION AS A METHOD OF EQUITY AND DEBT CAPITAL MANAGEMENT.

The research article studies questions of business capital management and its structure's optimization based on WACC and DFL analysis. The main tasks of capital optimization for the studied business are defined. In order to minimize financial risks influencing operational efficiency of business some funding strategies are defined.

The key words: business capital, optimization of capital structure, weighted average cost of capital, degree of financial leverage, funding models for working assets.

УДК 338.24.01

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЮ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

О. І. Барбіна, магістрант

Сумський національний аграрний університет

У статті розглянуто економічну сутність поняття платоспроможність та чинники впливу на фінансовий стан сільськогосподарських підприємств України. На матеріалах ТОВ «Довіра - Об» проведено аналіз показників платоспроможності, на підставі якого визначено особливості та недоліки управління платоспроможністю аграрних підприємств в сучасних умовах господарювання та надано пропозиції щодо їх усунення.

Ключові слова: платоспроможність, ліквідність, фінансовий стан, управління, кредиторська заборгованість, фінансові ресурси.

Постановка проблеми. Вітчизняні підприємства, які функціонують в сучасних умовах невизначеності та під впливом різного роду загроз, повинні вирішувати питання щодо забезпечення оптимального рівня фінансової безпеки, одним з основних індикаторів якої є платоспроможність. Тому виникає нагальна потреба у визначенні основних умов, що забезпечують здатність до перетворення фінансових ресурсів в готові засоби платежу для створення оптимальних умов для розвитку підприємств.

В умовах розвитку євроінтеграційних та глобалізаційних процесів значним чином зростає роль управління платоспроможністю сільськогосподарських підприємств. Для забезпечення достатнього рівня платоспроможності підприємства аграрного сектору економіки повинні постійно відстежувати ситуацію на ринку, підтримувати високу ефективність власного виробництва й управляти платоспроможністю, від якої залежить забезпечення фінансово-економічної безпеки.

Аналіз основних наукових досліджень і публікацій. Різним аспектам управління платоспроможністю сільськогосподарських підприємств присвячені праці таких вчених, як, Л. Бахмут, Л. Вдовенко, О. Гудзь, В. Ковальов, В. Клочан, О.С. Харченко, Н. Непочатенко. Проте незважаючи на велику кількість досліджень питання управління платоспроможністю сільськогосподарських підприємств потребує постійного аналізу в сучасних умовах розвитку вітчизняної економіки.

Мета дослідження полягає в виявленні сучасних методів управління платоспроможністю сільськогосподарського підприємства, визначенні істотних чинників впливу на цей процес та окресленні напрямів удосконалення.

Виклад основного матеріалу. Платоспроможність є одними із найважливіших фінансових показників діяльності підприємств, від якої залежить ефективне функціонування підприємств. Під платоспроможністю слід розуміти наявність у підприємства грошових коштів для погашення ним своїх боргових зобов'язань перед контрагентами у встановлений термін та в повному обсязі.

В результаті дослідження еволюції поглядів щодо економічної сутності категорії «платоспроможність» вітчизняні науковці наводять різні підходи щодо її трактування.

Згідно з баченням В. Клочан, платоспроможність означає наявність у підприємства грошових коштів та їх еквівалентів, достатніх для розрахунків за кредиторською заборгованістю, яка потребує негайного погашення. Основними ознаками платоспроможності підприємства є наявність грошових коштів у достатньому обсязі на розрахунковому рахунку та відсутність простроченої кредиторської заборгованості [4].

Так на думку, О. Харченко, саме платоспроможність є тією необхідною складовою, яка дає змогу зберігати рівноважний, конкурентоспроможний стан сьогодні та в перспективі, постійно реагуючи на екзогенні та ендогенні чинники в актуальних ринкових умовах та адаптуючись до них.

Л. Вдовенко розглядає платоспроможність, як наявність у підприємства коштів для погашення ним у встановлений термін і в повному обсязі своїх боргових зобов'язань, які впливають із кредитних чи інших операцій грошового характеру. В.В. Ковальов під платоспроможністю підприємства розуміє

наявність у підприємства грошових коштів та їх еквівалентів, достатніх для розрахунку за кредиторською заборгованістю, що вимагає негайного погашення [2].

Так О. Гудзь визначає платоспроможність як готовність та здатність виконати зобов'язання в зазначений термін[3]. Але на нашу думку дане визначення є не досить точним, оскільки в ньому не відображені конкретні зобов'язання, які має виконувати підприємство та за рахунок яких коштів.

Науковець Н. Непочатенко вважає, що платоспроможність це абсолютна ліквідність, тобто такий стан фінансових ресурсів підприємства, коли воно володіє на певний момент часу коштами, достатніми для оплати всіх зобов'язань [5]. В даному разі сутність платоспроможності визначається як спроможність підприємства негайно погасити свої зобов'язання, використовуючи для цього найбільш ліквідні активи.

Отже, можемо стверджувати, що платоспроможність підприємства – це його здатність у повному обсязі й у встановлений термін розрахуватися за своїми зобов'язаннями за допомогою грошових ресурсів та інших активів та спроможність здійснювати безперервну фінансово-господарську діяльність.

Але, на жаль, на сьогодні є багато причин низького рівня платоспроможності для більшості вітчизняних підприємств, а саме: неточне визначення плану виробництва, втрата вигідних каналів збуту, неефективне використання трудових і матеріальних ресурсів, низька забезпеченість підприємства власними оборотними активами, інфляційні процеси тощо.

Для того щоб підприємство було спроможне в повному обсязі виконувати платіжні вимоги поставальників, працівників та насамперед цілі підприємства, потрібно вчасно погашати кредити, вносити платежі до бюджету, здійснювати оплату праці персоналу. Підприємство вважається платоспроможним, якщо не виникає проблем із забезпеченням виробничого процесу необхідними ресурсами. Платоспроможність є зовнішнім проявом фінансового стану підприємства, його фінансової стійкості. Аналіз платоспроможності необхідний для підприємства з метою оцінки і прогнозування фінансової діяльності.

Існує багато зарубіжних та вітчизняних методик оцінки платоспроможності підприємства, які включають оцінку динаміки і структури статей бухгалтерського балансу, а також обчислення фінансових коефіцієнтів.

Вчений О. Бахмут пропонують оцінювати платоспроможність підприємства за коефіцієнтами поточної ліквідності, критичної або швидкої ліквідності та абсолютної ліквідності [1]. Узагальнення різноманітних підходів і методик оцінки платоспроможності свідчить про відсутність уніфікованої системи показників.

Оцінку показників платоспроможності проведемо за даними звітності ТОВ «Довіра – 06», яке розташоване в Білопільському районі, Сумської області (табл. 1).

Таблиця 1 - Динаміка показників ліквідності ТОВ «Довіра – 06» за 2015-2017 рр.

Показники	Роки			Відхилення (+;-) 2017 до 2015	Теоретично гранична величина
	2015	2016	2017		
К-т абсолютної ліквідності	0,003	0,150	0,002	-0,001	0,2 – 0,3
К-т термінової ліквідності	1,980	12,250	7,860	5,880	0,7 – 0,8
К-т загальної ліквідності	2,260	12,860	8,180	5,920	2 – 2,5

*джерело: дані звітності товариства

За розрахованими показниками даної таблиці видно, що протягом періоду дослідження товариство є ліквідним та платоспроможним (однак не абсолютно ліквідним), і в 2017 році є погіршення такого показника як к-т абсолютної ліквідності на 0,001 відносно 2015 року. Це свідчить про те, що тільки у 2016 році воно могло на 15,0% розрахуватися негайно за своїми боргами грошовими коштами (майже відповідав ТГВ). В 2015 та 2017 році розрахунок становить 3,0% та 2,0%.

Розрахунки коефіцієнту термінової ліквідності свідчать про зростання їх в динаміці на 5,88 і становить у 2017 році 7,86. Таким чином, при надходженні хоча б частини дебіторської заборгованості вчасно товариство змогло б повністю розрахуватися за своїми поточними зобов'язаннями.

Розрахунки коефіцієнту загальної ліквідності свідчать також про його зростання в динаміці відносно базового року, і в тій самій пропорції, що й другий показник. Він становить 8,18 і свідчить про те, що його оборотні активи покривають його поточні борги майже у 6 разів і вразі потреби сплатити негайно борг воно буде спроможним це зробити.

З огляду на специфіку нашого дослідження заслуговує на увагу тлумачення категорії «управління», яке можна трактувати як сукупність взаємопов'язаних управлінських дій для досягнення певної мети шляхом трансформації «вхідних» ресурсів у продукцію чи послуги на «виході» системи [5].

На рис. 1 зображені основні напрями управління платоспроможністю підприємства та заходи спрямовані на досягнення його ефективної виробничо-господарської діяльності завдяки підтримки оптимального рівня платоспроможності.

Рисунок 1 - Напрями управління платоспроможністю підприємства

Сучасні вітчизняні аграрні підприємства управління платоспроможністю здійснюють у напрямку її підвищення та профілактики неплатежів. Підвищення рівня платоспроможності підприємства можна досягти шляхом регулярного проведення фінансовим менеджментом заходів з усунення причин і чинників зниження платоспроможності, а також сприяння підвищенню ліквідності активів

Таким чином, можна стверджувати, що для здійснення удосконалення фінансового управління платоспроможністю сільськогосподарських підприємств доцільно дотримуватися наступних пропозицій:

- платоспроможність підприємства доцільно визначати як функціональну залежність різниці обсягів фінансових ресурсів за відповідними групами активів, класифікованих залежно від ступеню ліквідності, та пасивів підприємства, згрупованих за терміновістю їх використання та залучення;
- підприємству з нестійкою платоспроможністю, потрібно удосконалювати організаційну структуру управління та покращувати менеджмент на підприємстві;
- підприємство має постійно визначати потребу в ліквідних фінансових ресурсах на короткострокову та довгострокову перспективу.

Таким чином, управління платоспроможністю підприємства можна охарактеризувати як сукупність принципів та заходів з розробки і реалізації управлінських рішень, пов'язаних із забезпеченням ефективного функціонування підприємства, шляхом забезпечення оптимальної кількості фінансових ресурсів та активів, політики щодо їх формування та розподілу. З метою управління платоспроможністю сільськогосподарських підприємств необхідний аналіз їх фінансового стану із застосуванням фінансових показників.

Удосконалення фінансового управління платоспроможністю сільськогосподарських підприємств повинно здійснюватися за допомогою проведення виваженої фінансової політики щодо пасивних та активних операцій, які потрібно здійснювати з урахуванням конкретних умов ринку й особливостей виконуваних операцій.

Список використаної літератури:

1. Бахмут О. Аналіз платоспроможності підприємства. Економіка, фінанси, право. 2012. № 2. С. 21-23.
2. Вдовенко Л. Платоспроможність підприємств: сутність та методика розрахунку показників. Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: С. І. Шкарабан (голов. ред.) та ін. Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2012. Вип. 10. Частина 2. С. 27–29.
3. Гудзь О. Діагностика та управління платоспроможністю в сільськогосподарських підприємствах. 2011. № 7 (10). С. 171–175.
4. Ключан В. Оцінка моделей діагностики банкрутства. Економіка АПК. 2013. № 1. С.97-101.

5. Непочатенко О.А. Підходи до управління платоспроможністю сільськогосподарських підприємств. Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. 2013. Вип.9(2). с.138-142. Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprer_2013_9\(2\)_27](http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprer_2013_9(2)_27)

Barbina O. FEATURES OF MANAGEMENT OF CAPACITY OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

The article the economic essence of the concept of solvency and factors of influence on the financial condition of agricultural enterprises of Ukraine are considered. On the materials of LLC "Dovira - 06" the analysis of solvency indicators was conducted, on the basis of which the features and drawbacks of management of the solvency of agrarian enterprises in the modern conditions of management were determined and proposals were made for their elimination.

Key words: solvency, liquidity, financial status, management, accounts payable, financial resources.

УДК 65.011.2

АУТСОРСИНГ ЛОГІСТИЧНИХ ПОСЛУГ: РЕАЛІЇ ТА ТЕНДЕНЦІЇ

С. Р. Бондаренко, студент

С. І. Запорожченко, студент

Науковий керівник: к.е.н., доцент Глазун В.В.

У статті розглядаються переваги та недоліки передачі логістичних послуг на аутсорсинг, існуючі реалії аутсорсингу логістичних послуг в Україні та перспективні тенденції. Зроблено акцент на клієнт-орієнтованості логістичного сервісу.

Ключові слова: аутсорсинг, логістичний сервіс, провайдер, логістика

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями.

Фрагментація виробничої діяльності та зростання міжнародної і внутрішньо-корпоративної торгівлі визначають сучасні тренди розвитку логістичної діяльності, яка стає більш глобальною, складною і розвинутою. Безпрецедентні потоки товарів і послуг перетинають кордони, використовуючи різні моделі поставок і генеруючи безліч взаємопов'язаних логістичних зв'язків в різних галузях, включаючи видобуток і торгівлю природними ресурсами, виробництво і реалізацію товарів і послуг. Логістична діяльність зараз інтегрована в процес глобального виробництва через глобальні джерела постачання ресурсів, маючись деталі і готових товарів іншим виробництвом і споживачам. Транспортні послуги також мають центральне значення для організації ефективного післяпродажного обслуговування.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми.

Дослідження проблем розвитку логістичного аутсорсингу в контексті поглиблення фрагментації виробничих процесів і розвитку глобальних ланцюжків створення вартості відображені в роботах провідних західних вчених, таких як М. Портера, О. Вільямсона, Ж.Родріга, Ж. Фуллера, Г. Міна, П. Багчі, Н. Сандерса, Ж. Бартелемі, К. Кларка і ін. Також значний внесок у розвиток досліджень в сфері логістичних послуг внесли такі українські вчені, як Т. Глушенко, І. Іртищева, К. Завгородній, А. Кальченко, І. Смірнов та ін.

Цілі статті. Ми ставимо собі за мету узагальнити теоретичні концепції розвитку аутсорсингу в сфері логістики, проаналізувати основні детермінанти та цілі розвитку аутсорсингової логістичної діяльності на ринку, дослідити сучасні регіональні тренди в сфері логістичного аутсорсингу.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Глобалізація світових ринків, посилення конкуренції і постійно зростаючі вимоги клієнтів до якості логістичного обслуговування активізували розвиток практики аутсорсингу, тобто залучення контрагентів для виконання комплексу логістичних послуг.

У сучасних умовах розвитку бізнесу, його високого рівня спеціалізації, необхідної для повноцінної орієнтації на кінцевого споживача обґрунтована диверсифікація надання логістичних послуг [1], іменована аутсорсингом. Аутсорсинг за рахунок профілізації послуг, що надаються дозволяє досягти більш високої якості їх надання та, як наслідок, більш повного врахування запитів споживачів, що необхідно в високо конкурентній економіці. Компанії, яка передає частину логістичних операцій на аутсорсинг, як правило, вдається знизити власні витрати, що також підвищує потенційну ринкову стійкість. Як відомо, цей термін має іноземне походження: «outsourcing» - від словосполучення «outside resource using», що означає «використання зовнішніх ресурсів». У спеціалізованій науковій літературі під аутсорсингом прийнято розуміти передачу сторонній організації частини функцій або процесів для підвищення загальної ефективності здійснюваної діяльності [2, 3, 4].

Традиційно виділяється цілий ряд можливостей, опосередкованих фактом передачі частини функцій стороннім організаціям, серед них: – зниження собівартості функцій за рахунок спеціалізації посередника (ефект масштабу); – концентрація компанії на основній діяльності на підставі передачі залученим організаціям ряду логістичних функцій; – адаптивність до ринкових змін. Рішення про аутсорсинг логістичних функцій призводить до швидкої адаптації на зміни споживчого попиту; – зниження

групи ризиків. З точки зору замовника, всі ризики, пов'язані з реалізацією переданих на аутсорсинг логістичних функцій, покладаються на залучену організацію [5].

Слід зазначити, що аутсорсинг, як і будь-яке економічне явище, не позбавлене ряду можливостей до прояву недоліків і пов'язаних з ними ризиків. До традиційних ризиків, пов'язаних з аутсорсингом, можна віднести наступні [2, 4]: – витік внутрішньофірмової інформації та, як наслідок, втрата конкурентної переваги. Розголошення такої інформації може завдати істотної шкоди, якщо аутсорсинг стосується критичних напрямків діяльності компанії; – можлива втрата контролю над виконуваними замовленнями, орієнтованими на клієнтів фірми. У разі несподіваної відмови від надання послуг аутсорсером, фірма-замовник зіштовхується з необхідністю пошуку нового виконавця, що тягне за собою тимчасові і фінансові втрати; – відтермінування (можливо, на кілька років) моменту настання економічного ефекту для фірми, яка надає частину функцій на аутсорсинг. Повертаючись до питання передачі логістичних послуг на аутсорсинг, відзначимо, що сам процес передачі логістики провайдеру логістичних послуг є одним з можливих варіантів партнерських відносин. Для сучасної логістики дуже важливо, що існує безліч повсякденних операцій, виконання яких може бути передано логістичним провайдерам. Можна навести основні етапи розвитку світового логістичного аутсорсингу (рис. 1).

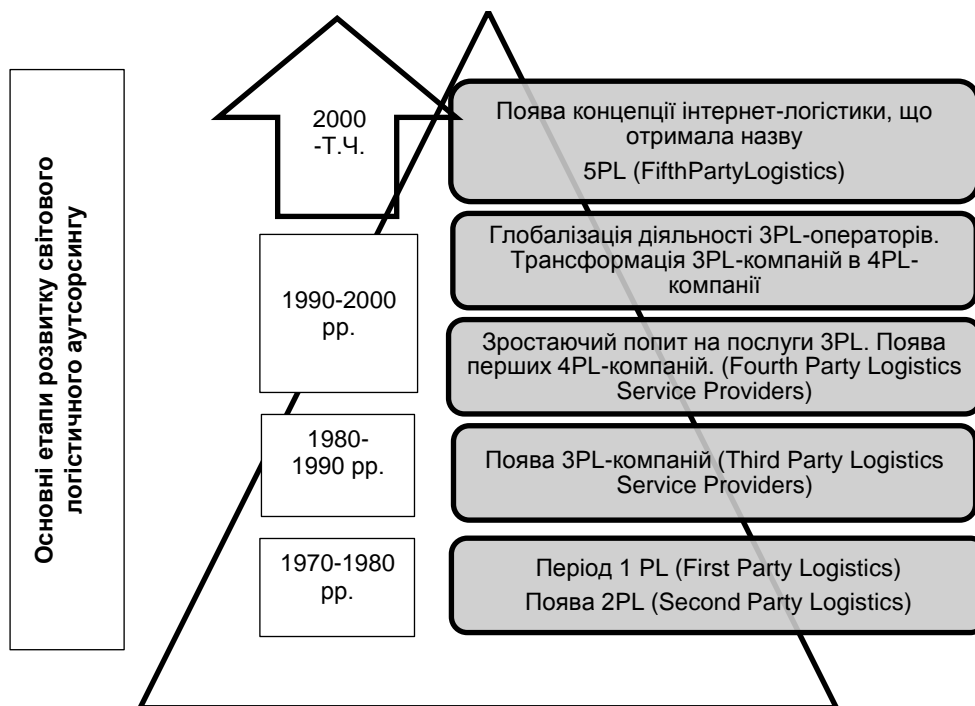

Рис. 1 - Основні етапи розвитку світового логістичного аутсорсингу [4]

Характеризуючи ринок логістичних послуг, слід зазначити, що він розвивається в загальному фарватері світових стандартів. Відповідно, для нього також характерна передача частини логістичних функцій на аутсорсинг. В даний час виділяють декілька схем організації логістичних послуг: - First Party Logistics (1PL) - система, при якій всі операції виконує сама фірма-власник вантажу; - Second Party Logistics (2PL) - система, що дозволяє надавати спектр традиційних послуг з транспортування і складування товару; - Third Party Logistics (3PL) - система додаткових послуг, що включає як традиційне складування, так і проміжне зберігання (так званий crossdocking) вантажу, а також проектування і розробку інформаційних систем, використання послуг субпідрядників; - Fourth Party Logistics (4PL) - система, передбачає злиття функцій всіх організацій, що беруть участь в процесі поставки продукції. У завдання 4PL- провайдера входять планування, управління і контроль всіх логістичних процесів компанією-замовником для досягнення довгострокових стратегічних цілей і розширення завдань бізнесу; - Fifth Party Logistics (5PL) - система, що представляє собою глобальну інтернет-логістику - це планування, підготовка, управління і контроль за всіма складовими єдиного ланцюга транспортування вантажів за допомогою електронних засобів інформації в будь-якій точці розташування. Слід зазначити, що в якості 3PL- провайдерів в регіонах виступають транспортні перевізники та складські оператори. Як 4PL- провайдерів - транспортно-експедиційні та операторські компанії, багато з яких вже зараз називають себе логістичними компаніями.

Головною відмінністю логістичної компанії від звичайного транспортного або складського оператора є надання замовнику послуг, пов'язаних з оптимізацією запасів на каналах розподілу і збуту, або послуги з управління потоками всередині каналу збуту з метою мінімізації витрат. Самі оператори логістичних послуг повинні не тільки забезпечувати ефективне виконання певних логістичних операцій - їх діяльність повинна мати ціннісну оцінку з позиції їх клієнтів. Транспортні провайдері, працюючи за

принципом доданої цінності послуг, є необхідними ланками сучасних ланцюгів поставок.

Основними типами аутсорсингу в сучасній економічній ситуації прийнято вважати [4]: короткостроковий аутсорсинг, націлений на вирішення короткострокових завдань; - аутсорсинг з управління проектом, який передбачає повну або часткову передачу проекту на виконання стороннім організаціям; - повний аутсорсинг, що передбачає повну відповідальність залученої організації за виконання конкретної функції. Значущим трендом є збільшення попиту на контрактну логістику, що, в свою чергу, дало стимул для залучення міжнародних логістичних операторів, зацікавлених у розвитку бізнесу на вітчизняному ринку.

До групи ефективності бізнесу включається принцип підвищення конкурентоспроможності підприємства в сегменті вантажоперевезень. Мається на увазі, що логістичний провайдер повинен звертати увагу на підвищення цільових показників функціональної діяльності (мінімізація витрат, часу транспортування при дотриманні заданих обмежень), формування пакету транспортних послуг, забезпечувати можливість оптимізації інформаційного потоку між учасниками ринку.

Управління логістичними потоками виходить за межі організацій і викликає потребу глибокої координації дій, узгодження інтересів, рішень та дій з бізнес- партнерами на локальному, національному та навіть світовому рівні. Для того щоб успішно конкурувати на ринку логістичних послуг, діяльність операторів повинна бути сфокусована на максимальному задоволенні запитів споживачів продукції та послуг, а також швидкому і гнучкому пристосуванню до ринкової ситуації, конструктивної співпраці з партнерами по бізнесу.

Висновки. В підсумку, характеризуючи тенденції і реалії в сфері аутсорсингу логістичних послуг, відзначимо, що для України характерні ті ж реалії, що і для ринків інших країн. Однак конкурентна боротьба на вітчизняних ринках йде поки за рахунок виробництва і прийняття різного роду маркетингових рішень, але не за рахунок зниження витрат на транспортування, складські операції. Проте, логістичні провайдери розвиваються і вдосконалюють пропоновані сервіси, що дозволяє відзначити загальне прагнення ринку логістичних послуг до надання логістичних послуг високого рівня, що формує собою потенціал для аутсорсингу.

Досліджуючи детермінанти, цілі, особливості та тенденції розвитку аутсорсингу логістичних послуг, можна констатувати, що просте дотримання застарілих стандартів якості логістичних послуг вже не відповідає сучасним критеріям зростання ефективності економічної діяльності, яка є безальтернативним викликом сучасним концепціям розвитку світової економіки. Масивні потоки товарів, інформації і фінансових активів, що перебувають в обігу в рамках глобальних виробничих мереж, вимагають абсолютної логістичної координації. Дані, які супроводжують потік товарів, надають важливу інформацію для компанії, тому системи збуту або вантажоперевезень повинні зробити ефективними як фізичні, так і інформаційні потоки. Таким чином, географічна та функціональна інтеграція логістики є важливим сегментом в діяльності виробничих ланцюжків створення доданої вартості і передача на аутсорсинг процесів управління потоками товарів і переданим стороннім компаніям відповідає стратегічним цілям компаній на глобальних і регіональних ринках.

Список використаної літератури

1. What is 1PL,2PL,3PL and 4PL Logistics? Rasvimk. 2013. URL: <http://rasvimk.blogspot.com/>
2. Дергачова В.В., Островерха Д.В. Роль та значення міжнародного аутсорсингу: зарубіжний досвід та перспективи його впровадження в Україні. Економічний вісник НТУУ «КПІ». 2017. С. 95–97.
3. Дідух О.В. Визначення основних переваг та недоліків використання аутсорсингу у господарській діяльності підприємств. Інноваційна економіка. 2013. № 3(41). С. 128–131.
4. Іртищева І.О. Обґрунтування стратегій регіональних трансформацій на основі логістичного аутсорсингу / І.О. Іртищева, К.В. Завгородній // Economy and Management: Modern Transformation in the Age of Globalization: International scientific-practical conference Part II, March 24, 2017. Klaipeda, Lithuania: Baltija Publishing, 2017. – С. 34-36.
5. Шимко О.В. Аутсорсинг як сучасний інструмент підвищення ефективності бізнесу. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/prvse/2010_2/27.pdf

Bondarenko S.R., Zaporozhchenko S.I. OUTSOURCING OF LOGISTICS SERVICES: REALITIES AND TRENDS

The article discusses the advantages and disadvantages of transfer of logistics services outsourcing, the existing realities in the outsourcing of logistics services in Ukraine and promising trends. The authors focus on client-oriented logistics service.

Keywords: outsourcing, logistics service provider, logistics

РОЛЬ МАРКЕТИНГОВИХ СТРАТЕГІЙ У ПІДВИЩЕННІ ПОТЕНЦІАЛУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

В. С. Вакуленко, студент

О. Г. Жмайлова, к.е.н., доцент

Сумський національний аграрний університет

В статті розглянуті концептуальні засади маркетингових стратегій в підвищенні потенціалу конкурентоспроможності аграрних підприємств та запропоновані рекомендації методологічного спрямування.

Ключові слова: маркетингова стратегія, конкурентоспроможність, потенціал, аграрне підприємство.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Важливою умовою досягнення конкурентних переваг та високого рівня конкурентоспроможності аграрних підприємств є ефективне використання потенціалу. Правильність вибору конкурентної стратегії залежить від обсягу потенціалу підприємства, рівня ефективності використання потенціалу конкурентоспроможності підприємства, частки ринку яку воно займає та конкурентної позиції на ньому (лідер, сильна, слабка чи позиція аутсайдера), а також цілей, які ставить перед собою підприємство.

Потенціал конкурентоспроможності підприємства є головною складовою ефективного його функціонування в умовах стратегічного курсу *України* на європейську інтеграцію та вступу до СОТ. Питання дослідження рівня потенціалу конкурентоспроможності аграрних підприємств, визначення на основі отриманих результатів головної стратегії дій, в основі якої лежить саме забезпечення конкурентоспроможності, є актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств та особливості формування конкурентного середовища на агропродовольчому ринку України розглядалися у вітчизняній економічній літературі, зокрема в роботах Л. А. Євчук, С. М. Кваша, Ю.С. Коваленко, О. І. Кондратюк, Н. В. Кривенко, Н. А. Мазур, М. І. Малік, М. А. Місевич та ін. Проте системні наукові обґрунтування визначення напрямів підвищення потенціалу конкурентоспроможності аграрних підприємств в умовах інтеграції України до ЄС залишаються не вирішеними.

Формулювання цілей статті. Метою статті є вивчення концептуальних засад маркетингових стратегій потенціалу конкурентоспроможності аграрних підприємств, сучасних методів оцінювання їх потенційних можливостей та розробка на цій основі рекомендацій методологічного спрямування.

Виклад основного матеріалу. Головною умовою національної конкурентоспроможності є виробництво продукції, товарів і надання послуг, що відповідають вимогам світових ринків за одночасного підвищення реальних доходів населення та забезпечення зростання ефективності виробництва на основі використання новітніх технологій [1]. Серед основних проблем у визначенні конкурентоспроможності аграрного підприємства є оцінка рівня розвитку його стратегічного потенціалу й умов зовнішнього середовища для створення й підтримки на високому рівні конкурентної переваги підприємства. Вирішивши цю проблему, можна говорити про рівень конкурентного статусу підприємства як міри достатності передумов для створення й підтримки відповідного рівня конкурентної переваги підприємства.

Поняття конкурентоспроможності підприємств-виробників сільськогосподарської продукції, включає великий комплекс економічних характеристик, які визначають місце підприємства на регіональному продовольчому ринку. Основними факторами, що визначають конкурентоздатність підприємства можна вважати: стратегію підприємства, наявність матеріальних, трудових, фінансових ресурсів, інноваційний потенціал, частка ринку, ефективність менеджменту, випуск конкурентоздатної продукції. Серед чинників успішної конкурентної боротьби на даному ринку є конкурентоспроможність продукції у поєднанні із сукупністю економічних методів діяльності.

Використання сучасних методів оцінювання потенційних можливостей підприємств, їх місця на регіональному ринку, дозволяє підвищити конкурентоспроможність підприємств на основі оперативності, своєчасності та обґрунтованості управлінських рішень [2]. Методологічні підходи до оцінки потенціалу конкурентоспроможності, дають можливість об'єктивніше оцінити та проаналізувати всі процеси, що відбуваються аграрному комплексі та намітити головні напрями його розвитку.

В останні роки при виборі маркетингової конкурентної стратегії широко використовується SWOT-аналіз. Він є одним із найважливіших та дієвих методів вимірювання в стратегічному плануванні і ґрунтується на співставленні сильних і слабких сторін. SWOT-аналіз дозволяє також виявити можливості і загрози при проведенні стратегічного аудита. Після проведення аудита накопичується велика кількість інформації різного ступеня важливості і надійності. SWOT-аналіз очищає дану інформацію і виділяє найбільш важливі результати внутрішнього і зовнішнього аудита. Цей прийом особливо придатний для аграрного виробництва, оскільки в ньому, як у жодній іншій галузі економіки, переплітаються найрізноманітніші, часто не прогнозовані впливи.

Отже, виходячи з викладеного та з метою вибору ефективної маркетингової стратегії нами був проведений SWOT-аналіз СВК «Агрофірма «Перше Травня»» Сумського району. Сільськогосподарський виробничий кооператив займається виробництвом зерна, зернобобових, насіння олійних культур, має достатньо розвинену галузь молочного скотарства (виробничий процес добре налагоджений; у минулому році господарство отримало ліцензію на репродуктор чорно-рябої породи корів). Це дає йому можливість займатися переробкою сировини на власних потужностях та здійснювати виробництво і реалізацію готової продукції (хліб та хлібобулочні вироби, олія, продукція переробки молока, ін.).

Основними покупцями виробленої господарством аграрної сировини є розташовані поблизу переробні підприємства. На сировинному ринку продукції рослинництва існує велика кількість конкурентів: майже всі господарства Сумського та розташовані поряд підприємства Лебединського і Білопільського районів, які спеціалізуються на вирощуванні зернових та олійних культур (соняшник та соя).

Виробництво продукції господарства пов'язане з певним ступенем ризику, обумовленому кліматичними умовами, монополізацією цін на аграрну продукцію.

Визначимо сильні та слабкі сторони господарства, можливості та загрози.

Сильні сторони: великий досвід роботи; висока кваліфікація персоналу; наявність ліцензії; гарна репутація; зручне географічне розміщення.

Слабкі сторони: відсутність стратегічного планування; відсутність маркетингової діяльності; недостатнє технічне оснащення; обмеженість фінансів; невисока прибутковість; недостатньо розвинута збутова мережа.

Можливості: економічне зростання; поступове оновлення технологічної бази; розширення каналів збуту.

Загрози: несприятливі погодні умови; монополізація ринку; поява потужних конкурентів.

Для встановлення зв'язків між найбільш впливовими слабкими і сильними сторонами підприємства будуюмо матрицю SWOT-аналізу (таблиця 1).

На кожному з чотирьох полів нами розглянуті можливі парні комбінації між загрозами, можливостями та сильними і слабкими сторонами СВК «Агрофірма «Перше Травня». Встановлені зв'язки слугують вибором стратегії. Найбільша увага приділена полю СіМ, щоб максимально використати сильні сторони господарства і можливості, що з'явилися в зовнішньому середовищі при розробці стратегії. Стратегії захисного характеру вибираються при розгляді пар, що знаходяться на полі СлЗ, що дозволять позбутися слабкості і запобігти загрози. Для пар, що потрапили в поле СлМ, стратегія повинна мати за мету подолати слабкості за рахунок можливостей, які з'явилися, а для пар, що знаходяться на полі СЗ, стратегія повинна припускати використання сили підприємства для усунення загроз.

Таблиця 1 – Матриця SWOT-аналізу СВК «Агрофірма «Перше Травня»

	Можливості	Загрози
	1. Економічне зростання 2. Поступове оновлення технологічної бази. 3. Розширення каналів збуту.	1. Несприятливі погодні умови 2. Монополізація ринку 3. Поява потужних конкурентів
Сильні сторони	Поле «СіМ» (Сила і Можливості)	Поле «СіЗ» (Сила і Загрози)
1. Великий досвід роботи. 2. Висока кваліфікація персоналу. 3. Наявність ліцензії. 4. Гарна репутація. 5. Зручне географічне розміщення		
Слабкі сторони	Поле «СлМ» (Слабкість та Можливості)	Поле «СлЗ» (Слабкість та Загрози)
1. Відсутність стратегічного планування		
2. Відсутність маркетингової служби		
3. Обмеженість фінансів		
4. Невисока прибутковість		
5. Недостатньо розвинута збутова мережа		

Поряд з цим, варто мати на увазі, що можливості й загрози можуть переходити в свою протилежність: нереалізована можливість може стати загрозою, якщо її використає конкурент, або ж, навпаки, заздалегідь помічена загроза може створити для підприємства додаткову перевагу за умови, якщо конкуренти її не усунули.

Важливий етап в аналізі стратегії підприємства є систематична оцінка його конкурентної позиції порівняно з основними конкурентами.

Конкурентоздатність підприємства може бути визначена як комплексна порівняльна його характеристика, яка відбиває ступінь переваги сукупності оціночних показників діяльності підприємства, які визначають його успіх на певному ринку, за певний проміжок часу щодо сукупності показників підприємств-конкурентів [1].

Одним із інструментів визначення конкурентоспроможності підприємства є концепція ланцю-

жків цінностей [2]. Вона передбачає оцінку міцності конкурентної позиції підприємства не тільки за витратами, але і за такими важливими, з погляду конкуренції, показниками як: якість продукції та послуг підприємства, його фінансова стійкість та технологічні можливості стосовно основних конкурентів.

Проведений моніторинг показав, що серед найбільш слабких сторін діяльності аграрних підприємств у Сумському регіоні є, в першу чергу, відсутність чітких цілей, стратегій розвитку та ведення конкурентної боротьби, організація збуту, відсутність ефективної системи стимулювання покупців, низький рівень якісного складу працівників, порушення технологій виробництва та високий ступінь зносу основних засобів підприємств аграрної сфери. Виходячи з цього, основними акцентами при формуванні стратегії розвитку аграрного підприємства першочергово мають стати сильні сторони підприємства та можливості середовища, в якому воно функціонує. Це, в кінцевому результаті, дасть змогу звести до мінімуму загрози зовнішнього середовища підприємства та подолати його слабкі сторони.

Висновок. Таким чином, у підвищенні потенціалу аграрного підприємства на ринку важлива роль відводиться маркетинговій стратегії, яка потребує вивчення сильних сторін підприємства та можливостей середовища, в якому воно функціонує. Це дозволить мінімізувати загрози зовнішнього середовища підприємства, подолати його слабкі сторони та передбачити стратегічні напрямки розвитку підприємства у майбутньому.

Список використаної літератури:

1. Амеліна Н. К. Показники та умови підвищення конкурентоспроможності підприємств. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.Nbu.gov.ua.
2. Рибницький Д.О. Сучасні підходи до оцінювання конкурентоспроможності підприємства / Д.О. Рибницький, Т.А. Городня // Науковий вісник НЛТУ України. – 2014. – № 20 (9). – с.227-230.

Vakulenko V.S., Zhmaylova O.G. Role of marketing strategies in increasing the competitiveness of agrarian enterprises' competitiveness

The conceptual principles of marketing strategies in the raising of competitiveness potential of agrarian enterprises has been reviewed in the article and the methodological guidance on this basis will propose.

Key words: marketing strategy, competitiveness, potential, agrarian enterprise.

UDC 711.122

THE COMPACT ECOLOGICAL CITY: A NEW CONCEPT OF URBAN SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Wang Hongyue^{1,2}, Ph.D. student of Department of Economics and Management

¹ *Sumy National Agrarian University, Sumy, Ukraine*

² *Henan Institute of Science and Technology, Xinxiang, China*

Compact city is a spatial reconstruction scheme to solve the problem of urban sprawl and suburban disorderly development. However, it has been questioned because it ignores the spatial power of the urban economic system and the carrying capacity of the urban ecosystem. The introduction of the eco-city theory has greatly expanded the economic space and ecological space constraints in the traditional compact urban reconstruction, and has become a more operational and sustainable development concept. This paper attempts to combine the compact city with the eco-city to construct a systematic framework for the sustainable development principle of a compact eco-city. While making up for the shortcomings of the compact city, it also expands the existing theoretical system of the eco-city, providing new ideas for the sustainable development of Chinese cities in the new era.

Keywords: compact city; ecological city; compact ecological city; urban sustainable development

Introduction. The declaration of *Rio de Janeiro* signed by the United Nations in 1993 made Sustainable Development a common development theme faced by all countries in the world today [1]. As the main spatial unit of world economic growth, the city's own development mechanism becomes the key to explore a country's sustainable development path. Since World War II, with the acceleration of urbanization, rapid growth of urban population and continuous adjustment of urban industrial layout, a series of metropolitan circles, urban agglomerations, megacities and world cities have emerged. Urban spatial disorder such as urban disease, central area recession and suburban sprawl is a common problem in large cities. Curbing urban sprawl and accelerating urban renewal have become the focus of public concern.

Analysis of previous studies. Compact city [2; 3] and ecological city [4; 5] are sustainable urban construction concepts formed in different periods to solve the urban disease spreading in big cities and the decline of the central city. However, due to their own limitations, neither of them can independently complete the arduous task of sustainable urban construction. We must explore a sustainable urban development path that is more in line with China's national conditions in terms of urban form, spatial layout and public governance. The compact eco-city has built a systematic framework for urban sustainable development. While making up for the shortcomings of compact cities, it also expands the existing theoretical system of eco-cities, which is a beneficial attempt to explore the sustainable development of modern cities. So, an

investigation of main features of these concepts constitutes **the main purpose of this research.**

Main results. Compact city is an urban reconstruction project committed by western countries since the 1970s to solve urban sprawl, central area recession, urban disorder and other problems of urban space. The compact city theory is mainly aimed at preventing urban development from over-exploiting resources and energy, and curbing urban expansion from the perspective of protecting energy [2]. It is advocated that the sustainable comprehensive utilization of centralized public facilities can effectively reduce commuting distance and exhaust emissions to promote urban ecological coordination. The spatial form of a compact city means higher urban density and strict city size, so advocates of compact urban theory are trying to demonstrate the benefits of urban space compactness by exploring the positive effects of high urban density and appropriate urban size on local governments, economic development and social progress, thus resulting in the sustainability debate of compact cities. The following five aspects have become the focus of the recent deepening and revision of the compact city theory.

1) Can high-density urban forms advocated by compact cities truly reduce the development and utilization of land resources and energy? How to define the so-called reasonable urban scale of compact city?

2) In the operation of compact city, how to solve the contradiction between urban space restriction and capital space flow under the condition of market mechanism?

3) Is it possible to effectively reduce the utilization rate of private cars of urban residents only through the compactness and height of urban form? How to implement a cross-cultural public policy so that this constraint can be successfully implemented in different countries?

4) In the construction of compact city, how to realize the coupling between labor employment space and living space, how to achieve a balance between urban industrial layout and natural ecological protection?

5) How to achieve social integration and interaction between different social classes in the public facilities and residential layout of a compact city? How can we demonstrate a clear community spirit and social justice?

The theory of compact city is controversial in urban form and practice, but it still provides a great theoretical material for the academic circle, and it is a beneficial attempt to explore the sustainable development of modern cities [3]. Since the late 1990s, with the deepening of the issue of sustainable development and the increasingly serious problems of urban sprawl, congestion and pollution in modern cities, the concept of eco-city came into being. Since the end of the 1990s, with the deepening of sustainable development and the increasingly serious problems of urban sprawl, congestion and pollution in modern cities, the concept of eco-city comes into being.

In the process of building an eco-city, the three-dimensional basic characteristics of "compact-diversity-efficient" have been followed, and the city's unsustainable development route of "automobile-urban sprawl-highway-oil" is strongly opposed [4]. It recognizes the benefits of a compact, high-density urban layout, while promoting diverse layouts and architectural forms in accordance with the basic principles of the biosphere, in order to achieve the organic coordination of architecture, population and natural landscape ; pay attention to the distance property of the city and advocate the principle of the proximity of the urban residential area to enhance the accessibility of the city and the intensive use of land, and achieve wide coverage of infrastructure construction ; promote environmentally friendly transportation by walking, public transportation and bicycles through a networked, narrow and developed multi-dimensional road system ; integrate the natural system into urban development, and form a diversified and mixed socio-economic-natural system through the design of ecological buildings with environmental protection and green functions, the construction of urban passageways and urban public spaces ; strictly protect the green space, maintain a clear boundary between the center and the edge, and form a town system that is miniaturized, diverse, and compact.

To realize the above-mentioned ecological city construction principles, it is necessary to plan the realization path from the four directions of urban planning, industrial layout, public policy and public participation [5]. First, divide the use and structure of the land from the overall planning level of the city, set the scale of urban construction land and agricultural land according to the principle of ecological diversity and dynamic adjustment, and define the scope and boundary. Secondly, the industrial layout is based on ecological orientation and land use planning, and the production, circulation, exchange and distribution systems suitable for urban economic development and social development are set up, with green industry and circular economy as the core of industrial layout. Thirdly, in terms of public policies, ecological protection is encouraged, and the flow of urban elements is guided by means of property right transaction, tax, subsidy, punishment and control. Finally, policies and laws can be implemented through public participation. These four approaches are a unified, coordinated and indivisible whole. Although eco-cities have a complete set of urban construction logic, the practice of eco-city in reality is still very few.

Compact eco-city: a new concept of sustainable urban development. The theory of compact city has different views in industrial layout, capital flow, city scale, transportation mode and fair community

construction, so it limits its further development space in practice. Eco-city can better solve the above problems and draw an operational blueprint for the realization of sustainable and healthy city development. However, due to the complex construction process of eco-city, involving industrial layout, ecological reconstruction, public policy and other aspects, it still needs time to test in practice.

Therefore, this paper attempts to combine the advantages of compact cities with the operability of eco-cities, and proposes a compact eco-city concept that is more in line with the development trend of Chinese cities. A true compact eco-city concept should include six aspects in the process of urban development: ecological natural environment, ecological economy, ecological society, ecological human settlement, ecological transportation and ecological politics.

1) Ecological nature environment mainly includes the protection of natural ecosystem, the harmonious integration of natural system and social system, and the matching of urban spatial structure and urban development with urban natural environment.

2) Economic ecology mainly emphasizes the low-carbon and greening of urban production, consumption, distribution and exchange. It uses circular economy and clean industry to realize the closure of material cycle and energy cycle, and alleviates the plunder and destruction of natural resources by production and consumption.

3) Ecological society emphasizes the integration and interaction between social groups and strata, eliminates the polarization and urban poverty, and pays attention to social welfare and social security.

4) Ecological human settlement requires the diversification of residential and architectural design, and the construction of new communities with environmental protection, energy conservation and environmental embedding.

5) Ecological transportation focuses on the improvement of public transportation system, promotes the diversified development of transportation modes, realizes the network of road pattern, and reduces traffic pollution and noise.

6) Ecological politics advocates the formation of public governance pattern and formulates public policies for compact eco-city management through public participation and democratic decision-making.

The compact eco-city solves the contradiction between capital flow and city scale in a single compact city through the multi-center urban system layout. At the same time, it meets the different traffic travel needs of residents through a multi-level and networked road pattern. It not only inherits the principle of high-density central area construction, reasonable urban scale and sustainable utilization of resources and energy in the concept of compact city. At the same time, it also has a series of characteristics of eco-city, using the principles of ecological city construction and the realization of the path to achieve a healthy and sustainable urban transformation.

5. Conclusions

Both compact cities and eco-cities are renovation solutions to urban diseases, urban sprawl and central urban decay under the background of sustainable urban development. Although the compact city theory still has differences in many aspects, the compactness of urban spatial form has become an irreversible trend. Eco-city proposes a more operational urban spatial reconstruction plan, and can still draw on the essence of compact city theory in the specific implementation path. After the integration of the two, compact eco-city is born, which has both the advantages of compact city and eco-city. It not only conforms to the development trend of contemporary cities, but also has the principles of flexibility and inclusiveness. The next step is to focus on how to fully express the concept of compact eco-city in practice, which will be a difficult and long historical process.

References:

1. Elkington, J. (1994). Towards the sustainable corporation: Win-win-win business strategies for sustainable development. *California management review*, 36(2), 90-100.
2. Dieleman, F., & Wegener, M. (2004). Compact city and urban sprawl. *Built Environment*, 30(4), 308-323.
3. Burton, E., Jenks, M., & Williams, K. (2003). *The compact city: a sustainable urban form?*. Routledge.
4. Roseland, M. (2001). The eco-city approach to sustainable development in urban areas. *How green is the city*, 173(79), 85-104.
5. Yu, L. (2014). Low carbon eco-city: New approach for Chinese urbanization. *Habitat International*, 44, 102-110.

Ван Хунює КОМПАКТНЕ ЕКОЛОГІЧНЕ МІСТО: НОВА КОНЦЕПЦІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ МІСТ

Компактне місто є концепцією просторового планування, що має на меті вирішення проблеми розростання міських територій та забудови приміських територій. Водночас, широке застосування даного підходу є дискусійним, оскільки ця концепція ігнорує просторові аспекти розвитку міської економічної системи, а також пропускну спроможність міської екосистеми. Застосування концепції еко-міста дозволило також враховувати можливості економічного простору та екологі-

чні обмеження в традиційній компактній міській забудові, тим самим забезпечивши її більшу відповідність ідеї та принципам сталого розвитку. Представлене дослідження має на меті поєднати основні риси концепцій компактного міста та еко-міста для побудови системної теоретико-методичної основи для врахування принципів сталого розвитку під час планування та регулювання розвитку міст. Головна увага зосереджена на вивченні переваг та недоліків означених концептуальних підходів, а також на можливостях подолання останніх шляхом інтеграції їх теоретичних положень та формування нового теоретичного базису для розвитку компактного екологічного міста, що є особливо важливим для сталого розвитку міст Китаю у сучасних умовах.

Ключові слова: компактне місто; екологічне місто; компактне екологічне місто; сталий розвиток міст

УДК 339.56.055: 691.4

УПРАВЛІННЯ ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНИМИ ОПЕРАЦІЯМИ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ЗЕД НА ПІДПРИЄМСТВІ ТОВ «КЕРАМЕЙЯ»

Л. О. Дахно, студент

Сумський національний аграрний університет

У статті висвітлено сутність понять зовнішньоекономічної діяльності, експорту, імпорту відповідно до чинного законодавства, теоретичні основи експортно-імпортних операцій. Проаналізовано динаміку зовнішньої торгівлі керамічними виробами в Україні.

Ключові слова: експорт, імпорт, зовнішньоекономічна діяльність, експортно-імпортні операції, будівництво.

Постановка проблеми. Зовнішньоекономічна діяльність завжди була й залишається важливою складовою суспільного розвитку України, незважаючи на зміни в економічній кон'юнктурі та соціально-правовому середовищі країни. Роль її посилюється з розвитком міжнародних відносин у світі, і країна намагається посісти гідне місце в економічних інтеграційних процесах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналізом експортно-імпортних операцій України займалися багато дослідників. Серед сучасних вчених слід назвати таких, як: Сотченко Є.В., Краснодєд Т.Л., Дунська А.Р., Алієв Р.А., Тюріна Н.М., Карвацка Н.С.

Метою роботи є здійснення аналізу експортно-імпортних операцій керамічних виробів ТОВ «Керамейя».

Виклад основного матеріалу дослідження. Чинним законодавством України у сфері зовнішньоекономічної діяльності визначено, що зовнішньоекономічна діяльність – діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудована на відносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами [1].

Експорт (експорт товарів) – продаж товарів українськими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності іноземним суб'єктам господарської діяльності (у тому числі з оплатою в не грошовій формі) з вивезенням або без вивезення цих товарів через митний кордон України, включаючи реекспорт товарів [1].

Імпорт (імпорт товарів) – купівля (у тому числі з оплатою в не грошовій формі) українськими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності в іноземних суб'єктів господарської діяльності товарів з ввезенням або без ввезення цих товарів на територію України, включаючи купівлю товарів, призначених для власного споживання установами та організаціями України, розташованими за її межами [1].

Враховуючи вищенаведені означення, під поняттям «експортно-імпортна діяльність», науковець Сотченко Є.В. вважає, що доцільно розуміти підприємницьку діяльність, яку здійснюють суб'єкти господарювання шляхом виконання операцій з експорту та імпорту товарів, послуг чи капіталу. У міжнародній торговельній практиці використовуються два основні методи здійснення експортно-імпортних операцій, такі як прямиї (direct) експорт та імпорт, що передбачає постачання товарів промисловими підприємствами безпосередньо іноземному споживачеві або закупівлю у нього відповідних товарів, і непрямий (indirect) експорт та імпорт, що припускає продаж і купівлю товарів через торговельних посередників. Для сучасного етапу розвитку великого виробництва з величезною концентрацією і централізацією капіталу характерним є розширення прямого експорту й імпорту [2].

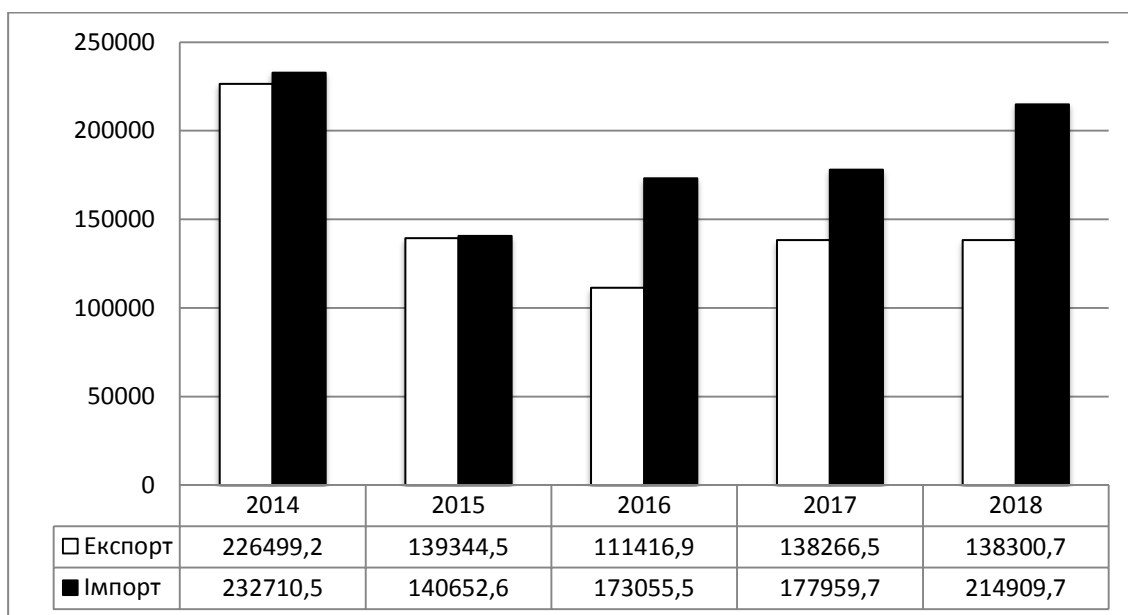
Зазначимо, що всі галузі України здійснюють зовнішньоекономічну діяльність. Для нашого дослідження було обрано будівельну галузь, як галузь матеріального виробництва, призначено для створення основних фондів виробничого і невиробничого призначення та відновлення основних засобів всіх учасників економічної системи. Важлива роль, що відведена будівництву, вимагає якісного його забезпечення всіма необхідними ресурсами: людськими, фінансовими, енергетичними, інформаційними, технологічними.

Промисловість будівельних матеріалів включає виробництво основних видів будівельних матеріалів - цементу, цегли та інших стінових матеріалів, бетону і бетонних конструкцій, або цементних виробів, плитки керамічної, брущатки, теплоізоляційних матеріалів, покрівельних матеріалів і багатьох

інших [3].

Вважаємо за доцільне безпосередньо проаналізувати сучасний стан експортно-імпортних операцій України у розрізі зовнішньої торгівлі керамічними виробами в динаміці протягом 2014-2018 років. Аналізуючи рис. 1, слід відмітити, що показник експорту в 2018 році в порівнянні до 2014 року скоротився на 88198,5 тис.дол.США, або на 38,94%. Зазначимо, що в 2014-2016 роках він мав стійку тенденцію до зменшення. Так, в 2016 році він скоротився на 115082,3 тис.дол.США по відношенню до 2014 року, або на 58%. Починаючи з 2017 року, знову цей показник мав незначну тенденцію до зростання.

Показник обсягу імпорту зовнішньої торгівлі керамічними виробами в Україні за досліджуваний період мав коливаючий характер. Так, в 2018 році цей показник відносно до 2014 року зменшився на 0,07%, або на 17800,8 тис.дол.США. Найменше значення обсягів імпорту було в 2015 році за рахунок погіршення політичної ситуації в Україні.

Рис.1. Динаміка обсягу зовнішньої торгівлі керамічними виробами в Україні, тис. дол. США

Джерело: побудовано автором за даними Державної служби статистики України [4].

Відповідно до статистичних даних України, сальдо зовнішньої торгівлі керамічними виробами в Україні протягом 2014-2018 років було негативне, тобто мало місце перевищення імпорту над експортом, що є негативним для економіки країни, адже свідчить про низьку конкурентоспроможність продукції на світовому ринку.

Наголосимо на тому, що ринок будівельних матеріалів має значну кількість секторів і вони значно відрізняються за основними параметрами. Для більш детального дослідження нами було обрано товариство з обмеженою відповідальністю «Керамейя», засноване 18 травня 2006 року за підтримки американського інвестиційного венчурного фонду HorizonCapital.

«Керамейя» - це бренд, під яким пропонується клінкерна керамічна цегла. Вдале розташування підприємства позитивно відбилось на встановленні міжнародних торговельних зв'язків з партнерами. Дуже важливо відмітити репутацію підприємства, як надійного та інноваційного виробника клінкерамічних виробів. Для ТОВ «Керамейя» розвиток ЗЕД означає нові можливості використання переваг міжнародної виробничої кооперації, зростання свободи в прийнятті економічних рішень та вибору шляхів вирішення поставлених задач.

Якість продукції підприємства відповідає міждержавним стандартам (ДСТУ, ГОСТ), технічним умовам (ТУ), міжнародним стандартам (ISO) та європейським нормам (EN). Експорт відіграє важливу роль в діяльності ТОВ «Керамейя». Показники товарної структури експорту підприємства наведено нами в таблиці 1.

Таблиця 1

Показники товарної структури експорту ТОВ «Керамейя» у динаміці за 2012-2016 рр.

Вид продукції	Роки										Відхилення 2016 р. до 2012 р.	
	2012		2013		2014		2015		2016		+/-, млн. шт.	%
	млн. шт.	%	млн. шт.	%	млн. шт.	%	млн. шт.	%	млн. шт.	%		
Національний ринок	22,28	90	10,71	39	13,49	37	27,02	64	26,51	49	4,23	19
Експорт у т.ч.	2,48	10	16,74	61	22,96	63	15,20	36	27,59	51	25,11	1013
Клін КЕРАМ Класика	1,74	7	14,07	51	17,91	49	11,40	27	15,45	28	13,71	788
Клін КЕРАМ Магма	0,40	2	1,67	6	2,53	7	2,28	5	5,11	10	4,71	1178
Клін КЕРАМ Рустика	0,34	1	1,00	4	2,53	7	1,52	4	7,03	13	6,69	1968

Слід наголосити на тому, що половина виготовленої продукції ТОВ «Керамейя» експортується. За досліджуваний період показник експорту у натуральному вимірі становить 27,59 млн. шт. В 2016 році обсяг експорту в порівнянні з базовим періодом має значне збільшення об'ємів – в 11 разів. Найбільшої популярності на закордонних ринках набуває класична клінкерна цегла Клін КЕРАМ Класика. У сучасних умовах виробництво будівельних матеріалів є одним з важливих напрямків нашої вітчизняної промисловості. Це пояснюється щорічним підвищенням темпів будівництва і дефіцитом високоякісних будматеріалів. ТОВ «Керамейя» є одним із найуспішніших підприємств, що демонструє стійку тенденцію до розвитку та вдосконалення своєї діяльності та здійснення зовнішньо торгівельних операцій.

Висновки. Розвиток сфери зовнішньоекономічної діяльності безпосередньо впливає на насиченість українського товарного ринку і приток іноземної валюти в країну. Звичайно, міжнародна торгівля породжує більш високі ризики для торгових партнерів у порівнянні з торгівлею усередині країни. Однак, експортно-імпорتنі операції часто більш вигідні, хоча і вимагають додаткових організаційних і фінансових витрат. Таким чином, нині Україна має як експортний потенціал, так і імпортозалежність в категорії керамічних виробів. Щодо експортно-імпортних операцій по товарах ситуація склалась таким чином, що вартісний обсяг імпорту по Україні перевищує обсяг експорту.

Сьогодні існує низка перепон та бар'єрів виходу з кризової ситуації, що охопила зовнішню торгівлю України, починаючи від відсутності достатньої кількості капіталовкладень для виробництва експортно орієнтованих обсягів товарів та послуг до неприйняття української продукції на світовому ринку. Для перспективного розвитку зовнішньої торгівлі Україні потрібні стратегічні перетворення в національній зовнішньоторгівельній політиці. Головним напрямом її розвитку є застосування інструментів нарощування експортних обсягів товарів і послуг та зменшення імпортозалежності країни, зокрема по будівельних товарах. При цьому повинна відбуватись оптимізація структури експорту та імпорту з акцентом на зменшення обсягів останнього

Список використаної літератури :

1. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [Електронний ресурс] / Законодавство України. – Закон від 16.04.1991 р. – Верховна Рада України. – Режим доступу до закону: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/959-12>.
2. Сотченко Є. В. Сучасний стан та проблеми підвищення ефективності експортно-імпортних торгівельних операцій та розрахунків за ними у зовнішньоекономічній діяльності України [Електронний ресурс] / Є. В. Сотченко // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://global-national.in.ua/archive/18-2017/13.pdf>.
3. Борейко В. І. Перспективи виробництва будівельних матеріалів в Україні / В.І. Борейко, М.Ю. Притула // Збірник наукових праць. Проблеми раціонального використання соціально-економічного та природно-ресурсного потенціалу регіону: фінансова політика та інвестиції. – 2011. – Випуск XVII, № 4. – С. 64-71.
4. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

Dakhno L. O. MANAGEMENT OF EXPORT-IMPORT OPERATIONS FOR IMPLEMENTATION OF FARES IN THE ENTERPRISE OF KEREMAYA LTD.

The article outlines the essence of the concepts of foreign economic activity, export, import in accordance with the current legislation, the theoretical basis of export-import operations. The dynamics of foreign trade in ceramic products in Ukraine is analyzed.

Key words: export, import, foreign economic activity, export-import operations, construction.

УПРАВЛІННЯ ОБІГОВИМ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА – ОСНОВА ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Ю. Кислиця, студент

Л. О. Рибіна, к.е.н, доцент

Сумський національний аграрний університет

Статтю присвячено аналізу управління обіговим капіталом підприємства як основи його фінансової стабільності. Розглянуто елементи управління обіговим капіталом сільськогосподарського підприємства та механізм їх впливу на ефективність його функціонування. Акцентовано увагу на фактори впливу на політику управління обіговим капіталом підприємства.

Ключові слова: підприємство, обіговий капітал, управління, фінансова стабільність, механізм впливу, елементи управління

Постановка проблеми у загальному вигляді. Кризовий стан економіки країни, що супроводжується тривалим спадом виробництва, інфляцією, зниженням купівельної спроможності населення, платіжною кризою, високими відсотками за банківські кредити, призвів до втрати значної частини ресурсного потенціалу українських підприємств. Відсутність власних коштів в обороті у більшості організацій і підприємств не дає можливості їм належним чином використовувати матеріально-технічну базу, найбільш повно задовольняти потреби населення в товарах та послугах. Існує невідкладна потреба всебічного дослідження процесу формування обігового капіталу підприємств, ефективного управління та використання власних оборотних коштів підприємства, а також можливості запровадження іноземного досвіду у вітчизняній практиці господарювання з метою удосконалення фінансового забезпечення аграрного сектора економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розгляду проблеми управління обіговим капіталом в сільському господарстві приділяється достатньо уваги в роботах вчених О.В.Чаянова, А.Б. Бутника-Сіверського, В.В.Колесніка, В.А.Мельника та ін. Проте, існує попит на фундаментальні наукові дослідження з питань удосконалення фінансового забезпечення підприємств, які б враховували реальний стан аграрної економіки та перспективи її розвитку.

Формулювання цілей статті. Конкурентні позиції підприємств на ринку значною мірою визначаються ефективністю управління обіговим капіталом кожного господарюючого суб'єкта. Зростання дебіторської та кредиторської заборгованості, загроза банкрутства є наслідками дефіциту обігового капіталу та неефективного його використання. У свою чергу, це приводить до зменшення асортименту та обсягів реалізації товарів. У цих умовах необхідний пошук нових підходів до управління обіговим капіталом підприємств для забезпечення стабільного фінансового становища підприємства.

Виклад основного матеріалу. Управління притаманне всім сферам діяльності. Управління – це сукупність прийомів та методів впливу на об'єкт для досягнення певного результату. Управління господарюючим суб'єктом носить характер безперервного процесу, що здійснюється засобами реалізації функцій менеджменту. В їх основі виділяють планування, мотивацію та контроль. Ці функції складаються зі збору, систематизації, передачі, зберігання інформації. Управління обіговим капіталом є обов'язковою частиною управління організацією. В його рамках відбувається розв'язання питань, пов'язаних з визначенням обсягу та оптимальної структури обігових активів та джерел їх формування, організацією поточного та перспективного управління обіговим капіталом тощо.

Залежно від наявності обігових активів, швидкості їх кругового обігу на підприємстві змінюються ключові фінансово-економічні показники їх виробничої діяльності, показники його фінансової стійкості, рентабельності, платоспроможності, ліквідності та ділової активності. Для забезпечення виробничої діяльності сільськогосподарське підприємство повинна бути забезпечено економічно обґрунтованою величиною обігових активів. Якщо нестача обігового капіталу, особливо чистого, викликає перебої у виробничій діяльності сільськогосподарського підприємства, то його надлишок веде до «замороження» частки активів підприємства, зменшення рівня рентабельності як активів, так і всієї фінансово-виробничої діяльності, а також знецінення активів за умови росту інфляції [4].

Відомо, що процес управління будь-якої діяльності, включає дві складові: стратегічне управління і тактичне управління. Стратегічне управління оборотними активами сільськогосподарського підприємства передбачає загальний напрямок та спосіб використання оборотного капіталу для досягнення поставленої мети. Тактичне управління обіговим капіталом передбачає сукупність методів і способів для досягнення поставленої мети у певній ринковій ситуації на певний час. Ключовим завданням тактичного управління є вибір оптимального рішення поставлених питань та прийомів його реалізації на практиці.

Складовими системи управління обіговим капіталом є планування, прогнозування, організація, координація, мотивація і контроль. Особлива роль в системі управління відводиться плануванню та прогнозуванню обігового капіталу. У процесі прогнозування розробляються альтернативні напрямки ефективного використання обігового капіталу залежно від ринкової ситуації. В основі планування обігового капіталу лежить оцінка його реального стану, структури і обсягів його складових, яка є наслід-

ком проведеного аналізу інформації про зовнішнє оточення підприємства і внутрішнє його середовище. Результатом планування є прийняття рішення, спрямованого на підвищення ефективності використання обігового капіталу.

Ефективне формування і використання обігового капіталу на підприємстві уможливорює формування відповідних умов, що належить до функції організації в системі управління обіговим капіталом. Ефективна організація обігового капіталу на підприємстві залежить від того, наскільки науково обґрунтовано розроблена на підприємства методика формування оборотних активів, їх норми і нормативи; наскільки сформована оптимальна структура управління, яка б своєчасно реагувала на будь-які зміни у виробничому і комерційному процесах, була здатна своєчасно адаптуватись до інноваційних змін у всіх сферах діяльності підприємства. Необхідно не забувати про контроль як управлінську функцію, яка покликана забезпечити правильну оцінку ситуації на підставі кількісної і якісної оцінки фінансових результатів діяльності підприємства.

Проблема забезпечення сільськогосподарських підприємств оборотними засобами є складною і багатогранною, оскільки підприємству необхідно мати в обороті певні розміри засобів у вигляді виробничих запасів, готової продукції, засобів у розрахунках, які забезпечували б безперервний виробничий процес. Це дає можливість своєчасно здійснювати вкладення оборотних засобів у виробництво, отримувати готову продукцію і виручку від реалізації. Своєчасне надходження виручки забезпечує погашення зобов'язань як перед постачальниками і підрядчиками, так і з оплати праці найманим працівникам і, найголовніше, сприяє своєчасному погашенню податкових зобов'язань зі сплати всіх податків і зборів до бюджетів різних рівнів. Тому підприємства при авансуванні оборотних засобів в виробництво повинні виконувати різні завдання з огляду на протиріччя між платоспроможністю і дохідністю: з одного боку, збільшувати обсяг фінансових ресурсів для забезпечення постійного їх накопичення, зокрема виробничих запасів, а з іншого боку – забезпечувати ефективне їх використання з метою зростання обсягів виробництва та реалізації продукції, а також і її конкурентоздатності. Від ефективності управління оборотними засобами залежить фінансовий стан підприємства і його положення в ринковому середовищі [1].

На формування і використання обігового капіталу впливають об'єктивні та суб'єктивні фактори. А також залежно від області появи цих факторів виділяють загальноекономічні фактори, а також специфічні, до яких можна віднести виробничі, фінансові, маркетингові та інші. До найбільш впливових виробничих факторів сільськогосподарських підприємств відносяться сезонність виробничих процесів, високий рівень фондомісткості сільськогосподарського виробництва та завищена, порівняно з промисловими підприємствами, потреба у додаткових джерелах фінансування обігового капіталу внаслідок великого навантаження на виробничі процеси. Маркетингові фактори визначаються станом конкурентоспроможності підприємства, кон'юнктурою ринку, на якому працює підприємство та кількості і характеру контрагентів підприємства. Вплив фінансових факторів проявляється і залежить від стану розвитку вітчизняного ринку капіталу, вартістю банківських позик, фінансові можливості підприємства в цілому.

Загальноекономічні фактори, як правило, є об'єктивними факторами, які визначаються надмірним податковим навантаженням на сільськогосподарські підприємства (особливо за останні роки, коли скасували пільги з ПДВ), обмеженістю підтримки з боку держави (мінімальні державні дотації), інфляційними процесами, які знецінюють вартість обігового капіталу тощо. Незбалансованість аграрного ринку та неефективність його функціонування, високий диспаритет цін уповільнюють оборотність обігового капіталу і не забезпечують ефективного його користування в сільському господарстві [3].

Сутність процесів управління обіговим капіталом – це вплив на обсяги та структуру обігового капіталу, на джерела його формування для підвищення ефективності використання. Завдання підвищення функціонування господарюючого суб'єкта є найважливішим в управлінській діяльності. Безперечно, обіговий капітал робить свій внесок у формування фінансового результату. У деяких випадках цей вплив може бути вирішальним як для результатів поточного фінансування організації, так і її фінансово-господарського стану в майбутньому. Забезпеченість оборотними активами підприємства прямо впливає на його фінансовий стан. Зниження забезпеченості власними оборотними засобами змушує суб'єктів господарювання збільшувати кредиторську заборгованість, платежі по процентах, що впливає на погіршення платоспроможності підприємств через зниження ліквідності його активів [2].

Ефективність управління оборотними активами сільськогосподарськими підприємства залежить від рівня організаційності та узгодженості процесів аналізу оборотних коштів підприємства в попередньому періоді, планування оборотних коштів, контролю за виконанням планів та прийняттям управлінських рішень щодо підвищення ефективності використання оборотних активів [5].

Процеси управління обіговим капіталом, як визначалось вище, впливають на обсяги та структуру самого обігового капіталу, так і на обсяги і структуру джерел його формування. Зміна цих величин безпосередньо впливає на кінцеві фінансові результати і, як наслідок, на ефективність господарського діяльності підприємства в цілому. Механізм впливу наведений на рисунку.

До об'єктивно обумовлених факторів, що мають прямий вплив на ефективність діяльності підприємства, слід віднести обсяг обігового капіталу, час обороту, витрати у процесі функціонування обігового капіталу. Управлінський вплив не обмежується тільки кількісною зміною обсягу ресурсів, у ре-

зультаті використання яких утворюється економічний результат. Він спрямований на удосконалення процесу функціонування обігового капіталу та покращення його якісних характеристик в цілому. Таким чином, придбання високоякісного товару, що користується попитом населення, знижує відносну потребу в обігових активах, а зменшення частки сумнівної дебіторської заборгованості не допускає замороження коштів.

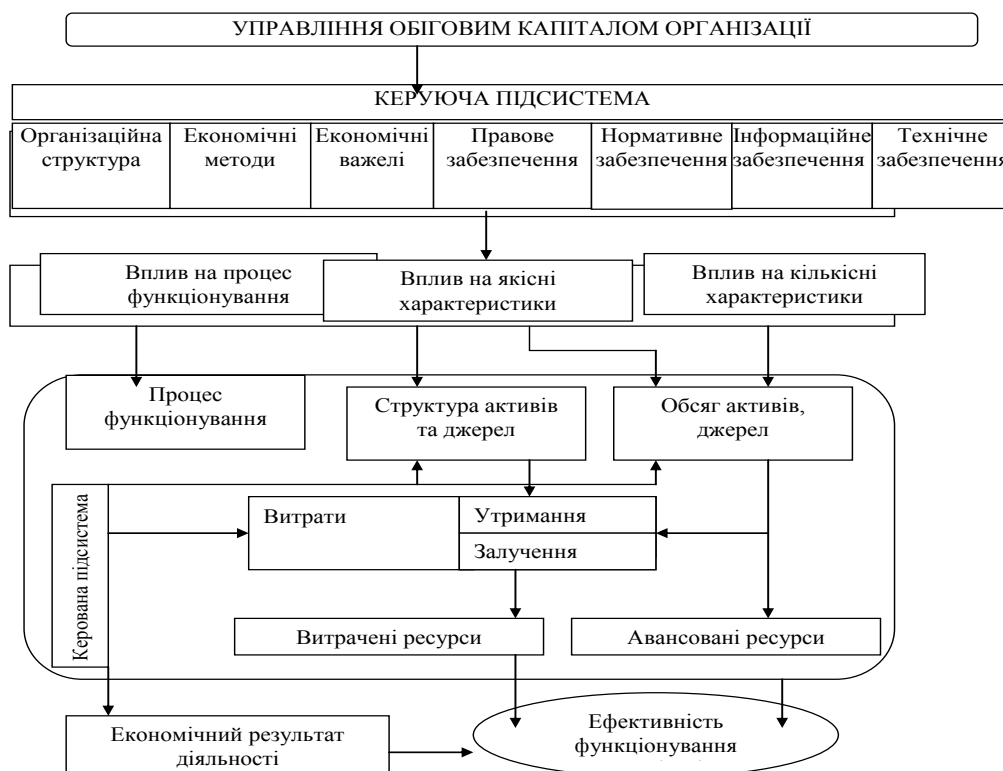

Рисунок - Механізм впливу управління обіговим капіталом на ефективність функціонування господарюючого суб'єкта

Ефективність не тільки виробничої діяльності підприємства, але і фінансова діяльність залежить від величини і структури його обігового капіталу. Але останній вплив відбувається опосередковано через джерела формування обігового капіталу. Також можуть впливати будь-які структурні зміни, наприклад, в активах на величину затрат на збереження та утримання запасів, а перегрупування джерел формування оборотних активів може призвести суттєво до зміни витрат, пов'язаних із залученням додаткових коштів. Якщо взяти до уваги науково-технічний рівень господарської діяльності підприємства, то необхідно відзначити також його вплив більше на якісні характеристики обігового капіталу. Внаслідок такого впливу може змінюватись як обсяги, так і структура обігового капіталу. А як ми вже зазначили вище, відповідно відбувається вплив на рентабельність діяльності підприємства в цілому. Ринкові умови господарювання змушують підприємства звертатись до зовнішніх фінансових ресурсів, залучення яких підприємством відбувається завдяки фінансовим інструментам. Відповідно, змінюється структура джерел фінансування обігового капіталу. Взагалі, удосконалення процесів формування і використання обігового капіталу характеризується використанням більш сучасних ринкових методів управління ним в усіх сферах управлінської діяльності. Це максимально впливає на обіг обігового капіталу, що безпосередньо впливає на величину обігового капіталу та на витрати, які здійснюються для його утримання, використання і залучення.

Фінансова стабільність є важливою передумовою успішного ведення господарської діяльності. Вона досягається налагодженням ритмічної та ефективної роботи підприємств, вмілим управлінням виробничими фондами та джерелами їх формування. Цьому сприяють: розробка економічно обґрунтованих бізнес-планів і нормативів; ресурсна збалансованість бізнес-планів; раціональне розміщення й ефективне використання власного і залученого капіталу; оптимальність управлінських рішень; всебічний аналіз і об'єктивна оцінка фінансового стану підприємств за даними обліку і звітності; вживання конкретних заходів для стабілізації фінансово-господарської діяльності.

Фінансова стабільність залежить від зовнішніх та внутрішніх чинників. До внутрішніх чинників відносяться важелі, що сприяють ефективному використанню грошових ресурсів у процесі кругообороту виробничих фондів. Основними з них є :

- оптимізація запасів, необхідних виробничих засобів і прискорення їх оборотності;
- дотримання балансу між необхідними виробничими засобами і джерелами їх формування на

засадах, що забезпечують фінансову стабільність і платоспроможність;

- організація такого руху грошових потоків у процесі кругообороту виробничих засобів, при якому досягається перевищення грошових надходжень над їх видатками;
- ефективне використання прибутку.

Дуже важливим кроком до рентабельності виробництва може стати раціональне використання оборотних активів й прискорення їх оборотності, що в умовах недостатності матеріально-грошових ресурсів досягається за рахунок використання ресурсо-зберігаючих технологій, спрямованих на зниження матеріаломісткості продукції, покращенням якості техніки, зменшенням часу перебування у виробництві шляхом модернізації організації аграрного виробництва, економії коштів на усіх етапах виробництва, тощо [4].

Висновки. Таким чином, фінансова стабільність організацій і підприємств досягається вмілим управлінням виробничими фондами і джерелами їх формування. Вона вимагає глибокого розуміння господарських процесів, знання економічних законів ринкової економіки, оперативного реагування на зовнішні та внутрішні фактори впливу, високої ділової активності управлінського апарату. У полі зору постійно повинні бути не лише виконання планів обсягів господарської діяльності і прибутку, а й ресурсомісткість, витратомісткість і фондомісткість, рентабельність активів, окупність інвестицій тощо. Фінансова стабільність – це результат успішної фінансово-господарської діяльності підприємств протягом тривалого часу.

Список використаної літератури:

1. Бечко В.П., Колотуха С.М., Кравцова Л.Л. Фінансові ресурси сільськогосподарських підприємств: формування та використання в умовах економічної нестабільності. Вісник. 2016. Вип. 1 (29). С. 29-37.
2. Соляник Л.Г. Оборотні засоби промислового підприємства: оптимізація управління: монографія. Дніпропетровськ: Національний гірничий університет, 2014. 239 с.
3. Управління оборотними активами на підприємствах роздрібною торгівлі: монографія за ред. Н.О. Власова. Х: ХДУХТ, 2014. 258 с.
4. Чиж В. І., Пархоменко О. П. Оборотний капітал в умовах глобальних викликів: формування та використання : монографія. Луганськ : Ноулідж, 2012. 212 с.
5. Ящук Д.Л. Дослідження методології управління оборотними активами підприємств в умовах кризи. Вісник економічного транспорту і промисловості. 2013. № 32. с. 52–57.

Kyslycyu Yu., Pybina L. MANAGEMENT OF WORKING CAPITAL OF THE ENTERPRISE IS THE BASIS OF FINANCIAL STABILITY OF THE ENTERPRISE

Management of working capital as the basis of enterprises' financial stability is analyzed. The elements of management of working capital of an agricultural enterprise and the mechanism of their influence on the efficiency of its functioning are considered. The emphasis is on the factors influencing the management of working capital of the enterprise.

Key words: *enterprise, working capital, management, financial stability, mechanism of influence, control elements*

УДК 338.439.003.13:637.1

ЕКОНОМІЧНА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА І РЕАЛІЗАЦІЇ МОЛОКА

О. В. Кузьменко, студент

Науковий керівник к.е.н., доцент М. М. Ксенофонтowa

У статті аналізується економічна оцінка ефективності виробництва і реалізації молока. Узагальнені проблеми організації виробництва молока на прикладі сільськогосподарського підприємства, пропонується комплекс правових і економічних заходів по підвищенню кількості виробництва.

Ключові слова: *молочне скотарство, молоко, сільськогосподарські підприємства.*

Постановка проблеми. Провідну роль у забезпеченні населення найбільш цінними продуктами харчування, вирішенні соціально-економічних проблем у суспільстві займає тваринництво і, насамперед, молочне скотарство, яке комплексно впливає на обсяг виробництва сільськогосподарської продукції, піднесення економіки господарств. Однак в останні роки, внаслідок об'єктивних і суб'єктивних причин, молочне скотарство в сільськогосподарських підприємствах зазнало істотних негативних змін. Це обумовило адекватну реакцію в забезпеченні потреб населення та країни молоком і молокопродуктами, завантаженні сировиною підприємств молочної промисловості.

Молочне скотарство – найбільш трудомістка і важлива у соціальному аспекті галузь тваринництва. До 2000 р. молочне скотарство розвивалося шляхом розширеного відтворення. З часом – внаслідок об'єктивних і суб'єктивних причин – намітилися негативні тенденції в розвитку даної галузі. У

2018 р. порівняно з 2000 р. обсяг виробництва молока в усіх категоріях господарств скоротився з 24,5 до 11,7 млн. т (більше, ніж у двічі), зокрема в сільськогосподарських підприємствах – із 18,6 до 2,1 млн. т (у 8,9 рази).

Чернігівська область відноситься до тих регіонів України, в яких виробництво молока традиційно посідало значне місце, хоча вона й не відноситься до найкрупніших адміністративних регіонів. Маючи достатньо значну концентрацію ринків споживання молока і молочних продуктів, а також потужну молокопереробну базу, регіональна економіка потерпає від домінування на споживчому ринку молочної продукції інших регіонів, та від неефективного розвитку молочного скотарства в сільськогосподарських підприємствах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема вирізняється великою кількістю складових її аспектів та їх багаторівневим характером. Великий внесок у її вирішення внесли такі науковці: В. Антощенкова [1], О. Безсмертна [2], О. Бінерт [3], Н. Мрачковська [4], І. Свиноус [5], та інші. Проте, наукові роботи названі та інших авторів не дали повністю вирішити проблему ефективного розвитку молочного виробництва в сільськогосподарських підприємствах із врахуванням необхідності забезпечення продовольчої безпеки країни.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження молочного виробництва в сільськогосподарських підприємствах Ічнянського району Чернігівської області та розробка рекомендацій із забезпечення його ефективного функціонування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Задоволення попиту населення України у продуктах харчування великою мірою залежить від продуктивності галузей тваринництва. Адже підвищення рівня харчування населення супроводжується вдосконаленням його структури, що передбачає збільшення споживання молочних, м'ясних продуктів і яєць. Внаслідок цього у раціоні людини зростає кількість тваринного білка.

Інтенсивний розвиток тваринництва має великий вплив на рівень ведення землеробства і сприяє значному покращенню ефективності використання земельних ресурсів. Внесення органічних добрив є основним чинником збільшення врожайності всіх сільськогосподарських культур.

Велика частина продукції рослинництва є малорентабельною і її вигідніше використовувати у тваринництві для виробництва надзвичайно цінних продуктів харчування, які можуть доставлятися на значні відстані й матимуть попит на міжнародному ринку. На відміну від рослинництва, галузь молочного скотарства дає продукцію рівномірно протягом року. Це дає можливість рівномірно і повноцінно використовувати трудові ресурси, техніку та виробничі приміщення у сільському господарстві, а також забезпечує стабільне надходження прибутку від реалізації продукції, що є основою ефективного господарювання в умовах ринку.

Концепція інтегрованого виробництва молока в умовах перебудови аграрного сектору економіки враховує переваги великих спеціалізованих підприємств, а також передбачає зосередження у дрібних фермерських господарствах виробництво молока для особистих потреб і реалізації молока та продуктів його переробки на ринку. Таким чином досягається ефективне поєднання великих, середніх і дрібних підприємств і збільшення на цій основі виробництва молока та підвищення його рентабельності шляхом збалансованого поєднання виробничих витрат та прибутків від реалізації продукції.

Аналізуючи тенденції розвитку галузі молочного скотарства в першу чергу слід зазначити, що у 2018 року лідерами серед виробників молока у Чернігівській області стали Ічнянський – 40250 т., Бахмацький – 36543 т. та Носівський - 12161 т. райони. Обсяги валового виробництва молока у сільськогосподарських підприємствах безпосередньо залежать від чисельності поголів'я корів та рівня середньорічного надою на одну їх голову. Тож проаналізуємо ці показники взявши за основу дані підприємств Ічнянського району.

Таблиця 1

Динаміка поголів'я і продуктивності корів та валового надою молока у сільськогосподарських підприємствах Ічнянського району

Показник	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2018 р. у % до 2016 р.
Поголів'я корів, гол.				
Підприємства району – усього	5466	5662	5503	100,7
у тому числі: ПрАТ «Кремін»	593	623	651	109,8
ПСП «Фортуна»	415	418	465	112,1
Середньорічний надій молока на 1 корову, ц				
Підприємства району – усього	65,5	65,8	73,2	111,8
у тому числі: ПрАТ «Кремін»	64,9	64,4	74,7	115,1
ПСП «Фортуна»	62,3	63,6	72,5	116,4
Валовий надій молока, ц				
Підприємства району – усього	35783	37233	40250	112,5
у тому числі: ПрАТ «Кремін»	38485	40112	48597	126,3
ПСП «Фортуна»	25854	26585	33713	128,3

Серед них найбільші показники продуктивності корів у 2016 році мали ПрАТ «Кремінь» (65,5 ц), ПСП «Фортуна» (62,3 ц), та ін. Дані підприємства не лише посідають лідируючі позиції за продуктивністю корів, але й постійно її нарощують. Враховуючи позитивну динаміку продуктивності корів у 2016-2018 рр., збільшення їх поголів'я позитивно позначилось на обсягах валового виробництва молока у сільськогосподарських підприємствах Ічнянського району. Валовий надій молока за досліджуваний період збільшився із 35783 ц до 40250 ц, або на 12,5%. Найбільше, внаслідок збільшення поголів'я, за досліджуваний період валовий надій молока збільшився у ПСП «Фортуна» – із 25854 ц у 2016 р. до 33713 у 2018 р., або на 7859 ц. Разом з тим, у цілому ряді підприємств за 2016-2018 рр. спостерігається нарощування валового виробництва молока. Проведений аналіз розвитку галузі молочного скотарства у сільськогосподарських підприємствах Ічнянського району свідчить про те, що основні обсяги виробництва і реалізації молока зосереджено у двох підприємствах – ПрАТ «Кремінь» та ПСП «Фортуна».

Вирішальним чинником, що визначає перспективи розвитку будь-якої галузі, зокрема і молочного скотарства, є її рентабельність. Проаналізуємо економічну ефективність виробництва молока в ПАТ «Кремінь» за 2016 – 2018 рр.

Таблиця 2

Економічна ефективність виробництва молока у ПрАТ «Кремінь»

Показники	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2018 р. у % до 2016 р.
1	2	3	4	5
Поголів'я корів, гол.	984	685	748	76,01
Валовий надій молока, ц	38485	40112	48597	126,27
Витрати виробництва, тис.грн.	13333	20532	20348	152,61
Реалізовано молока, ц	36404	37473	45178	124,10
Повна собівартість реалізованої продукції, тис.грн.	13707	20435	20348	148,45
Виручка від реалізації продукції, тис.грн.	14670	17555	26614	181,41
Повна собівартість 1 ц молока, грн.	376,5	545,3	450,4	119,65
Ціна реалізації 1 ц молока, грн.	402,97	468,47	589,09	146,18
Рівень рентабельності, %	107,02	85,90	130,79	x

Валовий надій молока зріс на 26,27% у порівнянні з 2016 р. Виробництво молока є рентабельним у 2018 р., і становить – 130,79 %.

Також можна сказати, що поголів'я корів зменшилось на 23,9%, витрати виробництва на 52,1%, реалізація молока збільшилась на 24,10%, повна собівартість реалізованої продукції на 48,45%, виручка від реалізації на 81,41%, повна собівартість 1 ц молока на 19,65%, ціна реалізації 1 ц молока на 46,18%.

Збільшення у досліджуваний період інфляційних процесів в Україні, здорожчання виробництва власних засобів та підвищення рівня цін на куповані засоби виробництва стало наслідком того, що виробничі витрати на утримання однієї корови у підприємствах Ічнянського району зросли.

Це говорить про гостру необхідність налагодження механізму ціноутворення на основах паритетності, за допомогою якого закупівельні ціни дали б змогу не лише компенсувати витрати, а й гарантували б підприємствам можливість економічної стимуляції для розвитку галузі молочного скотарства. Як свідчить досвід економічно розвинених країн, налагодження тісної співпраці виробничих та молокопереробних підприємств ефективне тільки за участі державних інституцій на основі розвитку кластерів у галузі молочного скотарства. Розвиток інтеграційних зв'язків між виробниками і переробниками на взаємовигідних умовах зумовить підвищення ефективності виробництва і якості молочної продукції.

Висновки: Встановлено, що одним із чинників, що сприяє розвитку галузі молочного скотарства у сільськогосподарських підприємствах, є відсутність цінового паритету та зростаючі темпи росту витрат порівняно з підвищенням ціни реалізації молока. Дослідження динаміки ціни говорить про наявність оберненої залежності ціни від кількості виробленого і реалізованого молока. Основна частина молока реалізується сільськогосподарськими підприємствами Ічнянського району за двома основними каналами збуту: переробним підприємствам та посередницьким структурам. При цьому, має місце стійка залежність рівня цін на молоко від обраного каналу реалізації. Врегулювання відносин між виробниками молока та переробними підприємствами із залученням науководослідних та навчальних закладів та за активної підтримки держави спричинить не лише відродження галузі молочного скотарства в країні, але й стимулюватиме її сталий розвиток на інноваційно-інтенсивній основі. Дослідженнями встановлено, що перехід молочного скотарства на інноваційно-інвестиційну модель розвитку та всебічна інтенсифікація галузі є ключовим фактором підвищення її ефективності та конкурентоспроможності.

Список використаної літератури:

1. Антощенкова В.В. Експортний потенціал молокопродуктового сектору України / В. В. Антощенкова // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. – 2015. – Вип. 162. – С. 72-80.

2. Безсмертна О.В. Управління якістю молока в системі антикризового управління / О.В. Безсмертна, І.В. Шварц, Н.М. Тарасюк // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – 2015. – № 1. – С. 43-48.

3. Бінерт О.В. Якість молочної продукції як конкурентна перевага на ринку / О.В. Бінерт // Інноваційна економіка. – 2013. – № 1(39). – С. 205-207. 4. Економіка виробництва молока і молочної продукції в Україні: Моногр. / За ред. П.Т. Саблука і І.В. Бойка. – К.: ННЦ ІАЕ, 2005. – 340с.

4. Мрачковська Н.К. Інвестиційне забезпечення розвитку галузі молочного скотарства / Н.К. Мрачковська. // Економіка. Управління. Інновації. – 2015. – № 1. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/eui_2015_1_25.pdf

5. Свиноус І.В. Сучасний стан та шляхи удосконалення організаційно-економічних відносин між сільськогосподарськими товаровиробниками і молокопереробними підприємствами / І.В. Свиноус // Інноваційна економіка. – 2011. – №21. – С. 9-13.

Kuzmenko O.V. ECONOMIC ESTIMATION OF THE EFFICIENCY OF MANUFACTURE AND REALIZATION OF MILK

The article analyzes the economic evaluation of the efficiency of milk production and sales. Generalized problems of milk production organization on the example of an agricultural enterprise, a set of legal and economic measures to increase the quantity of production is offered.

Key words: dairy cattle breeding, milk, agricultural enterprises.

УКД 342.553:352.07:316.48

МІСЦЕ ТА РОЛЬ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

О. О. Кулеш, студент

Сумський національний аграрний університет

У статті проведено теоретично-методологічний аналіз щодо питання місця та ролі стратегічного управління в діяльності органів місцевого самоврядування. Відповідно до цього, було визначено сутність стратегічного управління з позиції різноманітних сучасних підходів авторів обраної тематики.

Ключові слова: органи місцевого самоврядування, стратегічне управління та планування, державне управління.

Постановка проблеми та її зв'язок з пріоритетними та практичними завданнями. Пріоритетна роль на сучасному етапі розвитку українського державного управління належить інноваційним методикам та технологіям стратегічного управління, які є фундаментом щодо оптимізації діяльності органів місцевого самоврядування (далі по тексту ОМС). Розробка окресленої проблематики зумовлена стрімким розвитком сучасності та має вимагати від органів місцевого самоврядування стопроцентної віддачі, які за мету мають стратегічну цілеспрямованість та гарантування стійкості функціональних повноважень. Окреслена проблема є свідченням того, що стратегічне управління можна віднести до важливого функціонального ресурсу удосконалення діяльності органів місцевого самоврядування, мета якого полягає в спрощенні структури управління та взаємодії між різними гілками влади, тобто, діяльність органів місцевого самоврядування повинна бути побудована таким чином, аби мати збалансованість між стратегічним та тактичним управлінням. Отже, стратегічне управління покликане розробити та запровадити інноваційні технології щодо удосконалення роботи органів місцевого самоврядування, що в майбутньому дасть змогу тактично та з успіхом розв'язувати конфліктні ситуації.

Аналіз новітніх досліджень щодо розв'язання окресленої проблеми. Питання проблеми та розробки стратегічного управління приділяли увагу такі вчені, як І. Ансоф, Б. Карлоф, Д. Трейсі, М.Н. Кім, В.І. Шкатулкова, Г.В. Цокін та інші автори.

На сьогодні стратегічне управління це предмет диференційованого аналізу серед багатьох предметних галузей, а саме, філософія, політологія, менеджмент, державне управління. Такі вчені, як Д. Лемпел, Г. Мінцберг, Б. Альстренд вважають, що не варто розглядати систему управління як окрему науку [1, с. 117].

Заслугує уваги методологічний підхід Л.С. Шеховцева, який під стратегічним управлінням розуміє діяльність, направлену на розробку місії, пріоритетних цілей країни та способів, завдяки яким можливе досягнення окреслених цілей [1, с. 74]. Вчена розглядає стратегічне управління як безперервний процес щодо вибору та реалізації окреслених цілей та стратегії конкретної країни.

Позицію Шеховцевої Л.С. будемо використовувати в переважній більшості в розгляді окресленої проблематики теми нашого дослідження. Л.С. Шеховцева під стратегічним управлінням розуміє деяку послідовність актів, які полягають в забезпеченні функціонування пріоритетних структур управління. Відповідно до визначення даного поняття Шеховцева Л.С. стратегічне управління зводить до наступного:

– окреслення пріоритетних цілей функціонуючої країни;

- проведення SWOT-аналізу для виявлення сильних та слабких сторін країни;
- оцінка та прогноз розвитку досліджуваної країни;
- розробка стратегічних завдань для досліджуваної країни;
- складання інших типів розвитку країни;
- впровадження в дію запропонованої стратегії;
- здійснення контролюючих та коригуючих дій в процесі реалізації запропонованої стратегії

[1, с. 23-24].

Шеховцева Л.С. до основних функцій стратегічного управління відносить такі поняття, як стратегічне управління та планування, контроль та регулювання, мотивацію. Досягнення окреслених цілей запроваджуються відповідно до функцій стратегічного управління.

Мета статті полягає в здійсненні аналізу щодо розуміння питання місця та ролі стратегічного управління в діяльності органів державної влади. Для досягнення окресленої мети необхідно реалізувати наступні завдання: визначення сутності стратегічного управління з погляду науковців; визначення місця та ролі в діяльності суб'єктів державного управління; дослідження ролі стратегічного управління та визначення шляхів вдосконалення державного управління за рахунок впровадження інноваційних методик управління.

Стаття присвячена наступним проблемам, які не були розглянуті та вирішені раніше. Коли визначається місце стратегічного управління в діяльності органів державної влади, постає необхідність в дослідженні її основних критеріїв. Діяльність органів державної влади повинна бути направлена на:

- вдосконалення структури та функціональних особливостей підрозділів всіх ланок органів державної влади;
- створення системи безперебійного прийняття рішень;
- вдосконалення та системне спрощення делегування повноважень в органах державної влади;
- цілі та завдання повинні мати результат, який має бути направлений на функціонування структурних підрозділів державно-управлінських структур;
- розробка, виявлення та вдосконалення перспективних напрямків діяльності та розвитку органів державної влади.

Необхідно зрозуміти, що автоматизоване реагування в діяльності органів державної влади треба поставити на чільне місце та вдосконалити систему управлінських рішень на державному рівні. Вчений Дж. Чайлд акцентував свою увагу на тому, що управління органів державної влади має бути системою саморозвитку, самостійно усуває проблеми, які виникають під час державно-управлінської діяльності [2, с. 311]. Таким чином, систему органів державної влади треба розглядати як оптимізаційний інструментарій в питанні розвитку та функціонування органів державної влади.

Основний матеріал дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Стратегічне управління зумовлює необхідність постійного гнучкого реагування країни на зовнішні впливи, своєчасно змінюючи внутрішні характеристики керування з метою адаптації до викликів зовнішнього оточення.

При цьому стратегічне управління має забезпечити здобуття конкурентних переваг для країни, мати властивість реагувати на виклики довгостроково.

Риси стратегічного державного управління походять з визначення категорії корпоративного управління, а саме:

- державне управління – цілеспрямований організаційно-нормативний вплив держави на стан і розвиток соціальних процесів, свідомості, поведінки і діяльності людини і громадянина з метою досягнення цілей та реалізації функцій держави, відображених в Конституції та Законодавчих актах, впроваджуючи державну політику, розробляються політичною системою і законодавчо закріплюються завдяки діяльності органів державної влади, наділяються необхідною компетенцією.

Концепція стратегічного управління є особливою з огляду на інтегруючі економічні та соціальні пріоритети держави, а також еволюційний характер розвитку державного управління, необхідно зосередити увагу на механізмі прийняття рішень і відповідної програми дій, що поєднує різні цілі і підсилює зовнішні проблеми нестабільності та ресурсного потенціалу [4, с. 117].

Стратегічне управління забезпечує:

- методологію формулювання, запровадження, моніторингу та адаптації до зовнішніх впливів стратегії розвитку;
- інструментарієм для координації та інтегрування заходів, що можуть бути диверсифікованими, з метою досягнення цілей країни;
- засобами передбачення ризиків зовнішніх впливів та адаптації до них.

Головною причиною використання методів стратегічного управління є доведена на практиці їх спроможність забезпечити довгострокову результативність і ефективність.

Для органів державної влади та місцевого самоврядування можна запропонувати такі етапи запровадження методології стратегічного управління.

1. Визначення призначення органу влади.

Визначається положеннями Конституції держави та відповідними законодавчими актами. Виокремлення цих положень дасть змогу конкретизувати сферу діяльності, визначить певні конституційні та законодавчі принципи, форми та методи функціонування.

Не менш важливим є факт, що працівники органу усвідомлюють не тільки те, що їм необхідно робити, а й для чого. Розуміння призначення полягає у визначенні філософії та змісту існування органу.

Чітке уявлення призначення органу та законодавче його закріплення забезпечуватимуть стабільність державного апарату та стабільність державної служби.

2. Оцінювання умов і факторів зовнішнього середовища.

Аналіз зовнішнього середовища складається з двох складових: аналізу цільового середовища та аналізу макросередовища. Перший ґрунтується на результатах розробки призначення органу. Це означає, що цілі діяльності органу визначаються у формалізованому вигляді, без конкретизації діагностичної критеріїв їх досягнення. Він передбачає аналіз цілей на пріоритетність і доцільність, тобто необхідність задоволення відповідних інтересів та потреб юридичних і фізичних осіб на відповідному організаційно-правовому рівні державного управління.

3. Цільовий, функціональний, організаційний та ресурсний аналіз діяльності органу.

Аналіз макросередовища охоплює політичні, економічні, соціальні, культурні, технологічні, екологічні та інші фактори, що можуть сприяти або загрожувати розвитку відповідної сфери управління.

Цільовий, функціональний, організаційний та ресурсний аналізи діяльності органу. Ці аналізи проводяться на підставі реальних даних функціонування органу.

Цільовий аналіз має засвідчити наявність і правильність визначення діагностованих (тобто таких, що мають чітко виражений критерій оцінки діяльності), науково обґрунтованих (перспективні напрями діяльності органу влади визначені на підставі прийнятих результатів наукових досліджень) і підтриманих громадськістю (наявність, зокрема, результатів незалежних соціологічних досліджень або інших методів вивчення громадської думки) цілей функціонування органу, що мають визначитися відповідними (програмою діяльності Кабінету Міністрів України, національними, державними, галузевими, регіональними, місцевими тощо) програмами (планами) діяльності.

Функціональний аналіз передбачає нормативно-правову конкретизацію завдань і функцій органу, її зіставлення з реальною діяльністю органу.

Цільовий та функціональний аналізи надають можливість проведення організаційного, у тому числі структурного, аналізу діяльності. При цьому проводиться не тільки аналіз організаційної структури органу, а й аналіз технологічних і регламентних процесів прийняття управлінських рішень та надання відповідних послуг юридичним і фізичним особам.

Наведені види аналізу закладають базу для проведення аналізу ресурсного забезпечення. При цьому, аналізу підлягають правовий, фінансові, матеріальні, інформаційні, кадрові та інші ресурси, необхідні для реалізації призначення органу.

4. Формулювання цілей діяльності органу.

Цілі – це конкретний стан окремих показників діяльності органу в певний момент часу і на досягнення яких спрямована діяльність органу. Цілі мають максимально повно віддзеркалювати призначення та охоплювати всі аспекти діяльності органу.

Вони є визначальними характеристиками щодо планування діяльності, побудови організаційної структури на базі цільової та похідної від неї функціональної структури, ресурсного забезпечення діяльності, мотивації та оцінки як функціонування органу взагалі, так і його окремих структурних підрозділів і працівників.

Цілі діяльності державного органу можна класифікувати як стратегічні, тактичні та оперативні. Базою для перших є конституційні та законодавчі положення, легітимізовані програми діяльності вищих посадових осіб держави, уряду, представницьких органів. Стратегічні цілі декомпозуються в тактичні, характерною ознакою яких є їх конкретизація і деталізація в часі (коли виконувати) та просторі (хто і що виконує). Оперативні цілі визначають зміст і характер повсякденної діяльності структурних підрозділів органу та його працівників.

5. Формування стратегії.

Стратегія функціонування органу в ринкових умовах має нести в собі можливість отримання переваг від змін. Таке розуміння стратегії визначає напрям розвитку як домінанту стратегічного управління.

6. Реалізація стратегії з одночасним моніторингом та автоматичним прийняттям рішень.

Ця стадія становить собою процес трансформації стратегії в конкретні дії органу шляхом розробки цільових програм, формування відповідних функціональних і організаційних структур, відповідного ресурсного забезпечення. Цей процес може передбачати зміни в структурі, навіть у системі управління органом.

Важливою особливістю реалізації стратегії є те, що в цей період можуть виникнути не тільки складнощі внаслідок поганого виконання добре розробленої стратегії, а й проблеми, викликані негативними зовнішніми впливами. Це потребує спрямування, навіть коригування, реалізації стратегії в ме-

жах визначеного призначення органу.

7. Оцінка досягнення результатів.

Оцінка досягнення результатів. Оцінка досягнення результатів передбачає застосування наперед визначених критеріїв результативності, порівняння фактичної результативності з цільовою. За наявності відхилень результативності передбачається запровадження заходів щодо усунення цих відхилень.

Оцінка досягнення результатів передбачає проведення моніторингу заходів реалізації стратегії. Тим самим можуть бути виявлені слабкі місця або неефективні заходи в процесі реалізації стратегії на попередніх етапах. Це надає змогу своєчасного усунення або вжиття заходів щодо мінімізації впливу негативних факторів на досягнення цілей діяльності органу.

Процес трансформації стратегії в конкретні дії органу актуалізує проблему формування програми діяльності органу виконавчої влади.

Висновки. Розглянувши процеси формування та закріплення державної політики, зокрема економічної, треба зазначити, що всі їх етапи в основному проходять у структурах державного апарату, органах державної влади та виконуються державними службовцями. Це накладає вимоги високого професіоналізму щодо діяльності працівників органів державної влади та місцевого самоврядування, а також нормативного врегулювання процесуальних регламентів формування, закріплення та реалізації положень державної економічної політики.

Список використаної літератури

1. Шеховцева Л. С. Стратегический менеджмент : учеб. пособие / Л. С. Шеховцева. - Калининград: Изд-во КГУ, 2011. - 371 с
2. Чайлд Дж. Управленческая стратегия, новая техника и процесс труда. Новая технология и организационные структуры / Дж. Чайлд. - М.: Экономика, 2013. - 467 с
3. Ефремов В. С. Стратегическое планирование в бизнессистемах / В. С. Ефремов. - М. : Изд-во "Финпресс", 2011. - 276 с
4. Фатхутдинов Р. А. Стратегический менеджмент: учеб. для вузов / Р. А. Фатхутдинов. - 3 - е изд. - М. : ЗАО "Бизнес- школа "Интел- Синтез", 2016. - 380 с
5. Басовский Л. Е. Прогнозирование и планирование в условиях рынка : учеб. пособие / Л. Е. Басовский. - М. : ИНФРА-М, 2015. - 379 с
6. Джонс Дж. К. Методы проектирования / Дж. К. Джонс. - М.: Мир, 2016. - 278 с

Kulesh O. THE PLACE AND THE ROLE OF STRATEGIC MANAGEMENT IN THE LOCAL SELF-GOVERNMENT

The article deals with theoretical and methodological analysis of the question of the place and role of strategic management in the activities of local self-government bodies. Accordingly, the essence of the strategic management from the standpoint of the various modern approaches of the authors of the chosen subject was determined.

Key words: local government bodies, strategic management and planning, public administration.

УДК 330.33.01:69

ОСОБИВОСТІ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ БУДІВЕЛЬНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Т. П. Лемак, магістрант

Сумський національний аграрний університет

У статті розглянуто місце фінансового забезпечення у фінансовому механізмі, основні ознаки поняття «фінансове забезпечення». Проаналізовано стан фінансового забезпечення підприємств будівельного комплексу. Запропоновано заходи щодо забезпечення зростання обсягів фінансових ресурсів та розраховано модель фінансового забезпечення для невеликих будівельних підприємств.

Ключові слова: фінансові ресурси, фінансовий механізм, фінансове забезпечення, будівельна галузь, оптимальна структура капіталу, фінансова безпека.

Постановка проблеми. Сьогодні фінансова криза охопила всі сектори економіки України. Фінансовий стан підприємств потребує раціонального та ефективного керівництва. Будівельній галузі належить значна роль у структурі формування внутрішнього валового продукту, адже її робота тісно пов'язана з іншими галузями національного господарства. Розглядаючи фінансове забезпечення виробничої діяльності будівельних підприємств з точки зору теорії та методології, можна зазначити, що воно є цілісним процесом щодо забезпечення підприємства фінансовими ресурсами, основною функцією якого є формування, нагромадження та використання фінансових ресурсів підприємства, для розв'язання окремих завдань фінансової політики зазначеного підприємства. Через значні фінансові потреби, складну дозвільну систему при будівництві, дорогі матеріали, низький рівень доходів насе-

лення та помірну участь приватного сектора у фінансуванні будівництва питання налагодження фінансового забезпечення є актуальним для підприємств будівельної промисловості України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження фінансового механізму, у тому числі фінансового забезпечення, як його складової внесли вітчизняні науковці Ю.М. Воробйов, В.М. Гриньова, Т.О. Кірсанова, Г.Г. Кірейцев, В.М. Опарін, І.В. Осмірко, А.М. Поддєрьогін, О. Романенко, С.І. Юрій та ін.

Однак дослідження показали, що при наявності великої кількості робіт, багато питань теорії та практики управління фінансовими ресурсами підприємства ще залишаються до кінця не вирішеними і потребують доопрацювання. Таким чином, актуальність обраної теми дослідження визначається необхідністю оптимізації фінансового забезпечення діяльності будівельних підприємств на основі аналізу й оцінки їх фінансового стану.

Метою дослідження є розробка обґрунтованих практичних рекомендацій щодо поліпшення фінансового забезпечення розвитку підприємств будівельного комплексу, шляхом визначення ключових напрямів удосконалення та окреслення перспектив розвитку фінансового забезпечення виробничої діяльності підприємств в умовах економічної кризи.

Виклад основного матеріалу. Найважливішою стороною виробничої діяльності будівельних підприємств є фінансове забезпечення, оскільки фінансові ресурси потрібні для покриття витрат виробництва й обігу, своєчасного виконання фінансових зобов'язань перед державою, банками та іншими суб'єктами господарювання, формування доходів і прибутків. Тому, необхідно дати визначення категорії «фінансове забезпечення».

Аналіз визначення сутності категорії «фінансове забезпечення» у наукових працях дозволяє узагальнити основні ознаки, що притаманні фінансовому забезпеченню, як економічної категорії

Серед українських учених не має єдності щодо сутності фінансового забезпечення діяльності суб'єктів підприємництва. Так трактує сутність фінансового забезпечення Романенко О.Р. «... фінансове забезпечення – це покриття затрат за рахунок фінансових ресурсів, акумульованих суб'єктами господарювання і державою»[4].

Колектив авторів під редакцією С.І. Юрія зазначає, що «... фінансове забезпечення – це формування цільових грошових фондів у достатньому розмірі та їх ефективне використання»[5]. У цьому визначенні фінансове забезпечення розглядається як формування і використання грошових фондів підприємства.

Узагальнюючи проаналізовані визначення, погоджуємося з думкою І.В. Осмірко [3], та вважаємо що фінансове забезпечення - це сукупність економічних відносин, що виникають з приводу пошуку, залучення і ефективного використання фінансових ресурсів, а також організаційно-управлінських принципів, методів і форм фінансування, фінансових важелів та інструментів впливу на фінансовий стан суб'єкта господарювання.

Оскільки, метою дослідження є аналіз фінансового забезпечення виробничої діяльності підприємств будівельної галузі, то розглянемо ряд особливостей притаманних будівельним підприємствам.

Сучасні будівельні підприємства України перш за все використовують позикові джерела фінансових ресурсів, і дуже мало власні, як зовнішні, так і внутрішні. Це можливо пояснити особливим характером будівельного бізнесу, а також небажанням власників будівельних підприємств вкладати власні кошти для формування ресурсів, що необхідні для будівництва житла, комерційних чи виробничих будівель.

Об'єкти суспільного чи комунального призначення в Україні фінансуються за рахунок або державного, або місцевого бюджетів, а тому для цих будівель підприємства практично не використовують ані власні, ані позикові кошти. Нестача власних фінансових ресурсів спонукає будівельників шукати нові способи залучення додаткового фінансування. Велику надію суб'єкти ринку покладають на підтримку держави[4].

Систему фінансового забезпечення господарської діяльності будівельних підприємств, що позитивно впливає на рівень фінансової безпеки необхідно розглядати з позиції окремих груп будівельних підприємств. Це дасть змогу більш точно обґрунтувати і запропонувати стратегічні моделі фінансового забезпечення господарської діяльності виходячи з масштабів діяльності, потреб у фінансових ресурсах, можливостях та методах їх акумулювання, розподілу і використання.

Для невеликих будівельних підприємств проблема фінансового забезпечення господарської діяльності ще більш гостра ніж для середніх за масштабами підприємств. Перш за все, невеликі будівельні підприємства мають обмежений доступ до зовнішніх джерел фінансування. Крім того, вони не мають можливостей на зростання власних джерел фінансових ресурсів через низькі доходи, а також відсутність можливостей, а інколи і бажання власників додатково вкладати кошти в статутний капітал таких підприємств.

Розглянемо існуючу на сьогоднішній день структуру фінансового забезпечення виробничої діяльності на прикладі ДП ПАТ «Сумбуд» БМП №4 (табл.1)

Таблиця 1 – Схема фінансового забезпечення ДП ПАТ «Сумбуд» БМП №4 у 2017р.

Активи	Питома вага, %	Джерела фінансового забезпечення	Питома вага, %
Необоротні активи у т.ч	14,3	Власний капітал + Довгострокові зобов'язання	13,9 + 0,0
основні засоби виробництва	14,3	Власний капітал	13,9
довгострокові фінансові інвестиції	0,0	Власний капітал	0,0
незавершене будівництво	0,0	Власний капітал	0,0
інші необоротні активи	0,0	Довгострокові зобов'язання	0,0
Оборотні активи у т.ч.	85,7	Поточні зобов'язання	86,1
виробничі запаси	22,7	Поточні зобов'язання (аванси + кредиторська заборгованість)	43,7
інші запаси	23,8	Поточні зобов'язання (банківські кредити)	0,0
дебіторська заборгованість	35,7	Поточні зобов'язання (аванси + кредиторська заборгованість)	35,7
поточні фінансові інвестиції	0,0	Поточні зобов'язання (банківські кредити)	0,0
грошові кошти	3,5	Поточні зобов'язання (аванси + банківські кредити)	6,7

Отже, основними джерелами для невеликих будівельних підприємств є поточні зобов'язання, які базуються на отриманих авансах, та частково власний капітал. Якщо подивитися на чинну структуру пасивів даного підприємства, то частка власного капіталу складає лише 13,9%, довгострокових зобов'язань немає, а поточні зобов'язання складають 86,1%. Найчастіше невеликі будівельні підприємства орієнтуються на модель, де перевагу мають поточні позикові фінансові ресурси. Така структура капіталу не є раціональною.

Взявши за основу рекомендації професора Воробйова Ю.М [1] щодо фінансового забезпечення виробничої діяльності невеликих будівельних підприємств, нами було розраховано та запропоновано модель фінансового забезпечення для ДП ПАТ «Сумбуд» БМП №4. Дану модель можна назвати моделлю з перевагою поточних позикових фінансових ресурсів та власного капіталу (табл. 2).

Таблиця 2 – Модель фінансового забезпечення ДП ПАТ «Сумбуд» БМП №4

Активи	Питома вага, %	Джерела фінансового забезпечення	Питома вага, %
Необоротні активи у т.ч	45,0	Власний капітал + Довгострокові зобов'язання	40,0 + 5,0
основні засоби виробництва	25,0	Власний капітал	25,0
довгострокові фінансові інвестиції	5,0	Власний капітал	5,0
незавершене будівництво	10,0	Власний капітал	10,0
інші необоротні активи	5,0	Довгострокові зобов'язання	5,0
Оборотні активи у т.ч.	55,0	Поточні зобов'язання	55,0
виробничі запаси	25,0	Поточні зобов'язання (аванси + кредиторська заборгованість)	25,0
інші запаси	5,0	Поточні зобов'язання (банківські кредити)	5,0
дебіторська заборгованість	10,0	Поточні зобов'язання (аванси + кредиторська заборгованість)	10,0
поточні фінансові інвестиції	5,0	Поточні зобов'язання (банківські кредити)	5,0
грошові кошти	10,0	Поточні зобов'язання (аванси + банківські кредити)	10,0

Запропонована модель фінансового забезпечення враховує можливості невеликих будівельних підприємств щодо акумулювання фінансових ресурсів на ринку капіталу. А тому провідне місце займають поточні позикові фінансові ресурси, зокрема аванси, банківський кредит, кредиторська заборгованість, які використовуються для фінансування оборотних активів (55%).

Власний капітал використовується для фінансового забезпечення необоротних активів, його частка складає 40%, а довгострокові зобов'язання не перевищують 5%, і спрямовуються на фінансування інших необоротних активів. За рекомендованою моделлю частка власного капіталу складає 40%, довгострокових зобов'язань 5%, поточних зобов'язань 55%. Зростання частки поточних зобов'язань породжує фінансові ризики і загрози для невеликих будівельних підприємств.

Однак невеликі будівельні підприємства в якості основної складової поточних зобов'язань використовують аванси покупців, інвесторів, замовників, що зменшує негативні наслідки такої моделі фінансового забезпечення.

Крім того, для фінансового забезпечення господарської діяльності невеликі підприємства активно використовують кредиторську заборгованість за продукцію, роботи, послуги, що також зменшує тиск на фінансовий стан підприємства, хоча товарна форма кредитування більш дорога ніж фінансові кредити банків. Проте за угодами надання товарних кредитів будівельні підприємства отримують помітні преференції, які полягають у часі повернення коштів за такими товарними кредитами.

Висновки. Підсумовуючи викладене вище, зазначимо, що фінансове забезпечення - це один з

важливих елементів фінансового механізму діяльності підприємств будівельної галузі. Важливим моментом у механізмі управління фінансовим забезпеченням виробничої діяльності підприємств є вибір найкращого напрямку використання та джерела формування фінансових ресурсів та відповідної йому структури фінансового забезпечення. На основі досліджень нами запропоновано модель фінансового забезпечення, яку можливо назвати моделлю з перевагою поточних позикових фінансових ресурсів та власного капіталу.

Згідно даної моделі основними джерелами для малих будівельних підприємств є поточні зобов'язання, які базуються на отриманих авансах, та частково власний капітал. Запропонована модель фінансового забезпечення враховує можливості невеликих будівельних підприємств щодо акумулювання фінансових ресурсів на ринку капіталу. А тому провідне місце займають поточні позикові фінансові ресурси, зокрема аванси, банківський кредит, кредиторська заборгованість, які використовуються для фінансування оборотних активів.

Отже, аналіз виробничої діяльності будівельних підприємств показав, що формування оптимальної структури капіталу є необхідною умовою прибуткової діяльності суб'єктів господарювання. Нестача фінансових ресурсів негативно впливає на виробничу та фінансову діяльність підприємств будівельного комплексу, що зумовлює зменшення можливостей їх подальшого розвитку, скорочення надходжень до бюджету, виникнення та зростання заборгованості, погіршення результатів діяльності.

Список використаної літератури:

1. Воробйов Ю.М. Фінансова безпека будівельних підприємств: монографія/ Воробйов Ю.М., Воробйова О.І., Блажевич О. Г. – Сімферополь: ВД «АРІАЛ», 2013. – 180 с.
2. Литвиненко О.Д. Фінансування будівельних компаній в умовах кризи / О.Д. Литвиненко // Фінансовий простір. – 2014. - №1(13). – 101-103.
3. Осьмірко І.В. Система фінансового забезпечення інноваційного розвитку: поняття, структура та принципи функціонування /І.В. Осьмірко // Бізнес Інформ. – 2012. – № 7. – С. 47-49.
4. Романенко О.Р. Фінанси: [підручник] / О.Р. Романенко. - К: «Центр учбової літератури», 2009. - 312 с.
5. Юрій С.І. Теорія фінансів: [підручник] / В. М. Федосова, С. І. Юрія. — К.: «Центр учбової літератури», 2010. — 576 с.

Lemak T.P. Financial support for the activities of construction companies.

In the article the place of financial security in the financial mechanism, the main features of the concept of "financial security." The state financial support of enterprises building complex. The measures to ensure the growth of financial resources and financial security model designed for small construction companies.

Key words: financial resources, financial mechanism, financial support, the construction industry, the optimal capital structure, financial security.

УДК 658.155.2

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА ТА ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ЙОГО ДІЯЛЬНОСТІ

А. О. Литвиненко, студент

І. Д. Самошкіна, к.е.н, доцент

Сумський національний аграрний університет

Статтю присвячено розгляду сутності та джерел формування фінансових ресурсів підприємства. При створенні певного виду підприємства та регулюванні його подальшої роботи найважливішу роль відіграють фінансові ресурси та їх структура, яка, у першу чергу, і визначає вид підприємства, його обсяги виробництва, відповідальність по боргах, отримання прибутку та показники фінансово-господарської діяльності.

Ключові слова: підприємство, фінансові ресурси, власні джерела, прибуток, управління, оптимізація.

Постановка проблеми у загальному вигляді. На сьогоднішній день економіка України переживає досить складні часи. Це пов'язано з тим, що з самого початку економічних реформ не було зроблено чіткого плану, за якими вони повинні відбуватися. Процеси проходять стихійно, безконтрольно та без наукового обґрунтування. Саме тому сьогодні важливим для України є вирішення комплексу задач, що допоможе вивести країну з кризи та досягти значного економічного розвитку. Важливе місце серед них займає питання фінансового забезпечення підприємств будь-яких типів, розмірів та можливостей, котрі в сучасних умовах нестабільності та невизначеності зможуть ефективно працювати на ринку. Без вирішення цієї задачі економіка не зможе розвиватися високими темпами, тому що головні інвестори – громадяни – вважають нерозумним вкладати кошти в розвиток підприємств, боячись ризи-

ку втрати коштів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розгляду сутності та джерел формування фінансових ресурсів підприємств присвячено багато наукових праць, серед яких хотілось виділити праці Бланка І., Поддєрьогіна А., Гудзь О., Яременко В.Г., Бражник Л.В., Дропи Я.Б., Терешко О.М. В. Коваленко та інших. Проте, процеси європейської інтеграції вимагають від українських підприємств застосування сучасних підходів до визначення сутності та пошуку джерел формування фінансових ресурсів підприємств.

Формулювання цілей статті. Уточнення сутності фінансових ресурсів підприємства та визначення основних джерел їх формування на підприємстві є метою нашого дослідження.

Виклад основного матеріалу. Ринкові економічні процеси вимагають від підприємств самостійного вирішення питань, пов'язаних із фінансовим забезпеченням всіх видів їх діяльності: виробничої, фінансової та інвестиційної. Це суттєво підвищує значення фінансових ресурсів у діяльності підприємств для забезпечення стабільності його функціонування і економічних процесів взагалі на макроекономічному рівні. Досягнення прибуткової діяльності підприємства можливе за рахунок оптимізації структури джерел формування фінансових ресурсів підприємства, тісно пов'язаних з іншими його виробничими ресурсами.

Дослідження літературних джерел з питань визначення сутності фінансових ресурсів підприємства дозволяє нам зробити висновок про відсутність єдиної думки серед науковців-теоретиків щодо цього терміну. Такий висновок підтверджує таблиця, в якій наведені думки провідних науковців щодо сутності дефініції «фінансові ресурси підприємства».

Таблиця

Визначення сутності фінансові ресурси підприємства

Автор	Визначення
Гудзь О.	Фінансові ресурси – сукупність усіх високоліквідних наявних активів, які перебувають у розпорядженні підприємства та призначені для виконання фінансових зобов'язань і розширеного відтворення, пов'язуючи їх обсяг та склад із платоспроможністю підприємства [2].
Філімоненков А.	Фінансові ресурси – це грошовий капітал, вкладений у підприємство для одержання доходів і прибутку [4].
Яременко В., Салманов Н.	Фінансові ресурси підприємства – це наявні в розпорядженні підприємства кошти, які поділяються за двома ознаками: – за їх видами та складом; – за джерелами їх виникнення (формування) [5].
Малій О.	Фінансові ресурси – це засоби, які акумулюються підприємством для забезпечення процесу розширеного відтворення шляхом трансформації їх в інші види ресурсів, а також для досягнення високих фінансових результатів [3].

Джерело: побудовано автором на основі [2-5]

З урахуванням наведених в таблиці визначень терміну фінансові ресурси підприємства ми можемо виділити особливості цієї економічної категорії.

По-перше, фінансові ресурси є самостійною економічною категорією, нерозривно пов'язаною з іншими економічними категоріями фінансів підприємств.

По-друге, формування фінансових ресурсів на підприємстві здійснюється для відтворення діяльності підприємства, його розвитку.

По-третє, фінансові ресурси підприємстві функціонують лише в грошовій формі.

Для здійснення своєї діяльності кожне підприємство повинно мати певні фінансові ресурси, які формуються за рахунок власних і прирівняних до них коштів (акціонерний капітал, пайові внески, прибуток від основної діяльності, цільові надходження і фінансування) та залучених коштів (кредитів банку, позик, кредиторської заборгованості та інших запозичених джерел). В якості джерела формування фінансових ресурсів підприємств виступають доходи від реалізації продукції та від фінансових інвестицій.

Пошук джерел фінансових ресурсів для забезпечення розвитку підприємства, є важливим у фінансовому менеджменті підприємства за сучасних умов господарювання. Зазвичай джерелами забезпечення фінансовими ресурсами підприємств є власні та запозичені або залучені кошти. До власних ресурсів відносяться: статутний капітал, амортизаційні відрахування, дохід та прибуток; до залучених або запозичених ресурсів - пайові та інші внески, кошти, мобілізовані на фінансовому ринку тощо (рис.1).

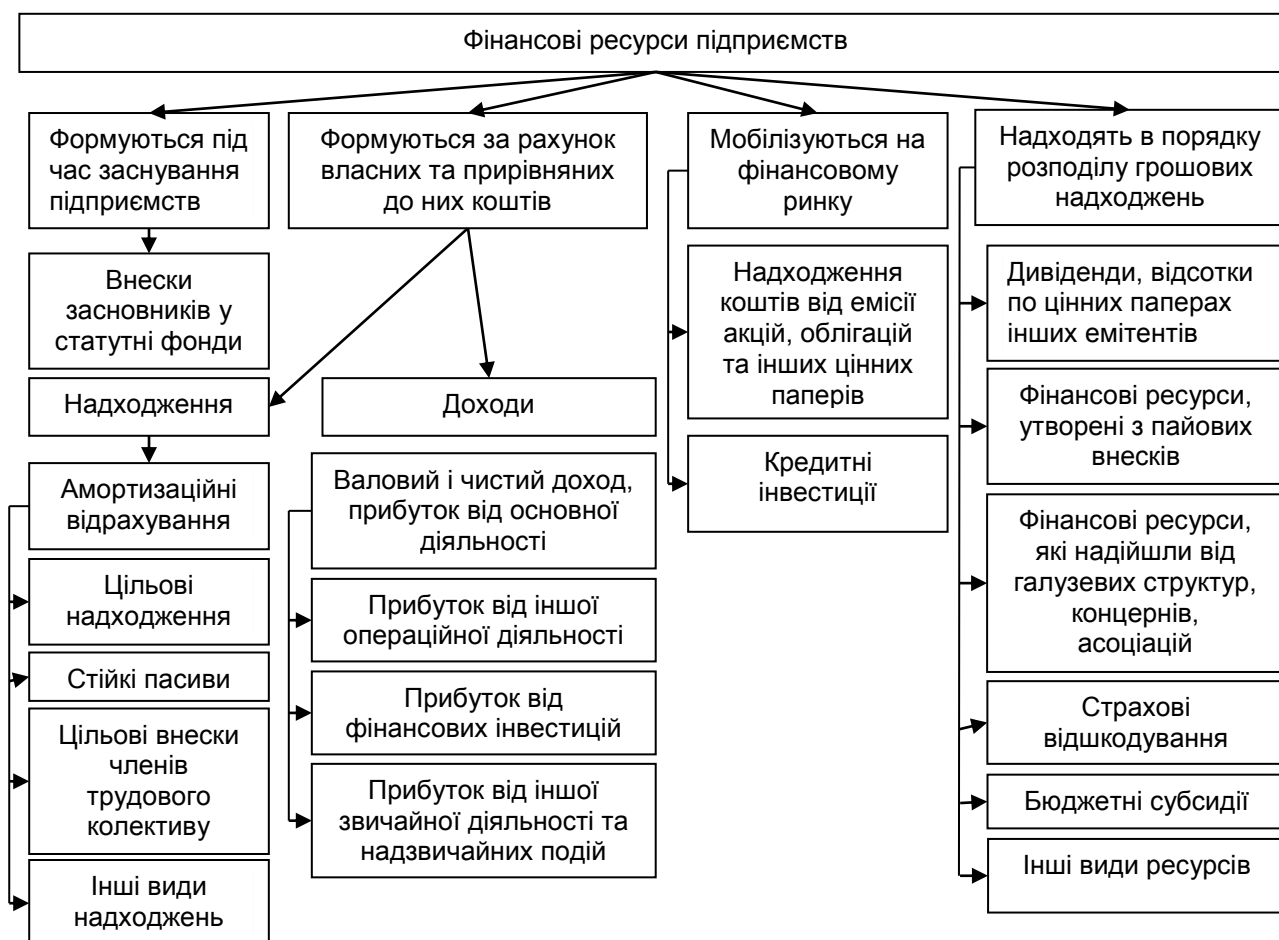

Рис. 1. Формування фінансових ресурсів підприємств

Джерело: побудовано автором на основі [1-3].

В управлінні процесом формування фінансових ресурсів підприємства важливе місце займає формування оптимальної структури їх джерел. Це пов'язано з тим, що збільшення частки власних джерел формування фінансових ресурсів має позитивний вплив на фінансове становище підприємства, зокрема на показники його фінансової стійкості. Значна частка джерел запозичених фінансових ресурсів зменшує фінансову стійкість підприємства і збільшує частку витрат, пов'язаних із здійсненням фінансової діяльності (погашення кредитних відсотків, сплата дивідендів тощо). Тому необхідно завжди при формуванні фінансових ресурсів враховувати структуру джерел їх формування і формувати її оптимальною.

Реальна фінансова автономність підприємства означає дійсну його самостійність у вирішенні таких питань, як формування асортименту виробленої продукції, розподілу і перерозподілу валового доходу підприємства, розподілу чистого прибутку, а також вибір джерел формування фінансових ресурсів та цілей їх використання. Повна самостійність підприємств не означає, однак, відсутності будь-яких правил їх поведінки. Ці правила розроблено та законодавчо закріплено у відповідних нормативних актах. Ясна річ, що підприємства можуть приймати рішення самостійно тільки в рамках чинних законів.

Формування фінансових ресурсів на підприємствах – це процес утворення грошових коштів для фінансового забезпечення операційної, фінансової та інвестиційної діяльності, виконання фінансових зобов'язань підприємства перед бюджетом, страховими компаніями, банківськими установами та своїми контрагентами. Розвиток підприємства досягається за рахунок приросту його оборотних і необоротних активів, який повинен бути у процесі здійснення різних видів його діяльності забезпечений необхідним обсягом фінансових ресурсів. За ринкових умов ці фінансові ресурси формуються підприємством самостійно за рахунок власного і позикового капіталу. Необхідно пам'ятати при формуванні фінансових ресурсів, що даний процес пов'язаний з фактором ризику в його господарській діяльності. Зв'язок фінансових ресурсів із ризиком визначає залежність процесів формування і використання фінансових ресурсів від виду корпоративної і фінансової стратегії підприємства та типу його фінансової політики за окремими аспектами господарської діяльності. Врахування фактору ризику пов'язано з необхідністю в процесі управління фінансовими ресурсами виключення вірогідності непогашення заборгованостей і зниження платоспроможності підприємства в цілому.

Особливу увагу при цьому в процесі фінансового менеджменту слід приділити формуванню власних фінансових ресурсів, тобто збільшенню власного капіталу, оскільки це забезпечує підвищен-

ня фінансової стійкості і платоспроможності підприємства, мінімізації вартості капіталу в цілому, і, як наслідок – зростання ринкової цінності підприємства. Власні фінансові ресурси підприємства формуються з різних джерел. Розрізняють внутрішні і зовнішні джерела формування власних фінансових ресурсів підприємства (рис. 2).

У складі внутрішніх джерел створення на підприємстві власних фінансових ресурсів головну роль приділяють чистому прибутку, який і спрямовується на для фінансування інвестиційних проектів розвитку підприємства. Як бачимо з приведеної схеми, конкретний розмір чистого прибутку, спрямований на виробничий розвиток, залежить від багатьох факторів: загальної суми балансового прибутку підприємства, рівня його оподаткування, системи та пропорцій розподілу чистого прибутку на споживчу та накопичувальну його частини, порядку формування резервного фонду.

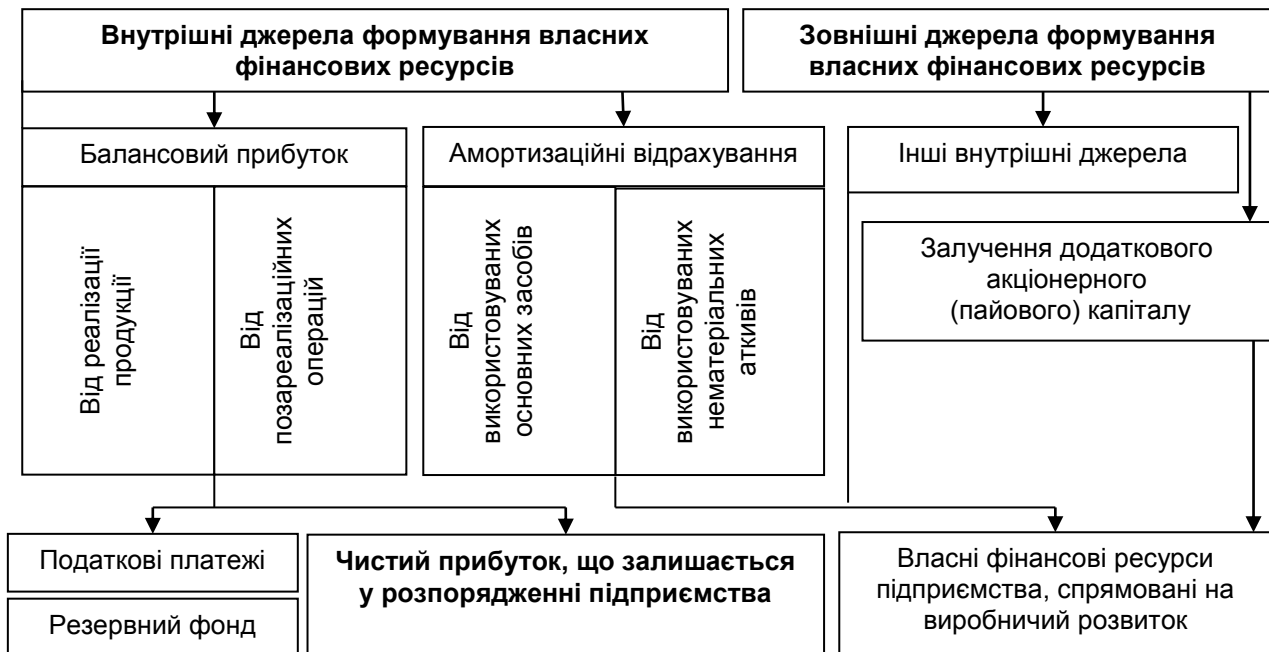

Рис. 2. Механізм формування власних фінансових ресурсів підприємства за рахунок різних джерел

Джерело: побудовано автором на основі [3].

Сформована за рахунок цього джерела частина власних фінансових ресурсів може бути використана на різні цілі виробничого розвитку – поповнення оборотних активів, інвестування в нове будівництво, реконструкцію та модернізацію підприємства, придбання майнових комплексів, чи їх викуп в процесі поновлення окремих видів основних засобів, придбання різних нематеріальних активів, розширення портфеля фінансових інвестицій.

Перевагою даного джерела та забезпечення внутрішнього джерела фінансування є те, що формування його розміру не регламентується та здійснюється підприємством самостійно з урахуванням загальної суми чистого прибутку, що залишається у розпорядженні, та політики його розподілу (дивідендної політики, що базується на обраній фінансовій стратегії в цілому).

Оптимальна структура фінансових ресурсів – це таке співвідношення використання власних та позикових коштів, при якому забезпечується найбільш ефективна пропорційність між коефіцієнтами фінансової рентабельності, фінансової стійкості та максимізується ринкова вартість підприємства.

При розробці оптимальної структури фінансових ресурсів підприємства необхідно враховувати наступні фактори:

- 1) характер попиту на продукцію, стабільність отримання доходу від реалізації;
- 2) існуючу структуру активів. Чим більша частка ліквідних активів, тим більшою може бути частка позикових коштів;
- 3) структуру затрат. При високій частці постійних витрат не рекомендується висока частка позикових коштів;
- 4) існуючі податкові умови. Підприємство може не бути зацікавленим в отриманні високих прибутків при прогресивному оподаткуванні, тому воно буде більше використовувати позикових коштів, котрі зменшують прибуток;
- 5) необхідність забезпечення резерву позикової ємності. Чим більша потреба в кредитах в майбутньому, тим менша можливість нарощення позикових коштів. Підприємство повинно мати гарантію отримання кредиту;
- 6) рентабельність діяльності. Чим більша доходність активів, тим більше можливостей для реінвестування прибутку, при цьому потреби в позикових коштах зменшуються;

7) асиметричність інформації. При ринковій недооцінці фірми, коли інвестори не мають інформації про очікуваний високий ріст прибутку, можна тимчасово збільшити частку позикових коштів в структурі фінансових ресурсів.

Висновки. Таким чином, фінансові ресурси підприємства – це не просто грошові кошти, що є у наявності підприємства на даний момент для виконання господарської діяльності, вони використовуються для фінансування його розвитку, і можуть формуватись як за рахунок власних, так і позикових джерел. Використання фінансових ресурсів необхідно порівнювати з фактором ризику, щоб уникнути зниження платоспроможності підприємства. Тим самим, управління фінансовими ресурсами на підприємстві є основним важелем зміцнення фінансової стійкості підприємства і його ділової активності, відповідно, підвищення добробуту власників підприємства.

Список використаної літератури:

1. Бражник Л.В. Фінансові ресурси підприємства: їх формування та використання. Економіка і суспільство. 2018. Вип. 14. С. 778-783. URL: http://economyandsociety.in.ua/journal/14_ukr/111.pdf.
2. Гудзь О. Фінансові ресурси сільськогосподарських підприємств: монографія. Київ: ННЦ ІАЕ, 2007. 578 с.
3. Малій О. Г. Фінансові ресурси підприємств та джерела їх формування: теоретичні аспекти. Актуальні проблеми інноваційної економіки. 2016. № 2. С.71 – 74
4. Філімоненков О. Фінанси підприємств: Навч. посіб. 2-ге вид., переробл. і допов. Київ: МАУП, 2004. 328 с.
5. Яременко В.Г., Салманов Н.В. Сутність поняття та особливості класифікації фінансових ресурсів підприємства. Науковий вісник Ужгородського національного університету 2018. Вип.19 Ч.3. С. 158–162.

Lytvynenko A. Interconnection of financial resources of the enterprise and financial results of its activity

The article is devoted to consideration of the essence and sources of formation of financial resources of the enterprise. When creating a certain type of enterprise and regulating its further work, the most important role is played by financial resources and their structure, which, first of all, determines the type of enterprise, its output, liability for debt, profit and the indicators of financial and economic activity.

Key words: *enterprise, financial resources, own sources, profit, management, optimization*

УДК 331.1: 336.7

LONG-TERM CARE DEMAND FORECAST FOR THE ELDERLY IN CHINA

PhD student Yin Haiyan / аспірант Інь Хайянь

ORCID:0000-0001-7439-1655

PhD student Huo Zhiping / аспірант Хуо Чжипін

ORCID:0000-0002-2077-2660

Sumy National Agrarian University, Sumy, Ukraine

HeNan Institute of Science and Technology, Henan, China

Because of China's family planning policy since 1970s, China's population growth rate began to slow down. But the accompanying problem is the rapid rise of the aging population. With the aging of the population, the phenomenon of aging of the elderly population in China is becoming increasingly prominent, and the probability of disability of the elderly is high, they are facing high probability of disability and be in need of long-term care. Based on previous research, this paper quantitatively predicts the long-term care needs of the elderly in China. The results show that from 2020 to 2050, the population of the disabled elderly in China will increase from 12.4751 million to 47.745 million. The long-term care expenses for the elderly will climb from 156.758 billion RMB to 56.549 billion RMB. The expensive long-term care costs have led to the tradition. The long-term care model with family as the main body is unsustainable. In order to effectively alleviate the financial pressure of long-term care for the elderly in the future, meet the long-term care service needs of the elderly, develop long-term care insurance and improve the long-term care service level to become a policy strategy that fits the reality of China.

Key words: *Aging; Long-Term Care; Long-term care demand*

1. Introduction

The aging of the population caused by the decline in fertility rate and the prolonged life expectancy of the population has become a reality that cannot be reversed in the process of social and economic development in China. With the aging of the population, the aging phenomenon of the elderly in China has become increasingly prominent. In terms of growth rate, the fastest growth was among those aged 80 or older. According to statistics, in 2015, there were 40 million partially and completely disabled elderly people

in China, accounting for 19.5% of the total elderly population. At present, with the changes in family structure and the shrinking of family size, disabled elderly people lack good care and the quality of life is far less than that of ordinary people. According to a sample survey conducted by the National Bureau of Statistics, the proportion of life care in China aged 65-69, 75-79, 80-84, 90 and above is 5.1%, 14.3%, 25.6%, and 50.3%, respectively. According to estimates, the average daily care and medical expenses per elderly person in the United States is about 14 times that of 65-79-year-olds (Torrey, 1992)[1]. In this context, the long-term care needs of the elderly in China will continue to rise, and the total amount of long-term care financial expenditure will continue to increase.

2. Disability identification and long-term care status of the elderly

Disabled elderly refers to elderly people who have partially or completely lost their ability to take care of themselves due to their physical weakness and illness. The disability of the disabled elderly is an important factor in determining their care needs. Internationally, two indicators are used: activity of daily living (ADL) and instrumental activity of daily living (IADL), China's aging scientific research center's research criteria for disability elderly are: one of the six indicators of eating, dressing, going to bed, going to the toilet, indoor walking and bathing, with 1 or 2 items cannot provide for oneself is defined as "mild disability". Three or four of them were considered "moderately disabled"; Failure to care for 5 or more patients was considered as "severe disability". WHO defines it as "by informal caregivers (family, friends and neighbors) and professional (medical staff and social workers) to the activity of the system [2].

Table 1: The elderly long-term care status

Status	Activities of daily living conditions
1	Health
2	Only use the auxiliary equipment failure, no daily life disorder
3	1 ~ 2 ADLs disability
4	3 ~ 4ADLs disability
5	5 ~ 6ADLs disability
6	under institutes' custody
7	death, absorbing states

Source: adopted by author according with [3, 5]

The system of activities carried out to ensure that people who lack self-care ability can achieve personally preferred and higher quality of life, and have the greatest possible independence, autonomy, participation, personal enrichment and personal dignity." At present, there is no specific follow-up survey on the status of disability or long-term care for the elderly in China. Some current national surveys on the disability of the elderly have not comprehensively divided the status of long-term care for the elderly. These surveys only refer to the daily routine of the elderly, therefore, this paper uses the classification criteria of the National Long-Term Care Survey (NLTC) to classify the daily living self-care ability of senior citizens into seven states.

Among them, 1 ~ 6 can be mutual converted, which represents activities of daily living conditions affected by the medical, physical condition can be better or worse. State 7, characterization of death, is an absorbent state, indicates that the state 1 ~ 6 may be due to death for variety of reasons; people in state 7 obviously cannot be transferred to other state [3].

3. Result analysis

Prediction of the population size of the elderly with disability. Table 2 lists the estimation results of the population size of the elderly in each disability state in the 7 major years from 2020 to 2050. With the intensification of aging, the scale of the elderly population in different disability states in China shows an upward trend. From the total number of disabled populations, the number of disabled elderly people in China in 2020 was 12.4751 million. The result is a surge in the number of disabled elderly people to 4, 764 by 2050.520,000, an increase of 3.82 times. This not only indicates that the health status of the elderly in China is not optimistic, but also directly reflects the potential long-term care needs of the elderly in China [4].

Table2 The disabled elderly population in China (2020 ~ 2050) Units: 10 thousand

Status	Year						
	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
2	250.69	287.14	374.92	526.35	621.58	742.70	957.44
3	343.92	393.93	514.35	722.10	852.74	1018.91	1313.50
4	186.56	213.69	279.01	391.70	462.57	552.71	712.51
5	163.24	186.98	244.13	342.74	404.75	483.62	623.45
6	303.11	347.18	453.32	636.41	751.55	898.00	1157.63
total	1247.51	1428.91	1865.74	2619.31	3093.18	3695.94	4764.52

Source: adopted by author according with [3]

Prediction of nursing expenses for the elderly

Considering that, the cost of nursing in China will continue to grow in the future. It is assumed here that the growth rate of the care cost is equal to the inflation rate, ie $f = r$, apparently $v = 1$. Table 3 lists the forecast results of nursing costs for middle- and long-term disability population in China. Judging from the forecast results, the total long-term care cost of the elderly in China in 2020 is 156.758 billion RMB, and the present value of long-term care costs for the elderly in China will reach 565.049 billion RMB in 2050. Taking 2017 as an example, the per capital nursing cost of the elderly in China Up to 5,603.61 RMB, and the per capital disposable income of urban and rural households in China in the same year was 36396.2 RMB and 13432.4 RMB respectively [5]. It can be seen that for those families with many elderly people needing care, the pressure on nursing expenses is quite large. The long-term care situation in rural areas is even more severe. The high cost of care poses enormous challenges for our families, society and governments. It should be taken seriously by the government and the community to make early response measures.

Table3. The total cost of elderly care in China

2010	2020	2030	2040	2050
1020.47	1567.58	2212.67	3668.36	5650.49

4. Policy recommendations

Since China has not established a long-term care security system for the elderly, the market share of care insurance products is low, and families have to bear the expensive care costs alone. In the context of the increasingly core family structure, high care expenditures may exhaust the accumulated income of the average family for many years, especially for rural families, whose average annual income is low and unstable, and their ability to pay for care is weak. Some families may even be trapped in poverty traps, obviously, the traditional family-based old-age care model seems unsustainable, and the socialization of financing for nursing services has become the trend of the times. To this end, the government and insurance and other relevant departments embarked on the development and research and development of related care financing policies in the socialization of long-term care financing.

Maintaining the "Foundation" status of home care. The "filial piety" culture and "home" culture of the Chinese nation have a long history, in current family mode in our country, the elderly are eager to accompany by their children and relatives, want them to care of their later life. Especially for disabled seniors who are physically and mentally more vulnerable, they are more dependent on the care of their children and relatives [6].

Actively develop various old-age care institutions and nursing institutions. Nursing institutions and nursing institutions, as the new highlights of The Times, will have a strong driving force in the future development of the elderly service industry [7]. The development of nursing institutions should be based on the changing trend of the number and structure of the elderly, take the needs of the elderly as the starting point, and take the road of socialization, marketization and diversification. Therefore, the government should strengthen the institutional foundation, adopt a set of reasonable pension and nursing planning, build nursing apartments for the elderly, welfare homes and other kinds of nursing institutions, so that it can develop into a professional long-term care service institution for the disabled

Vigorously develop community care. As China's population aging process has not been synchronized with economic development, it is impossible to build a comprehensive, high-level, long-term care system in the short term. Therefore, combined with the reality of our country, family care and community care should be developed at the current stage. The development of community care is an important measure to promote the construction of long-term care system in China.

References:

- [1] Torrey (1992) Sharing Increasing Costs on Declining Income : The Visible Dilemma of Invisible Aged , New York : Oxford University Press, PP.381-393
- [2] Cao Lei, Feng Xiaojun, Dong Xiaoxin, et al. (2017). "Survey on current situation of long-term care needs of rural home-based elderly in Ningbo". China rural medicine, Vol.4 No 7, pp.64-65
- [3] Hai Long (2014). "Measurement of long-term care needs of senior citizens in China and selection of security model". Northwest population, Vol.2, pp.40-44.
- [4] Dai Weidong (2011). "Analysis of long-term care needs of the elderly and its influencing factors -- a comparative study based on surveys in jiangsu and anhui provinces ". Population research, Vol.35 No 4, pp.85-93.
- [5] Jiang Haixia, Zheng Pian-Pi, Gao Jia-Min et al. (2018). "International comparison and enlightenment of long-term care needs assessment tools for the elderly". Population and development, Vol.24.No. 138 No 3, pp. 67-75 + 86.
- [6] Hu Hongwei, Li Yanyu, Zhang Lan (2015). "Demand assessment and prediction of long-term care services for the elderly in China ". China population science, Vol.3, pp.79-89.
- [7] Gu Tianying (2019). "Analysis on influencing factors of long-term care service demand for mentally disabled elderly families -- based on ISM model". Theoretical discussion, theoretical discussion, Vol.

Інь Хайян, Хуо Чжіпін, Михайлов А.М. Довгострокова потреба в прогнозуванні підтримки літніх людей в Китаї.

Через політику планування сім'ї Китаю з 1970-х років темпи зростання населення Китаю почали сповільнюватися. Але супутньою проблемою є швидке зростання старіння населення. Зі старінням населення явище старіння населення похилого віку в Китаї стає все більш помітним, і ймовірність інвалідності людей похилого віку висока, вони стикаються з високою ймовірністю інвалідності і потребують тривалого догляду. Виходячи з попередніх досліджень, в даній роботі кількісно прогноуються потреби у старих послугах похилого віку в Китаї. Результати показують, що з 2020 по 2050 р. чисельність інвалідів у Китаї зростає з 12,4751 млн. до 47,745 млн. осіб. Довгострокові витрати на догляд за літніми людьми зростають з 156,758 млрд. юанів до 56,549 млрд. юанів. Витрати на довгострокову допомогу призведуть до системного збільшення. Модель довготривалого догляду з сім'єю як основним органом є нестійкою. Для того, щоб ефективно пом'якшити фінансовий тиск довготривалого догляду за літніми людьми в майбутньому необхідно: задовольнити потреби похилого віку на довгостроковому догляді, розробити страхування довгострокового догляду та поліпшити рівень надання послуг довгострокового догляду, стратегії політики, яка відповідає реальності Китаю.

Ключові слова: старіння; довгостроковий догляд; попит на довгострокове прогнозування догляду.

УДК 331.1: 336.7

ANALYSIS ON THE VOCATIONAL TRAINING STRATEGIES OF THE NEW GENERATION OF MIGRANT WORKERS

PhD student Huo Zhiping / аспірант Хуо Чжіпін

ORCID:0000-0002-2077-2660

PhD student Yin Haiyan / аспірант Інь Хайян

ORCID:0000-0001-7439-1655

Sumy National Agrarian University, Sumy, Ukraine

HeNan Institute of Science and Technology, Henan, China

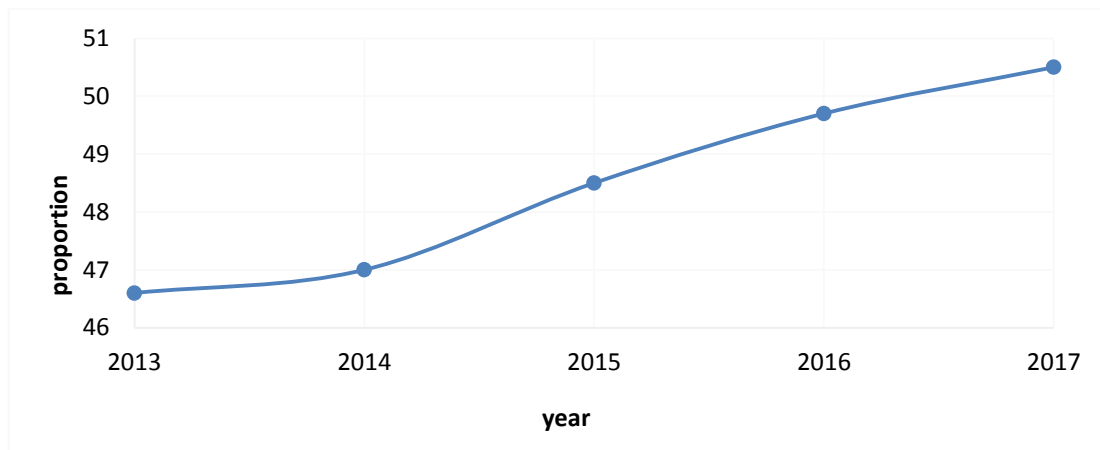
"The manufacturing industry is the main body of the national economy, is the foundation of the country, the instrument of national rejuvenation, the foundation of a strong country. This is the opening sentence of the "made in China 2025" issued by the state council on May 19, 2015. The improvement of labor quality is one of the important factors to realize the transformation and upgrading of China's manufacturing industry. In 2017, the total number of migrant workers in China reached 286.52 million, more than half of which were in the secondary industry, and the new generation of migrant workers accounted for 50.5% of the total number of migrant workers. Therefore, it is of great significance to take various measures to increase the training for migrant workers, especially the new generation of migrant workers, and improve their quality for the realization of made in China 2025.

Key words: made in China 2025, the new generation of migrant worker, training, Internet +

1. Introduction:

The 2017 migrant workers monitoring survey report shows that the new generation of migrant workers born in 1980 and later gradually become the main part of migrant workers, accounting for 50.5% of the total number of migrant workers in the country, an increase of 0.8 percentage points over the previous year. The older generation of migrant workers accounted for 49.5 percent of the total. Moreover, the proportion of the new generation of migrant workers in migrant workers is increasing year by year, as shown in figure 1.

Among the migrant workers, those who have never attended school account for, 13 percent have primary school education, 58.6 percent have junior middle school education, 17.1 percent have senior high school education, and 10.3 percent have junior college education or above. The proportion of migrant workers with college education or above increased by 0.9 percentage points over the previous year. Rural migrant workers who have received training in agricultural or non-agricultural vocational skills account for 32.9%. Among them, 30.6 percent received non-agricultural vocational skills training[1]. In order to achieve the goal of made in China 2025, China must increase the training of migrant workers, especially the new generation of migrant workers, so as to meet the demand for high-quality labor force in made in China 2025.

Fig. 1. The new generation of migrant workers in the proportion of migrant workers from 2013 to 2017

Source : Migrant workers monitoring report 2013-2017

2. Definition of the new generation of migrant workers

The new generation of migrant workers generally refers to the young people who were born after 1980 and are over 16 years old and have rural household registration and work or do business in cities[1]. The training of the new generation of migrant workers is a skill training or knowledge education activity for this part of the group.

3. Significance of training for the new generation of migrant workers

First, the new generation of migrant workers is huge. The 2017 migrant worker monitoring report shows that the total number of migrant workers reached 286.52 million, with the average age of migrant workers being 39.7 years old. In terms of age structure, migrant workers aged 40 and below account for 52.4%[2]. With the passage of time, the old generation of migrant workers gradually withdraw from the labor market, and this proportion will continue to increase, and the new generation of migrant workers will occupy the dominant position in the future labor market. The number of the new generation of migrant workers is increasing gradually, and the training of the new generation of migrant workers must be paid attention to in order to improve the skills of the whole society.

Secondly, the need for industrial transformation and upgrading. At present, China is carrying out supply-side structural reform and focusing on the upgrading and adjustment of industrial structure. The manufacturing industry needs high-quality and highly skilled talents more than ever before. According to the monitoring report of migrant workers in 2017, the proportion of migrant workers working in the manufacturing industry is 29.9%, and the proportion of migrant workers working in the tertiary industry is 48%[2]. The new generation of migrant workers prefer the tertiary industry and jobs with certain technical content. To a certain extent, the talent demand of industrial upgrading and transformation is unified with the occupational demand of the new generation of migrant workers. However, there is a gap between the matching degree of labor supply and demand information, the skill level of labor force and the matching degree of posts, which makes the training of the new generation of migrant workers become the bottom support in the talent development strategy of the government and enterprises.

Third, the new generation of migrant workers to enhance the employment capacity of the demand. Due to their limited skills, most of the new generation of migrant workers are difficult to compete directly with the urban elite. Their upward mobility is restricted and they cannot get rid of the low-level working status. Labor-intensive and highly alternative jobs become the "refuges" for the new generation[3]. To improve the work skills of the new generation of migrant workers, so as to meet the demand of enterprises for high-quality labor and improve the employment quality of the new generation of migrant workers.

4. Training strategies for the new generation of migrant workers

First of all, the government organizations, farmers to participate in the promotion of the new generation of migrant workers training. The ministry of human resources and social security recently issued the "plan for upgrading the vocational skills of the new generation of migrant workers (2019-2022)", which requires all localities to strengthen the vocational skills training of the new generation of migrant workers, so as to improve the overall skills of the migrant workers. In terms of employment and training, the characteristics of the new generation of migrant workers are "two high, two strong and two low" compared with the old generation of migrant workers. Strong willingness to improve skills and entrepreneurial awareness; Low employment stability and low skill level. To this end, the objectives and tasks of the new generation of migrant workers' vocational skill upgrading plan are determined to realize the universality, popularization and benefit of training. In terms of policy design, the new generation of migrant workers as the core benefit groups, through a variety of measures to encourage migrant workers, training institutions, employers to participate in the training[5]. Local governments at all levels can organize training courses by

combining local education resources with local industrial characteristics, and encourage migrant workers, especially the new generation of young migrant workers, to participate. They have strong ability to learn and receive new knowledge, and the training effect is better.

Secondly, the enterprise organization, combined with the needs of the enterprise, to increase the training of the new generation of migrant workers in the enterprise. In 2017, there were over 27 million private enterprises in China. The private economy accounted for more than 60% of the country's GDP and more than 80% of urban employment, and private enterprises absorbed more than 70% of the migrant workers from the two generations [6]. Migrant workers are the engine of enterprise progress and contribution. Training migrant workers is beneficial to improving the quality and competitiveness of private enterprises. The enterprise may combine the actual needs of the enterprise, organize various forms of training courses, provide training for the enterprise staff, can not only improve the quality of the enterprise staff, reduce the staff turnover rate, but also for the long-term development of the enterprise to improve talent security.

Thirdly, make use of Internet + to vigorously develop distance vocational education. The Internet network information center (CNNIC) has released the 43rd statistical report on the development of Internet in China. As of December 2018, China has 829 million Internet users, 222 million rural Internet users and 38.4% of the rural Internet penetration rate. According to the survey, 73.8 percent of the new generation of migrant workers need vocational skills training, 55.9 percent need entrepreneurship training, 48.7 percent need education upgrading training and 38 percent need legal knowledge training. In addition, occupational safety and health knowledge training needs 15.9%, humanistic knowledge training needs 15.6%, and life knowledge training needs 11.6% [7]. Therefore, according to the needs of the new generation of migrant workers, online training courses and distance vocational education should be developed. The new generation of migrant workers can choose appropriate courses according to their working schedule, which can not only enrich their spare time but also provide professional quality [8].

To sum up, migrant workers are the key reason for the rapid economic development and social progress. About 150 million of the new generation of migrant workers receive high-quality training, and their internal energy reserves are huge. Migrant workers can be strong, dedication, hard work, to the enterprise, to society, to the family contribution will be greater. Therefore, the government and enterprises increase their training through the combination of online and offline mode, improve their quality, and meet the needs of China's manufacturing transformation and upgrading.

Reference

- [1] Yang xiaojun, Chen hao. Lack of employment skills of the new generation of migrant workers and solutions . Rural economy, 2012 (1) : 98-102
- [2] 2017 migrant workers monitoring report. National bureau of statistics <http://www.stats.gov.cn/>
- [3] zhan huashan. Research on vocational education of the new generation of migrant workers from the perspective of citizenization. Education and occupation, 2015 (15) : 8-12.
- [4] Statistical report on the development of Internet in China 2019. China Internet network information center. <http://www.cnnic.cn/hlwfzyj/#>
- [5] Vocational skills upgrading plan for the new generation of migrant workers (2019-2022). <http://www.mohrss.gov.cn/>
- [6] National development and reform commission on promoting private investment related work of the press conference. https://finance.ifeng.com/a/20180906/16489564_0.shtml
- [7] ShenZhen city federation of trade unions, labor and social security institute of shenzhen university. The living situation of new generation of migrant workers in shenzhen investigation report (full) <http://acftu.people.com.cn/>
- [8] zhang rui. Research on the training mode of migrant workers under the condition of "Internet +" . Adult education, 2018(4):41-46

Аналіз стратегій професійного навчання нового покоління трудових мігрантів

"Обробна промисловість є основним органом національної економіки, є основою країни, інструментом національного омолодження, фундаментом сильної країни. Це початкове слово "зроблено в Китаї 2025", видане Державна рада 19 травня 2015 року. Підвищення якості праці є одним з важливих факторів для реалізації трансформації та модернізації обробної промисловості Китаю. які перебували у вторинній промисловості, а нове покоління трудових мігрантів становило 50,5% від загальної кількості трудових мігрантів, тому дуже важливо вживати різноманітних заходів для підвищення підготовки трудових мігрантів, особливо нового покоління трудящих-мігрантів, і поліпшити їх якість для реалізації зроблених у Китаї 2025 року.

Ключові слова: зроблено в Китаї 2025 р., Нове покоління трудящих-мігрантів, навчання, Інтернет +

ВПЛИВ КРЕДИТНИХ РИЗИКІВ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ФОРМУВАННЯ І ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

В. Петрушенко, студент

Л. О. Рибіна, к.е.н, доцент

Сумський національний аграрний університет

Статтю присвячено дослідженню впливу кредитних ризиків на ефективність формування і використання фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств. Ризикованість запозичених коштів спонукає сільськогосподарські підприємства враховувати такі фактори як кліматичні умови, зміни ринкової кон'юнктури, цінову політику та інші фактори впливу на ефективність використання фінансових ресурсів підприємства.

Ключові слова: сільськогосподарське підприємство, фінансові ресурси, кредитні ризики, фактори, ефективність

Постановка проблеми у загальному вигляді. Збільшення протягом останніх років сільськогосподарського виробництва та уповільнення кредитування комерційними банками агропромислового сектору економіки України спонукають сільськогосподарські підприємства більш обґрунтовано ставитись до розробки своєї кредитної політики та зменшення кредитних ризиків, які негативно впливають на кредитоспроможність підприємств-позичальників, формування їх кредитної історії, відповідно, зменшують обсяги фінансового забезпечення виробничої діяльності. Вижити лише за рахунок власних коштів сільськогосподарські підприємства не можуть, а тому ефективне використання запозичених коштів має вагомий вплив з урахуванням дії ефекту фінансового важеля на ефективність використання фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств в цілому, що і визначає актуальність нашого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню стану формування і використання фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств присвячено багато праць як практиків так і теоретиків у цій галузі. Особливо хотілось відзначити наукові праці К. Олійника, О. Гудзь, О. Василюка, П. Стецюка, П. Лайко, І. Абрамової, Д. Деми та інших.

Формулювання цілей статті. Сучасні умови господарювання зумовлюють функціонування сільськогосподарських підприємств в умовах ризику і невизначеності, що спричиняє необхідність визначення їх впливу на ефективність фінансового забезпечення виробничої діяльності підприємств сільськогосподарської галузі. Пошук методів оцінки фінансового стану сільськогосподарських підприємств та визначення впливу специфічних ризиків на їх кредитоспроможність з метою підвищення ефективності використання фінансових ресурсів з урахуванням ефекту фінансового важеля є метою нашого дослідження.

Виклад основного матеріалу. Фінансові ресурси, які відображаються грошовими потоками внаслідок господарської діяльності сільськогосподарських підприємств, зв'язують між собою всі ланки господарської системи підприємства. Ефективне використання фінансових ресурсів на підприємстві забезпечує як його безперервну діяльність, досягнення цілей і стратегії його функціонування завдяки формуванню позитивних фінансових результатів – прибутку підприємства.

У структурі фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств, зазвичай, присутні всі джерела їх фінансування: власні і запозичені. Це зумовлюється особливостями сільськогосподарського виробництва. Наряду із власними фінансовими ресурсами (прибуток, амортизаційні кошти, резерви тощо) сільськогосподарські підприємства залучають як короткострокові кредитні ресурси на поповнення оборотних активів для фінансування польових робіт, збору врожаю, закупівлі посадкового матеріалу, засобів захисту рослин, мінеральних добрив, так і довгострокові кредитні ресурси для закупівлі сільськогосподарської техніки, устаткування тощо [2]. Структура фінансових ресурсів українських сільськогосподарських підприємств представлена в таблиці.

Таблиця

Динаміка структури фінансових ресурсів підприємств сільськогосподарської галузі в Україні за період 2012 – 2017 роки

Види фінансових ресурсів	2013	2014	2015	2016	2017
Власні фінансові ресурси	54,3	52,5	50,7	41,9	40,9
Запозичені фінансові ресурси	45,7	47,5	49,3	58,1	59,1
- довгострокові	13,8	12,8	13,4	15,9	9,4
- поточні,	32,0	34,7	35,8	42,2	49,7
у т.ч. короткострокові банківські кредити	5,3	6,1	7,0	6,9	3,9
Разом	100	100	100	100	100

Джерело: побудовано автором на основі [3]

Статистичні дані свідчать, що на протязі досліджуваного періоду структура фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств змінювалась. На початку досліджуваного періоду 54,3% фінан-

сових ресурсів складав власний капітал, а решту – запозичений. А кінець 2017 року у структурі фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств несуттєву перевагу отримали запозичені фінансові ресурси в основному короткострокового характеру (49,7%). Лише 9,4% припадає на запозичені довгострокові ресурси. Необхідно відзначити зменшення частки банківського кредитування, що пов'язано із зростанням кредитних ризиків сільськогосподарських підприємств.

Умови ризику і невизначеності функціонування сільськогосподарського підприємства, насамперед, виникають внаслідок взаємозв'язку природних і економічних процесів. Результати сільськогосподарського виробництва залежать, насамперед, від ґрунтово-кліматичних умов функціонування сільськогосподарського підприємства. За висновками науковців, природна сезонність виробництва також має суттєві організаційно-економічні наслідки, які проявляються у нерівномірному застосуванні робочої сили і основних засобів та постачанні продукції і прибутків протягом року, істотну тривалості виробничого циклу та терміну окупності економічних і речових ресурсів, що зумовлює високу потребу аграріїв у залученні грошових ресурсів з метою активного функціонування на якісному технічному і технологічному рівні. На їх думку, саме ці умови з урахуванням ще й високого ризику недоотримання готової продукції в очікуваному розмірі і через незалежних від виробника обставин, негативні природно-кліматичні умови, знижують рівень фінансового забезпечення сільськогосподарських виробників в порівнянні з іншими галузями економіки [4].

Таким чином, серед джерел кредитних ризиків для сільськогосподарських виробників можна виділити: сезонність виробництва (особливо у рослинництві); агрокліматичні умови вирощування рослинницької продукції в кожному окремо взятому році; зміни у кон'юнктурі сільськогосподарського ринку; зміни в обсягах грошових потоків позичальників (цей фактор тісно пов'язаний з першими трьома чинниками); державне регулювання агропромислового ринку, у т.ч. обмеження або встановлення певного рівня цін і тарифів, запровадження нових стандартів до продуктів харчування тощо; зниження ліквідності застави; зміни у курсі валют (для кредитів в іноземній валюті); зміни у розмірі відсоткових ставок; недостатній рівень менеджменту та організації виробництва, відсутність кваліфікованого персоналу; відсутність реального власника підприємства.

Василишин С.І. вказує на те, що за останні роки відбулось зниження рівня доступності кредитних ресурсів для аграрного сектора [1]. Це пов'язано з тим, що кожен кредит повинен мати щонайменше два джерела погашення: господарська діяльність позичальника та забезпечення кредиту – застава, порука або гарантія третіх осіб (причому головним джерелом є тільки поточна діяльність позичальника). Банківські установи надають кредити тільки позичальникам із стабільними грошовими надходженнями на банківські рахунки. При цьому перевага надається розрахункам через рахунки, відкриті у банку-кредиторі. Розмір короткострокового не інвестиційного кредиту (з урахуванням зобов'язань за всіма банківськими боргами) не повинна перевищувати суму чистих середньомісячних грошових надходжень на рахунки позичальника за останні 12 місяців. Для підприємств із сезонним виробництвом сума кредиту для фінансування конкретної господарсько-торговельної операції не повинна перевищувати двократну суму чистих грошових надходжень на рахунки позичальника. Крім того, як виняток, для підприємств із сезонним характером виробництва при розрахунках середньомісячних надходжень можна брати тільки період найбільших сезонних надходжень на рахунки (якщо цей період збігається з періодом погашення кредиту). Сума отриманих позичальником надходжень від реалізації продукції протягом терміну дії кредитної угоди має покривати всі витрати та борги позичальника, термін погашення яких наступає до моменту повернення боргів банку.

Позичальник має брати участь у проекті грошовими коштами або майном. У такому випадку зацікавленість позичальника в успішному завершенні проекту зростає і, відповідно, збільшується вірогідність погашення кредиту та сплати нарахованих відсотків. Бажано, щоб позичальник протягом періоду кредитування мав постійний залишок ліквідних активів (товарні запаси, грошові кошти, готова продукція тощо). Цей залишок може служити страховим фондом у разі непередбачених витрат позичальника, у т.ч. може використовуватися для погашення нарахованих відсотків та кредиту.

Показники діяльності сільськогосподарського позичальника залежать від специфіки його діяльності та характеризують особливості господарювання в окремих галузях аграрного сектора. Для підприємств, які спеціалізуються на виробництві продукції рослинництва, ці фактори можуть відрізнятися від факторів, притаманних підприємствам тваринницької галузі. Найменш ризикованим є кредитування багатогалузевих підприємств з диверсифікованою діяльністю та незалежними джерелами надходжень грошових коштів.

У структурі доходів агропромислового підприємства можна виділити декілька типових джерел: продукція рослинництва; продукція тваринництва; роботи та послуги; продукція переробки; торгівля. Вагомим, на наш погляд, є джерело доходів, що у валових доходах господарства займає більше десяти відсотків. Підприємства, які мають не менше двох додаткових вагомих джерел доходів, або ж додатково отримують не менше 30 відсотків надходжень від реалізації продукції, можна віднести до підприємств з диверсифікованою діяльністю. Підприємства з одним додатковим вагомим джерелом доходів можна віднести до підприємств з відносно незалежними джерелами діяльності. Найбільш ризикованими для кредитування є підприємства, які не мають вагомих додаткових джерел доходів.

Крім того, висока вартість підтримання якості землі на належному рівні не дає можливості під-

приємству швидко окупити власні витрати за умов короткострокової оренди. Короткострокова оренда земель часто унеможлиблює встановлення переліку сільськогосподарських культур-попередників, що підвищує ризик недоотримання врожаю високотехнологічних культур. Отже, велика частка власних земель у користуванні позичальника може свідчити, з однієї сторони, про стабільність підприємства, а з іншої – про більшу ефективність виробництва. Враховуючи це, можна зробити висновок, що якщо підприємство має у власності або довгостроковій оренді більше 75 відсотків землі, то воно є достатньо забезпеченим нею. Якщо підприємство має у власності або довгостроковій оренді більше 50 відсотків земель, то його землезабезпеченість є відносною. Якщо ж підприємство має у власності або довгостроковій оренді менше 50 відсотків земель, то його землезабезпеченість є недостатньою. Крім того, наявність великих площ зумовлює необхідність придбання техніки, що потребує кредитних ресурсів. У свою чергу, наявність у позичальника достатньої кількості техніки підвищує рівень виробництва та мінімізує втрати при збиранні врожаю.

Як відомо, ціни на сільськогосподарську продукцію коливаються протягом року. Найнижчі ціни спостерігаються в період максимальних обсягів виробництва, а найвищі – у період дефіциту сировини для переробної промисловості. Протягом трьох-шести місяців з моменту збирання врожаю ціна на сільськогосподарську продукцію збільшується, як правило, на 15-20 відсотків, а іноді і вище. Для підвищення рівня рентабельності сільськогосподарського виробництва та забезпечення власних потреб господарства у насінневному матеріалі та кормах важливо мати власні складські приміщення для зберігання та підвищення якості виробленої продукції (елеватори, зерносховища). Крім того, це майно може виступати в якості кредитної застави.

До факторів агропромислового характеру слід віднести сезонність виробництва, і, відповідно, необхідність своєчасного проведення агротехнічних робіт, відсутність якого може суттєво вплинути на врожайність сільськогосподарських культур та доходи від реалізації. Для контролю цього показника банком, з урахуванням кліматичних особливостей регіону та типу ґрунтів, складаються графіки проведення сільськогосподарських робіт для кожної культури.

На врожайність сільськогосподарських культур та продуктивність тварин суттєво впливає ще й дотримання технології. Банком складається перелік агротехнічних заходів для кожної культури (групи тварин). При цьому зазначаються норми використання хімічних препаратів, паливно-мастильних матеріалів, запасних частин та інших витратних матеріалів. До цієї роботи доцільно залучати спеціалістів районних управлінь сільського господарства при місцевих державних адміністраціях. У результаті аналізу за факторами сезонності виробництва та дотримання технології проведення агротехнічних заходів підприємства поділяють на три групи: підприємства з високими технологіями; підприємства з середнім рівнем розвитку технологій; підприємства з низьким рівнем розвитку технологій. Для мінімізації впливу зазначених факторів банками можуть контролюватись стан посівів та дотримання позичальником агротехнології шляхом перевірки первинних документів позичальника та виїзду на поля клієнта.

Погодні фактори суттєво впливають на рівень врожайності сільськогосподарських культур та продуктивність тварин, причому несприятливі природні фактори можуть призвести до часткової або повної загибелі врожаю та сільськогосподарських тварин. Враховуючи це, при розрахунках окупності кредитних проектів позичальників необхідно аналізувати: врожайність сільськогосподарських культур за останні п'ять років з обов'язковим визначенням класу та сортності готової продукції; існуючі тенденції та причин зміни врожайності; середню (за три-п'ять останніх років) врожайність по конкретному господарству. Наявність і використання підприємством замкнених циклів виробництва та переробки продукції істотно зменшує кредитні ризики, оскільки об'єкти переробки можуть виступати в якості застави.

Висновки. Таким чином, для підвищення ефективності фінансового забезпечення ресурсами своєї діяльності сільськогосподарським підприємствам необхідно мінімізувати кредитні ризики для підвищення рівня їх доступності до банківських кредитних ресурсів. При цьому необхідно враховувати особливості сільськогосподарської діяльності, пов'язаної і з природно-кліматичними умовами, технологічними процесами, умов зберігання продукції, кваліфікації робітників тощо. Найменш ризикованим є кредитування багатогалузевих підприємств з диверсифікованою діяльністю та незалежними джерелами надходжень грошових коштів.

Список використаної літератури

1. Василішин С.І. Теоретико - практичні засади формування фінансових ресурсів у системі економічної безпеки аграрних підприємств. Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Серія «Економічні науки». 2018. № 1. С. 123-131.
2. Малій О.Г. Аналіз сучасної системи кредитного забезпечення сільськогосподарських підприємств в Україні. Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. 2018. Вип. 191. С.285-297. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkhdtusg_2018_191_30.
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Фінансова політика в аграрному секторі економіки: стан та перспективи»: монографія; за

Petrushenko V., Rybina L. Influence of credit risks on the efficiency of financial support of agricultural enterprises

The article is devoted to the study of the impact of credit risks on the efficiency of the formation and use of financial resources of agricultural enterprises. The risk of borrowed funds encourages agricultural enterprises to take into account factors such as climatic conditions, changes in market conditions, price policy and other factors affecting the efficiency of the use of financial resources of the enterprise.

Keywords: *agricultural enterprise, financial resources, credit risks, factors, efficiency*

УДК 336.64:658.15

СУЧАСНИЙ СТАН ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

А. І. Разумних, магістрант

Сумський національний аграрний університет

У статті розглянуто сутність та зміст фінансового потенціалу підприємств. Досліджується формування фінансового потенціалу підприємства, а також фактори які впливають на його формування. Актуальність дослідження полягає у тому, що в ринкових умовах, які характеризуються невизначеністю та динамічністю, кожне підприємство має адекватно оцінювати власні можливості розвитку та ефективно розпоряджатися наявними ресурсами. Сучасний економічний розвиток суспільства все більше вимагає створення та підтримки умов постійного розвитку. Це потребує від підприємства визначення готовності та оцінки розробок і подальшого розвитку. Результативність підприємницької діяльності залежить від наявності необхідного фінансування. Тому фінансовий потенціал є важливою складовою інвестиційного потенціалу підприємства. Під терміном «фінансовий потенціал» визначено сукупність майнового та ринкового потенціалів. Встановлено етапи оцінювання майнових можливостей підприємства. Здійснено розподіл комерційних організацій за рівнями ефективності управління наявними ресурсами, а також виокремлено основні підходи щодо оцінки фінансового потенціалу за рівнями показників і об'єктами оцінки. Охарактеризовано фактори впливу на ринковий потенціал та поділено їх за можливостями контролю з боку підприємства. Проаналізовано яким чином ринкові можливості організації впливають на її фінансовий стан.

Ключові слова: *фінансовий потенціал, управління фінансовим потенціалом, ринкові та майнові можливості підприємства.*

Постановка проблеми. Одним із основних факторів успішності роботи підприємства в сучасних умовах роботи ринку є фінансовий потенціал. Чим він вищий, тим більш конкурентоспроможним та інвестиційно привабливим є підприємство. Зазвичай, під цим терміном розуміють сукупність існуючого та потенційну здатність нарощення потенціалу суб'єкта господарювання. Фінансовий потенціал також доволі часто ототожнюють із наявними фондами фінансових ресурсів підприємства. В умовах швидко мінливого ринкового середовища України перед суб'єктами господарювання постають проблеми ефективного використання наявних ресурсів, пошуку резервів підвищення продуктивності діяльності, оптимізації структури майна. Для вирішення цих проблем служби фінансового менеджменту підприємства мають управляти його фінансовим потенціалом, що зумовлює актуальність теми дослідження. Відтак, існує об'єктивна потреба у формуванні механізму управління фінансовим потенціалом підприємств, інтегрованого із стратегічним баченням розвитку підприємства на ринку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Визначенню сутності фінансового потенціалу підприємства присвячено роботи провідних вітчизняних та закордонних дослідників. Серед них О.Г. Денисюка, О.М. Волкова, А.І. Даниленко, В. В. Ковальова, М.Н. Крейніна, Н.О. Русак, В.С. Стоянова, О.О. Терещенко, Маслак О.І. та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. З огляду на недостатню обґрунтованість підходів до управління фінансовим потенціалом підприємства, необхідно розглянути його складові, методи оцінювання, чинники впливу, а також дослідити взаємозв'язок між ринковим та фінансовим потенціалами.

Виклад основного матеріалу дослідження.

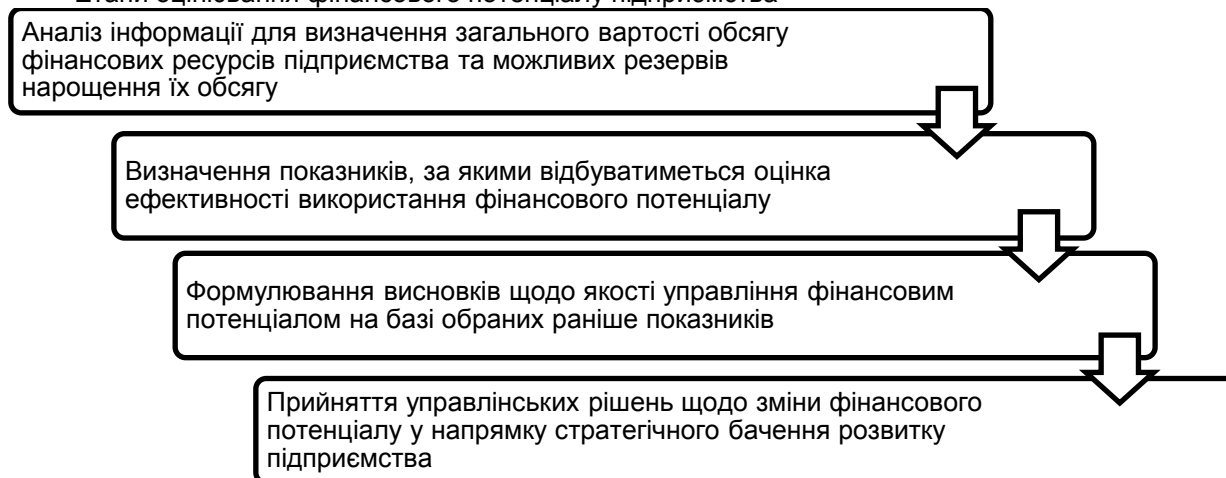
Фінансовий потенціал компанії розглядається авторами як частина економічного розвитку компанії. Іноді фінансовий потенціал може розглядатись як складова фінансового аналізу. Тому не можна виділити фінансовий потенціал як один з провідних показників компанії, але він є дуже привабливим для інвесторів, тому сучасні вчені бачать фінансовий потенціал як частину компанії. Використовуючи фінансовий потенціал, компанія збільшує свою ринкову вартість. Фінансовий потенціал є привабливим для інвесторів, акціонерів, кредиторів, державних установ та інших зовнішніх компаній.

Оцінка наявного фінансового потенціалу компанії повинна розраховуватись на основі показників ділової активності, прибутковості, ліквідності та платоспроможності, фінансової стабільності і т.д.

Розраховується поглиблений аналіз динаміки фінансових показників.

Наступний крок в управлінні фінансовим потенціалом є визначення методів, на яких може базуватися якість корпоративного управління. Основою для методів оцінки рівня використання фінансового потенціалу компанії є аналіз результатів його діяльності в різних галузях з урахуванням впливу факторів та визначення резервів, з метою підвищення ефективності діяльності. використання фінансових ресурсів.

Етапи оцінювання фінансового потенціалу підприємства

Джерело: [3]

Ресурсний метод передбачає оцінку фінансових та економічних ресурсів, наявних у Компанії в грошовій та натуральній формі, з урахуванням його якості та ефективності використання у підприємницькій діяльності. У свою чергу, метод структури базується на аналізі окремих компонентів та елементів вхідних ресурсів, що задіяні, та обсягу їх повернення.

Рівень узагальнення показників визначає методи оцінки з використанням цілісного су або система індикаторів. Використання індексу передбачає агрегацію окремих даних в математичній залежності. Натомість система індикаторів створюється самостійно, щоб враховувати їх значення, які можуть бути використані для оцінки результатів діяльності компанії в різних сферах діяльності.

Ринковий потенціал є важливою складовою економічного розвитку підприємства. Чим більше успішних позицій на ринку, тим більше можливостей у нього залучити додатковий капітал.

Система управління ризиками, спрямовані на досягнення стратегічних цілей фінансово-господарської діяльності.

Відмінності у визначенні категорії фінансового потенціалу призводять до проблем кількісної оцінки діяльності окремих економічних одиниць та обмеженого використання цього показника в об'єднанні інвестиційної привабливості промислових підприємств.

Проведене дослідження дозволило визначити фінансовий потенціал як сукупність фінансових ресурсів і можливостей для компанії, щоб допомогти визначити кінцевий стратегічний напрямок компанії.

Фінансовий потенціал є складна, динамічна система, елементів в якій взаємопов'язані і взаємозалежні фінансові показники. Кожен елемент залежить від рівня розвитку компанії, конкурентної позиції, здатності залучати і об'єднувати певні джерела фінансування, а також ефективні системи управління.[4]

Управління фінансовим потенціалом є покроковим процесом впливу на фінансовий потенціал для підтримки його стійкості або переходу з одного стану в інший відповідно до цілей і завдань компанії. Сума фінансового потенціалу компанії визначається обсягом та якістю накопичених у компанії фінансових ресурсів (стан активів, рівень ліквідності, можливості та запозичення).

Таблиця 1. Характеристика показників діяльності підприємства

Рівень використання фінансового потенціалу підприємства	Характеристика показників діяльності підприємства
Високий	Високі показники рентабельності, фінансовий стан стійкий, існують можливості залучення додаткового капіталу, ділова репутація знаходиться на високому рівні
Середній	Підприємство отримує прибуток, однак результати його господарської діяльності тісно корелюють із динамікою внутрішнього і зовнішнього середовища функціонування
Низький	Підприємство фінансово нестабільне, існують загрози його платоспроможності, ділова репутація є незадовільною

Джерело: [1]

Оцінюючи фінансовий потенціал, можна зробити висновки про ефективність системи фінансового управління в компанії.[10]

Як частина ефективної системи фінансового управління, ми визначаємо технологію колективного визначення всіх структурних підрозділів та функції планів, які включають пояснення джерел та напрямів використання фінансових ресурсів компанії. Для того, щоб зробити такі плани, необхідно провести всебічний аналіз ринкових.

За результатами аналізу наступні групи показників відрізняються за ступенем потенційного використання:

- на високому рівні - компанія пропонує комплексну систему бюджетного планування;
- середній рівень - компанія - це система планової фінансової звітності, яка визначається відповідно до певних стандартів бухгалтерського обліку;
- низький рівень - компанія здійснює планування діяльності за методом коефіцієнтів.

Для визначення фінансового потенціалу компанії проведемо швидкий аналіз основних показників, що характеризують ліквідність, платоспроможність та фінансову стабільність підприємства щодо порогів.

Таблиця 2. Рейтингова оцінка фінансового потенціалу підприємства за фінансовими показниками

Найменування показника	Високий Рівень ФПП	Середній рівень ФПП	Низький Рівень ФПП
Коефіцієнт фінансової незалежності	>0.5	0.3–0.5	<0.3
Коефіцієнт фінансової залежності	<0.3	0.3–0.5	>0.5
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	>0.1	0.05–0.1	<0.05
Коефіцієнт самофінансування	>1	0.5–1	<0.5
Коефіцієнт загальної ліквідності	>2.0	1.0–2.0	<1.0
Коефіцієнт швидкої ліквідності	>0.8	0.4–0.8	<0.4
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	>0.2	0.1–0.2	<0.1
Рентабельність сукупних активів	>0.1	0.05–0.1	<0.05
Рентабельність власного капіталу	>0.15	0.1–0.15	<0.1
Ефективність використання активів для виробництва продукції	>1.6	1.0–1.6	<1.0

Джерело: власні дослідження

Проаналізуємо вищезгадану методологію на прикладі ТОВ «Велес» - будівельної компанії, що надає повний спектр будівельних, монтажних та інженерних послуг. Можна констатувати, що підприємство є стабільним. Незважаючи на негативний фінансовий результат, який був отриманий за рахунок оновлення основних засобів. Компанія оновила свій автопарк та впровадила нові методи будівництва.

Таблиця 3. Розрахунок фінансових показників ТОВ «Велес»

ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ	Норматив	Формула	2016 рік	2017 рік	2018 рік
Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії)	0,5-0,8	ВК/БН	0,58	-0,72	-0,61
Коефіцієнт концентрації залученого капіталу	0,2-0,5	ЗК/БН	0,41	1,15	0,36
Коефіцієнт незалежності (2)	1,0-4,0	ВК/ЗК	1,43	-0,13	1,51
Коефіцієнт співвідношення залученого і власного капіталу	0,25-1	ЗК/ВК	0,69	-7,61	0,64
Коефіцієнт фінансової залежності	1,25-2,0	БН/ВК	1,69	-6,66	1,61
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,05-0,10	ВОК/ВК	0,88	-0,18	0,56
Коефіцієнт прогнозу банкрутства	в динам.	(ОА+ВМ-ПЗ-ДМ)/БН	0,52	0,18	0,57
Коефіцієнт фінансової стійкості		ВК/(ПЗ+ДМ)	2,4	0,13	1,56

Джерело: власні дослідження

За розрахунками, ми очікуємо високий темп розвитку у 2016 та 2018 роках.

Коефіцієнт співвідношення власного капіталу різко скоротився у 2017 році, що було негативним фінансовим результатом компанії. У 2017 році компанія оновила основні фонди. Проаналізувавши дані про банкрутство та фінансову стабільність, ми бачимо, що компанія є фінансово стабільною і їй не загрожує банкрутством. Ці показники є необхідними для визначення фінансового потенціалу компанії.

Порівняння ключових фінансових показників може бути використано для характеристики фі-

нансового потенціалу компанії, яке зазвичай визначається різновидами: високим, середнім і низьким (таблиця 4).

Таблиця 4. Характеристика рівнів фінансового потенціалу

Рівень ФПП	Коротка характеристика
Високий	Діяльність підприємства прибуткова. Фінансове становище стабільне
Середній	Діяльність підприємства прибуткова, проте фінансова стабільність багато в чому залежить від змін як у внутрішньому, так і в зовнішньому середовищі
Низький	Підприємство фінансово нестабільне

Джерело: власні дослідження

Оцінка фінансового потенціалу ТОВ «Велес» здійснювалася на основі фінансової звітності за 2016-2018 роки. Аналізована компанія має середній фінансовий потенціал, оскільки компанія є прибутковою, але фінансова стабільність сильно залежить від зовнішнього середовища.

Таблиця 5. Ліквідність та платоспроможність підприємства

ЛІКВІДНІСТЬ ТА ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЬ			2016 рік	2017 рік	2018 рік
Оборотний капітал	> 0	(ВК+ЗНВ+ДЗ)-НА	1165,7	1077,2	-1656,30
Власний оборотний (функціонуючий) капітал (ВОК)	> 0	ВК+ДЗ-НА	652,8	-172,5	549,2
Коефіцієнт покриття (загальної ліквідності)	2,0-2,5	(ОА+ВМ)/(ПЗ+ДМ)	2,27	0,83	2,45
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,8-1,5	(ОА-ЗЗ+ВМ)/(ПЗ+ДМ)	1,65	0,55	1,69
Частка оборотних активів в активах п/ва		ОА/БН	0,93	0,96	0,96
Частка виробничих запасів в оборотних активах		ЗЗ/ОА	0,27	0,34	0,31

Джерело: власні дослідження

Проаналізована компанія є ліквідною і на основі розчинників, за 2016-2018 рр., Хоча компанія отримала збитки в 2017 році внаслідок оновлення активів, вона є фінансово стабільною саме тому необхідно розглянути широкий спектр показників для оцінки фінансового потенціалу підприємства.

На основі отриманих раніше результатах аналізування ефективності використання ресурсів підприємства доцільно також провести аналіз ринкового потенціалу підприємства. Під цим терміном «ринковий потенціал» розуміємо здатність організації з використанням наявних маркетингових засобів здійснювати збут продукції, закріплюватися на певній частці ринку і в подальшому нарощувати обсяги просування товарів[6].

Ринковий потенціал доцільно розглядати з погляду чинників впливу на його формування. Оцінка ефективності діяльності підприємства на ринку перебуває у залежності від різноманітних факторів, які мають різне походження. Бізнес-процеси стрімко розвиваються, а тому кількість чинників, від яких залежить ринковий потенціал організації, щоразу збільшується[7]. Їх чітка ідентифікація та класифікація має вагомим значенням для роботи комерційної організації. Згрупуємо окремі чинники впливу на ринкове становлення підприємства за інформацією, наведеною у таблиці 2.

Бачимо, що на формування ринкового потенціалу підприємства впливають чинники, які підприємство може контролювати, а також ті, які можливо лише прогнозувати. Основною метою підприємства при дослідженні факторів, на котрі неможливо вплинути, є зведення до мінімуму негативних наслідків від дії. Неконтрольовані чинники впливають на діяльність різних підприємств по різному, тому ефективність заходів, спрямованих на оптимізацію діяльності за умов дії таких чинників залежить від стратегії функціонування підприємства[8].

Ринковий потенціал суттєво впливає на фінансові можливості, а відтак і фінансовий потенціал організації. Чим успішніше становище підприємства на ринку, то більше в нього можливостей до залучення додаткового капіталу, ефективніша система управління фінансами, розвинутіша система ризик-менеджменту, раціональніша побудована система дій, спрямована на досягнення стратегічних цілей від провадження фінансово-економічної діяльності[9].

Висновки. Фінансовий потенціал підприємства є складною системою взаємовідносин, що вимагає їх упорядкування та класифікації фінансового потенціалу за рядом ознак. Такими основними ознаками є: титул власності на фінансові ресурси; джерела залучення фінансових ресурсів по відношенню до підприємства; вид господарської діяльності, для фінансування якої залучаються фінансові ресурси; характер цілей господарської діяльності, для фінансування якої залучаються фінансові ресурси; рівень ієрархії управління підприємством; спрямованість розвитку діяльності підприємства; ступінь реалізації фінансового потенціалу; метод оцінки фінансового потенціалу. Перспективами досліджень у даному напрямі є систематизація елементів фінансового потенціалу підприємства та розробка методичних підходів до його оцінювання, на нашому прикладі зрозуміло що для кожного підприємства слід обирати свої підходи до аналізу фінансового потенціалу.

Авторський підхід до структуризації управління інноваційним потенціалом передбачає використання процесного й системного наукових підходів. Застосування системного підходу в контексті

управління інноваційним потенціалом підприємства передбачає виділення ресурсів, що використовуються для створення інновацій з одного боку, а також типів нововведень, які створюються з цих ресурсів відповідно до поставлених цілей[11]. Тобто ресурси та типи інновацій є об'єктами управління, що визначають цілі такого управління – стратегічні (забезпечення інноваційного розвитку підприємства) і тактичні. Застосування процесного підходу вимагає дослідження способів досягнення поставлених цілей, що передбачає деталізацію функцій управління – організації, планування, мотивації, контролю – крізь призму факторів мікро і макрооточення підприємства. Запропоновані уточнення механізму управління інноваційним потенціалом підприємства потребуватимуть на подальших етапах обґрунтування системи цілей, способів і методів управління інноваційним потенціалом, а також методичних підходів до його оцінки з урахуванням видових проявів. Це створюватиме передумови для переходу підприємств на інноваційний тип розвитку з переважним інтенсивним використанням обмежених ресурсів.

Список використаної літератури:

1. Юдін М. А. Фінансовий потенціал підприємства [Електронний ресурс] М.А.Юдін.–Режим <http://www.managerhelp.org/hoks-532-1.html>
2. Гончарова Ю. С. Методи та етапи оцінки фінансового потенціалу підприємства [Електронний ресурс] / Ю. С. Гончарова. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/15_NPN_2013/Economics/10_138990.doc.htm
- 3.Макарова В.С. Фінансовий потенціал [Електронний ресурс] / режим доступ: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/5_2018/9.pdf
4. Федонін О. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: навч. посіб. / О. С. Федонін, І. М. Рєпіна, О. І. Олексюк. – К.: Київський нац. екон. ун-т, 2006. – 316 с.
5. Митрофанов Г. В. Фінансовий аналіз: навч. посіб. / Г. В. Митрофанов, Г. О. Кравченко, Н. С. Барабаш. – К.: Київський нац. торг.-екон. ун-т, 2002. – 301 с.
6. Мельник О. Г. Фінансовий потенціал підприємства: сутність та індикатори оцінювання / О. Г. Мельник // Вісник Національного університету «Львівська політехніка»: Сер. «Менеджмент». – 2007. – № 606. – С. 46–51.
7. Танклевська Н. С. Фінансовий потенціал як категорія управління фінансами підприємства / Танклевська Н. С. // Вісник Донбаської державної машинобудівної академії. – 2009. – № 2. – С. 257–262.
8. Маслак О. І. Ообливості оцінювання фінансового потенціалу промислового підприємства [Електронний ресурс] / О. І. Маслак // Вісник КрНУ ім. Михайла Остроградського. – 2012. – Вип. 6. – С. 124–129. – Режим доступу: http://www.kdu.edu.ua/statti/2012-6-1_%2877_%29/124.pdf
9. Стецюк П. А. Методичні аспекти оцінки фінансового потенціалу сільськогосподарських підприємств [Електронний ресурс] / П. А. Стецюк // Вісник Сумського національного аграрного університету: Сер. «Фінанси і кредит». – Суми, 2009. – № 1. – С. 11–17. – Режим доступу: http://www.agrofin.com.ua/files/spa_02.pdf
10. Котлер Ф. Хаотика: управління та маркетинг в епоху турбулентності / Ф. Котлер, Дж. А. Касліоне; [пер. з англ. під ред. Т. В. Співаковської, С. В. Співаковського]. – К.: Хімджест, ПЛАСК, 2009. – 208 с.
11. Поль У. Фэррис. Маркетинговые показатели [Електронний ресурс] / Поль У. Фэррис, Нейл Т. Бендл, Филлип И. Пфайфер, Дэвид Дж. Рейбштейн // Энциклопедия маркетинга. – Режим доступу: <http://www.marketing.spb.ru/lib-mm/tactics/marketing&finances.htm>

Razumnykh A.I. CURRENT STATUS OF FINANCIAL POTENTIAL OF THE ENTERPRISE

Abstract. The essence and content of financial potential of enterprises were considered in the article. The formation of financial potential of the enterprise, as well as factors influencing its formation, were explored. Modern economic development of society demands more and more the creation and maintenance of conditions of constant development. This requires the enterprise to determine the readiness and evaluation of developments and further development. The effectiveness of entrepreneurial activity depends on the availability of the necessary funding. Therefore, financial potential is an important component of the investment potential of the enterprise. The urgency of the study is that, in market conditions characterized by uncertainty and dynamism, each enterprise should adequately assess its own development opportunities and efficiently dispose of available resources. The term "financial potential" defines a set of property and market potentials. Stages of estimation of property opportunities of the enterprise were established. The distribution of commercial organizations according to the levels of efficiency of management of available resources has been made, as well as the main approaches to assessing financial potential by the levels of indicators and objects of evaluation have been identified. The factors influencing the market potential were characterized and divided by the possibilities of control by the enterprise. It was analyzed how the market opportunities of the organization affect its financial status.

Key words: financial potential, financial potential management, market and property opportunities of the enterprise.

**ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ОЦІНКИ ВИКОНАННЯ УМОВ ФІНАНСОВОЇ РІВНОВАГИ
НА ПРИКЛАДІ СФГ «УРОЖАЙ»****О. О. Сенник**, магістрантНауковий керівник: к.е.н., доцент Хромушина Л.А.
Сумський національний аграрний університет

У статті наведено практичні аспекти оцінки виконання умов фінансової рівноваги сільськогосподарського підприємства. Представлено результати практичного застосування методичних підходів оцінки виконання умов фінансової рівноваги на прикладі сільськогосподарського підприємства. Наведені результати оцінки стану фінансової рівноваги підприємства.

Ключові слова: фінансова рівновага, методичні підходи, оцінка фінансової рівноваги.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Фінансова криза останніх років стала основною причиною для прийняття важливих та обґрунтованих управлінських рішень щодо подальшого розвитку підприємств будь-якої галузі підприємницької діяльності. Основою виживання підприємства в умовах кризи та його фінансового стійкого стану є фінансова стабільність. Багато дослідників вважають, що основним індикатором потенціалу фінансової стабільності підприємства є фінансова рівновага.

Фінансова рівновага посідає важливе місце у фінансовому менеджменті. Фінансову рівновагу слід розглядати як особливий фінансовий стан підприємства, який характеризується комплексністю та системністю формування в процесі діяльності підприємства і виявляється у збалансованості його фінансового потенціалу за ступенем ліквідності, рівнем доходності та ймовірністю банкрутства.

Фінансовій рівновазі підприємства, як усім економічним явищам, властива об'єктивна закономірна зміна під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів. Втім, процес розвитку фінансової рівноваги має бути врегульований системою фінансового управління підприємства. У цьому криється об'єктивно-суб'єктивна природа фінансової рівноваги підприємства. Підтримка та відновлення фінансової рівноваги – це завдання системи фінансового менеджменту підприємства, успішне вирішення яких, відповідно, означає попередження та подолання розвитку фінансової кризи [1, с. 138].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останні дослідження і публікації, щодо оцінки виконання умов фінансової рівноваги були опубліковані в дослідженнях видатних науковців таких як Гальчинський А.С., Васюткіна Н.В., Зятковський І.В., Терещенко О.О. та ін. Проте серед цих учених тривають суперечки, щодо методичних підходів до оцінки забезпечення стану фінансової рівноваги. Через те висновувати існуючих методів та моделей оцінки фінансової рівноваги їх практична перевірка є актуальним та значущим та сприятимуть підвищенню якості фінансового менеджменту в загальній системі управління підприємством.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є узагальнення та викладення результатів практичного застосування наявних методів та моделей оцінки умов забезпечення та стану фінансової рівноваги підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Традиційно фінансова рівновага розглядається як характеристика стану фінансової діяльності підприємства, при якому потреба в збільшенні обсягу активів підприємства балансується можливостями підприємства щодо формування його фінансових ресурсів. Стан фінансової рівноваги передбачає, що грошові надходження підприємства дорівнюють, або перевищують потребу в капіталі для виконання поточних платіжних зобов'язань.

Стан фінансової рівноваги досягається оптимізацією співвідношення між часткою коштів, що капіталізуються, і тією їх часткою, що спрямовується на споживання, а також узгодженням джерел формування та напрямів використання власних фінансових ресурсів, встановленням оптимального співвідношення між внутрішніми та зовнішніми джерелами формування власних фінансових ресурсів, і, як результат, забезпечується підтримання належного рівня платоспроможності та ліквідності суб'єкта господарювання, що досягається шляхом відповідної організації руху грошових потоків у часі та просторі шляхом управління грошовими потоками такого суб'єкта господарювання [2, с. 52].

Одним із способів перевірки рівня забезпечення фінансової рівноваги є визначення відповідності окремих позицій балансу вимогам золотого правила фінансування. Зміст його полягає в необхідності узгодження строків, на які мобілізуються фінансові ресурси, зі строками, на які вони вкладаються в реальні чи фінансові інвестиції. Золоте правило фінансування називають також золотим банківським правилом, або правилом узгодженості (конгруентності, паралельності) строків. За цим правилом фінансовий капітал повинен бути мобілізований на строк, не менший від того, на який даний капітал заморожується в необоротних та оборотних активах підприємства [3 с. 21; 4, с. 116].

Підприємство, додержуючи вимог золотого правила фінансування, забезпечує собі стабільну ліквідність та платоспроможність.

На практиці застосовуючи золоте правило фінансування, користуються двома умовами, що виражають його зміст:

$$1. \frac{\text{Довгострокові активи}}{\text{Довгострокові пасиви}} \leq 1; \quad 2. \frac{\text{Короткострокові активи}}{\text{Короткостроковий капітал}} \geq 1.$$

Ще одним способом перевірки рівня фінансової рівноваги на підприємстві є «золоте правило економіки підприємства» воно собою передбачає додержання умови, за якої темпи зростання прибутку підприємства мають перевищувати темпи зростання обсягів продажу, а останні повинні бути вищими за темпи зростання активів (майна).

Це співвідношення можна відобразити за формулою:

$$T_n > T_{pn} > T_a > 100\%, \quad (1)$$

де T_n , T_{pn} , T_a — темпи зростання прибутків, обсягів реалізації продукції і активів.

Практичне застосування вищенаведених методичних підходів до оцінки виконання умов фінансової рівноваги нами було здійснено на прикладі СФГ «Урожай» Роменського району Сумської області.

У результаті проведеної оцінки, що до дотримання фінансової рівноваги за «золотим правилом фінансування» в СФГ «Урожай» розрахунки якого наведено у табл. 1 можна сказати про те, що протягом досліджуваного періоду підприємство дотримувалося «золотого правила фінансування», це свідчить про забезпечення умов для досягнення певного рівня фінансової рівноваги.

Таблиця 1 – Показники оцінки дотримання «золотого правила фінансування» СФГ «Урожай»

Показники	Роки			Оцінка дотримання
	2016	2017	2018	
Перший критерій: Довгострокові активи/Довгострокові пасиви ≤ 1				
Довгострокові активи, тис. грн.	90211	115741	221027	Дотримано
Довгострокові пасиви, тис. грн.	226034	453073	616340	
Співвідношення довгострокових активів і довгострокових пасивів	0,39	0,25	0,36	
Другий критерій: Короткострокові активи/Короткострокові пасиви ≥ 1				
Короткострокові активи, тис. грн.	203817	341687	413122	Дотримано
Короткострокові пасиви, тис. грн.	2811	4355	17809	
Співвідношення короткострокових активів і короткострокових пасивів	72,5	78,4	23,2	

Джерело: розраховано за даними звітності ф. №1 СФГ «Урожай»

Другим етапом оцінки фінансової рівноваги є дотримання «золотого правила розвитку підприємства» табл. 2.

Таблиця 2 – Розрахункові показники оцінки дотримання «золотого правила розвитку підприємства» СФГ «Урожай»

Показники	2016 р.	2017 р.	2018 р.	Відхилення 2018 р. від 2016 р., +/-
Прибуток від звичайної діяльності до оподаткування, тис. грн.	65183	161856	163267	98084
Темп росту прибутку до оподаткування (T_n), %	48,81	248,31	100,87	52,06
Чистий дохід (виручка) від реалізації, тис. грн.	163453	308293	390643	227190
Темп росту обсягу реалізації (T_v), %	61,46	188,61	126,71	65,25
Середній розмір капіталу, тис. грн.	294028	457428	634149	340121
Темп росту авансованого капіталу (T_a), %	129,22	155,57	138,63	9,41

Джерело: розраховано за даними звітності ф. №1, №2 СФГ «Урожай»

З даних розрахунків, щодо темпів росту прибутку протягом досліджуваного періоду спостерігається коливання протягом трьох років, а саме у 2018 р. порівняно з 2017 р. темп росту прибутку зменшився майже у два рази, проте в порівнянні з 2016 р. у 2018 р. цей показник має тенденцію до збільшення і це є позитивним результатом для підприємства.

Наступним етапом є співставлення цих показників у табл. 3, чи дотримується «золоте правило розвитку підприємства» в СФГ «Урожай».

Таблиця 3 – Оцінка рівня дотримання умов «золотого правила розвитку підприємства» СФГ «Урожай»

Умови «золотого правила розвитку»	Оцінка дотримання умови «золотого правила розвитку підприємства»		
	2016 р.	2017 р.	2018 р.
T_A (%) > 100%	129,22 > 100 дотримано	155,57 > 100 дотримано	138,63 > 100 дотримано
T_V (%) > T_A (%)	61,46 < 129,2 не дотримано	188,61 > 155,57 дотримано	126,71 < 138,63 не дотримано
T_P (%) > T_V (%)	48,81 < 61,46 не дотримано	248,31 > 188,61 дотримано	100,87 < 126,71 не дотримано

Джерело: розраховано за даними звітності ф. №1, №2 СФГ «Урожай»

За даними табл. 3 можемо зробити наступні висновки, що умова золотого правила ($TA (\%) > 100\%$) повністю дотримується на підприємстві на протязі трьох років, це говорить про те, що активи зростають, а отже і зростає економічний потенціал підприємства, з яким прямо пов'язана ділова активність. Що стосується другої умови ($TB (\%) > TA (\%)$), то протягом досліджуваного періоду ця умова дотримується лише у 2017 р., це говорить про те, що ефективно використовуються ресурси, підвищується оборотність активів і капіталу, що не можна сказати про 2016 і 2018 рр. Третя умова ($TP (\%) > TB (\%)$) виконується також лише у 2017 р., це вказує на те, що зростає рентабельність підприємства, тобто скорочуються витрати і спрощується механізм оподаткування прибутку підприємства.

Поєднавши всі три умови «золотого правила розвитку підприємства» можемо сказати, що лише у 2017 р. дотримуються всі умови. У 2016 і 2018 рр. дотримання є частковим. Отже абсолютного виконання «золотого правила розвитку підприємства» не спостерігається, однак з огляду прибутковості підприємства умовно можна зазначити про позитивну динаміку його економічного розвитку та наявність умов забезпечення стану фінансової рівноваги підприємства.

Висновки з цього дослідження. На нашу думку, всебічна та комплексна оцінка умов забезпечення та стану фінансової рівноваги може дати найбільш достовірні та об'єктивні результати, які сприятимуть прийняттю ефективних управлінських рішень у процесі фінансового менеджменту, можуть бути використані у фінансовому плануванні та прогнозуванні діяльності підприємства.

На сьогодні фінансова рівновага є важливою складовою забезпечення ефективної діяльності будь-якого суб'єкта господарювання, яка зумовлює рівень його фінансової стійкості, надійності та платоспроможності, мінімізує ризики банкрутства на основі формування оптимальної структури капіталу та його ефективного використання.

Список використаної літератури.

1. Гальчинський А.С. Економічна методологія. Логіка оновлення. Київ: АДЕФ-Україна, 2010. 572 с.
2. Васюткіна Н.В. Управління сталим розвитком підприємств: теоретико-методологічний аспект: монографія. Київ: Ліра-К, 2014. 334 с.
3. Зятковський І.В. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: навч. посіб. Західноукр. екон.-правн. ун-т. Чернівці: Золоті литаври, 2007. 274 с.
4. Терещенко О.О. Фінансова санація та банкрутство підприємств: навч. посіб. К.: КНЕУ, 2004. 412 с.

Senik O.O. PRACTICAL ASPECTS OF EVALUATION OF THE IMPLEMENTATION OF THE FINANCIAL ENVELOPMENT CONDITIONS AT THE FOLLOWING SUGGEST "UROZHAY"

The article presents practical aspects of assessing the implementation of financial equilibrium conditions at the agricultural enterprise. The results of the practical application of methodological approaches to assessing the implementation of financial equilibrium conditions are illustrated by the example of an agricultural enterprise. The results of the assessment of the state of the financial equilibrium of the enterprise are presented.

Key words: *financial equilibrium, methodical approaches, estimation of financial equilibrium.*

УДК 637.1.003.13

СТАН ТА РЕЗЕРВИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА МОЛОКА НА ПІДПРИЄМСТВІ

О. О. Чендакова, студент

Сумський національний аграрний університет

Стаття приурочена актуальним питанням збільшення ефективності виробництва і розвитку гілки молочного скотарства в сільськогосподарському підприємстві. Викладено теоретичні основи збільшення фінансової продуктивності виготовлення молока. Визначено, власне що для оцінки економічної ефективності виробництва молока треба застосовувати належні критерії і систему взаємопов'язаних показників. Проаналізовано динаміку показників економічної ефективності виробництва молока. Розглянута затратна частина виробництва молока. Розроблено пропозиції щодо збільшення економічної ефективності молочної галузі.

Ключові слова: *молоко, продуктивність, прибуток, собівартість, рентабельність, ефективність, резерви.*

Постановка проблеми. Однією з пріоритетних галузей сільськогосподарського виробництва в агропромисловому комплексі України є молочне тваринництво. Для його стабільного економічного зростання необхідно постійно здійснювати заходи по підвищенню ефективності виробництва, поліпшення якості молочної продукції та зниження її собівартості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ефективність молочного виробництва розгляда-

ється в багатьох працях вчених-економістів: В.Г. Андрійчука [1], Є.І. Величка [2], О.О. Маслака [3] та інших. В роботах перелічених науковців розглядаються питання знаходження шляхів зростання економічної ефективності виробництва продукції тваринництва, зокрема молока, на основі комплексного використання факторів інтенсифікації.

Постановка завдання. Метою вивчення є проведення аналізу ефективності виробництва молока в сільськогосподарському підприємстві і розробка пропозицій щодо її збільшення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним з ключових чинників виробництва молока вважається наявність високопродуктивного стада, так як молочне стадо є ключовим засобом виробництва молочної сировини і від його продуктивності залежать підсумки виробництва [1].

На базі системи показників, за якими можливо визначити поточний стан, динаміку економічних процесів і виявити резерви збільшення виконується визначення економічної ефективності виробництва молока.

Розглянемо ефективність виробництва молока в сільськогосподарському підприємстві СВК «Агрофірма «Перше травня» за допомогою показників, власне що найчастіше використовуються в аналізі ефективності виробництва (табл.1).

Таблиця 1. Економічна ефективність виробництва молока в СВК «Агрофірма «Перше травня»

Показники	2015	2018	Відхилення 2018р. до 2015р.	
			+/-	%
Вироблено, ц	31539	25993	-5546	-17,6
Середній річний удій молока від 1 корови, кг	6739	5663	-1076	-16,0
Кількість реалізованої продукції, тис. т	25274	25981	707	2,8
Повна собівартість продукції, тис. грн.	6847,0	10196,8	3349,8	48,9
Чистий дохід, млн. грн.	10472,9	11275,8	802,9	7,7
Повна собівартість 1 ц продукції, грн.	270,9	392,5	121,6	44,9
Ціна реалізації за 1 ц, грн.	414,4	434,0	19,6	4,7
Витрати на виробництво 1 ц, грн.	244,0	476,9	232,9	95,5
Прибуток, тис. грн.	3625,9	1079,0	-2546,9	-70,2
а) на 1 ц, грн.	143,5	41,5	-101,9	-71,1
б) на 1 гол, грн.	7747,6	2350,8	-5396,9	-69,7
Рівень товарності, %	80,1	100,0	19,8	*
Рівень рентабельності, %	53,0	10,6	-42,4	*

*Джерело: розроблено на основі [4].

У 2015 р. було вироблено 31539 ц молока, тоді як у 2018 р. було вироблено 25993 ц молока. За 2015 – 2018 роки поголів'я корів у досліджуваному господарстві скоротилося на 9 голів, в результаті чого продуктивність корів знизилася на 16%, обсяг виробництва молока зменшився на 17,6%, а кількість реалізованої продукції збільшилося на 2,8% при підйомі товарності від 80,1% до 100%, або на 19,8 п.п., не звертаючи уваги на скорочення його виробництва – на 5546 ц. Це можна вважати позитивним зрушенням, тому що воно відображає підйом уваги до реалізації молока.

Головною передумовою зниження економічної ефективності виробництва молока протягом періоду, власне що розглядається, стало швидке збільшення собівартості одного центнера молока (на 44.9%), темпи підйому якої перевищили темпи підйому вартості реалізації на 4,7% у 2018р. порівняно з 2015р. Прибуток підприємства знизився на 70,2%, рівень рентабельності знизився аж на 42,4 відсоткових пункти і у 2018 році склав тільки 10,6%, що має можливість гарантувати тільки нескладне відтворення сектору економіки.

Узагальнюючи результати дослідження економічної ефективності виробництва молока в СВК «Агрофірма «Перше травня» слід зауважити, власне що ця галузь має можливість забезпечити найвищі валові надой за рахунок застосування сучасних технологій утримання худоби, селекції, поліпшення якості кормів, оптимізації мотиваційних моментів.

Розглядаючи витратну частку виробництва, слід зазначити, що однією з індивідуальностей виробництва молока вважається неспішна окупність капіталовкладень[2].

Один з найважливіших показників, що характеризує економічну ефективність виробництва є собівартість. Її рівень залежить від безлічі моментів[1]. Для перевірки підстав, які визначили підйом собівартості молока розглянемо структуру витрат на виробництво 1 - го центнера молока (табл.2).

Таблиця 2. Розмір і структура затрат на виробництво 1 ц молока в СВК «Агрофірма «Перше травня»

Статті витрат	Розмір, тис. грн.		Структура		Відхилення 2018р. від 2015р.	
	2015	2018	2015	2018	грн.	%
Прямі матеріальні витрати	166,8	330,5	68,4	69,3	163,7	98,1
з них : Корми	104,4	190,3	42,8	39,9	85,8	82,2
Пальне	7,7	40,4	3,1	8,5	32,8	428,2
оплата послуг і робіт сторонніх організацій	17,0	0,4	7,0	0,1	-16,7	-97,9
решта матеріальних витрат	37,7	0,0	15,5	0,0	-37,7	-100,0
Прямі витрати на оплату праці	42,6	94,0	17,5	19,7	51,3	120,3
Інші прямі витрати і загальнопромислові витрати – всього	34,5	52,1	14,1	10,9	17,6	51,1
з них: амортизація необоротних активів	5,5	19,0	2,2	4,0	13,5	246,1
відрахування на соціальні заходи	15,5	20,2	6,4	4,2	4,7	30,1
решта інших прямих та загальнопромислових витрат	13,5	12,9	5,5	2,7	-0,6	-4,2
Всього витрат	244,0	476,9	100,0	100,0	232,9	*

*Джерело: розроблено на основі [4].

З даних таблиці видно, що в 2018 році в структурі собівартості молока найбільшу частку займали матеріальні витрати (69,3%), частка яких в динаміці зросла на 98,1 пункти, що вказує на збільшення матеріаломісткості галузі. Витрати на корми в 2018р. становили 39,9%. Витрати на оплату праці склали 19,7%. Так як частка витрат на оплату праці у собівартості 1 ц молока, порівняно з 2015 р., зросла на 120,3%, це призвело до сукупного підйому собівартості молока майже на 95%. У 2018р. собівартість 1 ц молока в сільськогосподарському підприємстві становила 476,9 грн., що також на 232,9 грн. більше рівня 2015р. Відчутним був підйом інших прямих загальнопромислових витрат на 51,1%, в більшій мірі, за рахунок нарощування амортизаційних відрахувань.

На валові надої молока впливає поголів'я корів, а на продуктивність - конструкція стада. Ще потрібно кожен день працювати над удосконалення поживності кормів, їх структури.

Таблиця 3. Розрахунок резерву молочної продуктивності за рахунок оптимізації кормової бази підприємства

Показник	Сума
Норма витрат кормів на 1 ц молока, ц.к.о.	1,0
Нормативна витрата кормів на 1 голову при фактичному надої, ц.к.о.	74,5
Фактично витрачено кормів на 1 голову, ц.к.о.	86,6
Відхилення від плану витрат, ц.к.о.	+12,1
Недоотримано молока з розрахунку на повну окупність корму від 1 голови, кг	1210
Загальний резерв валового надою, ц	5553,9

Оптимізація і збалансованість кормових раціонів вважається одним з резервів збільшення продуктивності. Розбираючи розрахунки можна сказати, що підприємство отримує ймовірність додатково отримати 1210 кг молока від кожної фуражної корови. А загальний розмір додаткового надою складе 5553,9 ц.

Таблиця 4. Резерв збільшення виробництва продукції за рахунок покращення породного складу стада корів

Порода корів	Продуктивність однієї голови, ц	Структура поголів'я, %			Зміна середнього рівня продуктивності, ц
		фактична	можлива	(+/-)	
Чистопородні	6255	70	76	6	375,3
Змішані	3128	30	24	-6	-187,7
Разом	9383	100	100		187,6
Сума резерву від всього поголів'я					5166,5

На досліджуваному підприємстві можливо удосконалити структуру стада за породності. В СВК «Агрофірма «Перше травня» є породи корів, які вважаються невисокопродуктивними. Ми рекомендуємо перейти на корів Голштинської породи, так як їх надої в межах 8000–9000 т на рік.

За рахунок чистих порід зміна середнього значення надоїв молока зростає на 375,3 ц., змішані породи скорочують продуктивність на 187,7 ц. Сума резерву складе $(459 \times 6\% \times 187,6) = 5166,5$ ц. За попередніми розрахунками СВК «Агрофірма «Перше травня» може отримати за рахунок оптимізації кормової бази 1340 ц молока від 1 корови на рік. Сплануємо планові показники економічної ефективності виробництва і реалізації молока в господарстві без зміни виробничих витрат на виробництво. При підвищенні виробництва молока на 3872 ц на 1 корову валове виробництво зростає на 14,9% (3872 ц), затрати на 1 ц продукції знизяться на 61,6 грн. Кількість реалізованого молока складе на 3854 ц більше.

Таблиця 5. Планові показники економічної ефективності виробництва і реалізації молока в ВСК «Агрофірма «Перше травня» на перспективу

Показники	2018 рік	2020 рік	Відхилення звітнього року від базисного	
			±	%
Вироблено продукції ц.	25993	29865	3872	114,9
Поголів'я голів	459	459	-	100,0
Продуктивність 1 гол., кг/ц.	5663	6506,5	843,5	114,9
Виробничі витрати – всього, тис. грн. молока	12396,2	12396,2	0,0	100,0
Витрати на виробництво 1 ц, грн.	476,9	415,1	-61,8	87,0
Реалізовано, ц	25981	29835,0	3854,0	114,8
Витрати на реалізовану продукцію – всього, тис. грн.	10196,8	10913,6	716,8	107,0
в т.ч. на 1 ц реалізованої продукції, грн.	392,5	365,8	-26,7	93,2
Виручка від реалізації – всього, тис. грн.	11275,8	12948,4	1672,6	114,8
в т.ч. на 1 ц реалізованої продукції, грн.	434,0	434,0	0,0	100,0
Прибуток – всього, тис. грн.	1079,0	2034,7	955,7	188,6
на 1 ц продукції, грн.	41,5	68,2	26,7	164,3
Рівень рентабельності,%	10,6	18,6	8,0	

У підсумку в 2020 році вигода господарства від реалізації молока зросте на 2034,7 тис. грн., в розрахунку на 1 продукції – на 68,2 грн./ц. Плановий рівень рентабельності молока в 2020 році складе 18,6, що на 8,0 п.п. вище ніж в 2018 році.

Висновки з проведеного дослідження. Господарству необхідно вдосконалювати матеріально-технічне забезпечення, гарантувати створення продукції тваринництва і кожен день збільшувати його обсяги; закріплювати трудову дисципліну, гарантувати господарству кваліфіковані кадри; удосконалювати породні властивості корів. Збільшення продуктивності праці, зниження собівартості, збільшення рентабельності виробництва продукції – важливе завдання, яке стоїть перед будь-яким господарством.

Список використаної літератури:

1. Андрійчук В.Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу: підручник / В.Г. Андрійчук – К.: КНЕУ, 2013. – 779 с.
2. Величко Є. І. Економічна ефективність виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах. Вісник Полтавської державної аграрної академії. 2015. № 4. С. 103–108
3. Маслак О.О. Пріоритети молочної галузі / О.О. Маслак // Агробізнес сьогодні. – 2014. – №22(293). – Режим доступу: <http://www.agro-business.com.ua/ostannia-vip-novyina/2468-2014-11-20-10-59-18.html>
4. Звіти підприємства

Chendakova O.O. STATE AND RESERVES OF INCREASING EFFICIENCY OF MILK PRODUCTION ON ENTERPRISE

The article is devoted to the actual issues of increasing the efficiency of production and development of the dairy farming industry in an agricultural enterprise. The theoretical bases for increasing the economic efficiency of milk production are described. It is determined that in order to assess the economic efficiency of milk production, it is necessary to use appropriate criteria and a system of interconnected indicators.

Key words: milk, productivity, profit, prime cost, profitability, efficiency, reserves.

УДК 631.15

ФОРМУВАННЯ АГРОЛОГІСТИЧНОЇ СИСТЕМИ ПІДПРИЄМСТВА НА ПРИКЛАДІ СВК АФ «ПЕРШЕ ТРАВНЯ»

О. М. Ковбаса, к.е.н., доцент

М. О. Авраменко

Сумський національний аграрний університет

У статті викладено теоретичні, методичні та практичні питання у сфері логістики розглянуто особливості формування логістичних систем у сільському господарстві. Визначено основні перешкоди у формуванні логістичних систем на підприємствах України. Обґрунтовано важливість формування ЛС у сільськогосподарських підприємствах країни. Стаття орієнтована на читачів зацікавлених у покращенні логістики в аграрному секторі.

Ключові слова: логістика, логістична система, система, сільське господарство, логістичний менеджмент, логістичне управління.

Постановка проблеми. Розвиток сільського господарства України, реформування усього комплексу виробничих відносин обумовлює зміну пріоритетів у діяльності суб'єктів господарювання. Це пов'язано з тим, що Україна стоїть на порозі світового економічного простору, а отже постає потреба у

зростанні ефективності та економічній привабливості усіх господарських процесів, і як наслідок у підвищенні конкурентоспроможності.

На даному етапі розвитку виникає необхідність в обґрунтуванні та впровадженні в практику управління нових концепцій та підходів до покращення роботи економічного механізму, серед якого значну частину займає саме логістика, оскільки функціонування та розвиток підприємства в сучасних ринкових умовах стає майже неможливим без ефективно побудованої логістичної системи.

Основною метою впровадження логістики на підприємствах є мінімізація витрат, які виникають на стадії постачання, виробництва, збуту продукції. Застосування інструментів логістики зі створенням логістичної системи дозволяє сформувати внутрішнє та покращити зовнішнє середовище господарювання аграрного підприємства. Проте слід зазначити, що механізм побудови логістичної системи на тому чи іншому підприємстві буде значно відрізнятися. В цілому формування ЛС на підприємстві є основним фактором підвищення ефективності його діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичними аспектами формування логістичних систем в аграрній сфері займаються багато вітчизняних та зарубіжних науковців. Цікавими є дослідження Ю.В. Пономарьової, А.Г. Кальченка, Є.В. Крикавського, О.П. Величка, Є.В. Скакаліної, О.М. Сумця, Р. Р. Ларіну, Л. М. Болдирєву.

Сформовані у працях вчених концепції та підходи до вирішення логістичних проблем чи удосконалення уже сформованих логістичних систем дає змогу усвідомити всю складність впровадження таких систем на підприємствах сільського господарства.

Постановка завдання. Основним завданням запропонованої статті є надання більш змістовного визначення поняття «агрологістична система», сформулювати завдання агрологістичної системи. Дослідити теоретичні та методологічні засади формування логістичних систем сільськогосподарських підприємств, проаналізувати підходи до формування логістичних систем в аграрному секторі України. Дослідити логістику, як інтегровану частину матеріального потоку. Вивчити питань оптимізації існуючих логістичних систем.

Виклад основного матеріалу. Поняття "логістичної систем" походить від поняття "система" і є одним із основних в логістиці. Однак, на сьогоднішній день не існує єдиного вірно визначеного та прийнятого визначення. Тому, доцільно розглянути декілька визначень логістичної системи які найчастіше зустрічаються у літературі.

Так, Родніков А.Н. вважає що, логістична система – це адаптивна система із зворотнім зв'язком, що виконує ті чи інші логістичні операції, складається із підсистем і має розвинуті внутрішньосистемні зв'язки та зв'язки із зовнішнім середовищем.

За Кальченком А.Г. логістична система - це організаційно-управлінський механізм координації, який дає змогу досягти ефекту завдяки чіткій злагоженості у діях спеціалістів різноманітних служб, що беруть участь в управлінні матеріальним потоком.

Агрологістична система являється особливим видом логістичної системи, функціонування якої безпосередньо пов'язане з постачанням сировини, виробництвом продукції, напівфабрикатів, її зберіганням, переробкою, транспортуванням до споживачів.

Метою функціонування такої системи є задоволення потреби споживача і зменшення до мінімуму витрат на виробництво та переробку сільськогосподарської продукції.

В агропромисловому секторі логістика займає декілька операційних стадій: заготівля сировини, виробництво продукції, переробка, збут, розподіл, складування готової продукції. У зв'язку з цим виділяють кілька видів логістики, а саме заготівельну, виробничо-продовольчу, розподільчу, транспортну, збутову. Види логістики та напрямки побудови ЛС розподіляються в залежності від сектору розвитку та спеціалізації аграрного формування.

Логістичні системи класифікуються за такими ознаками (табл.1).

Таблиця 1

Класифікація логістичних систем

1) за ознакою просторового обмеження:	<ul style="list-style-type: none"> • макрологістичні • мікрологістичні.
2) залежно від виду логістичних ланцюгів	<ul style="list-style-type: none"> • логістичні системи з прямими зв'язками • ешелоновані (багаторівневі) логістичні системи • гнучкі логістичні системи

Макрологістична система являє собою велику систему управління матеріальним потоком, що охоплює підприємства й організації промисловості, посередницькі, торговельні й транспортні організації різних відомств, розташованих у різних регіонах країни або в різних країнах.

Мікрологістичні системи - це підсистема зі структурованою складовою макрологістичних систем. До неї відносять різні виробничі й торговельні підприємства, територіально-виробничі комплекси. Мікрологістичні системи є класом внутрішньовиробничих логістичних систем, до складу яких входять технологічно зв'язані виробництва, об'єднані єдиною інфраструктурою.

Агрологістична система має такі властивості: складність; ієрархічність; цілісність; структурованість; рухливість; унікальність, непередбачуваність і невизначеність поведінки в конкретних умовах і під впливом зовнішнього середовища; адаптивність.

В АПК впровадження ЛС доцільно розглядати з точки зору їх впровадження в систему менеджменту, а також як механізм модернізації інфраструктури економічної системи.

На досліджуваному підприємстві, а саме СВК АФ «Перше травня» логістична система розвинута не так сильно як у великих агрохолдингах України, проте вона наближена до їхньої в рамках своїх розмірів. Так як ми вже проаналізували види логістичних систем та основні операційні стадії, що відбуваються на підприємствах, то можемо проаналізувати і діяльність вказаного підприємства (табл. 2).

Таблиця 2

Порівняльна характеристика за операційними стадіями

№	Операційна стадія	СВК «Перше травня»	Підприємство – конкурент ПСП «Слобожанщина Агро»
1	Заготівля: сировина	-30% - закупівля -70% власне виробництво	- 100% закупівельна сировина
2	Виробництво: завантаженість	+ 65 %	+ 98%
3	Переробка	+	-
4	Збут	Підприємства України	Експорт за кордон + підприємства країни
5	Складування	Склади, елеватори	Склади, зернотоки, власні елеватори, біг-беги.
6	Транспортування: техніка	50%- власні фонди 50% - оренда	20% - власні 80% - оренда

Як бачимо по деяким критеріям СВК АФ «Перше травня» наближене до провідного аграрного підприємства-конкурента, а за деякими потребує раціоналізації. Розглянемо більш детально основні фонди нашого підприємства, а саме транспорту систему підприємства. Дана категорія є досить важливою і потребує удосконалення, оскільки на даному етапі розвитку аграрного сектору постає питання оренда чи власне утримання техніки. Отож розглянемо наявну техніку підприємства та його конкурента (таблиця 3).

Таблиця 3

Техніка	СВК Перше травня	ПСП Слобожанщина Агро
Комбайни	2 (Claas)+ оренда	7 (3 John Deere + 4 New Holland + оренда)
Трактори	3 МТЗ + оренда	26 (МТЗ + New Holland)
КаМАЗ	оренда	+ 16
Спецтехніка	оренда	6 (Самохідний обприскувач Tecnomaster Laser)
Перевантажувачі	оренда	оренда
Сівалки	2 Gaspardo	7 (HORSCH MAESTRO + Kinze)

Як видно з наведеної таблиці більшість техніки підприємство орендує, а інша половина не досить потужна, як, наприклад, у підприємства конкурента. А від потужності та інноваційності техніки залежить високий відсоток прибутку компанії за рахунок більш точного землеробства, корегування норм висіву, що зменшує витрати на посівний матеріал, більш високої урожайності. А, отже, якщо нашому підприємству все ж більш вигідним буде перейти на повністю орендовану техніку, яка є більш потужною і новітньою. При цьому зменшити витрати та збільшити прибуток можливо не лише за рахунок удосконалення основних виробничих фондів, а також за рахунок більш якісного зберігання продукції її транспортування та ефективно підібраних підприємств збуту продукції. А як ми знаємо підприємство не має власних елеваторів та зернотоків для зберігання сировини, які б дозволили зменшити втрати в процесі її збереження. Як одним із варіантів зберігання зерна на підприємстві можна запропонувати збереження зерна в поліетиленових мішках біг-бегах, які зменшують втрати до мінімуму.

Транспортування, зберігання, виробництво все це елементами великої логістичної системи підприємства, яка як ми бачимо потребує удосконаленням по всіх критеріях.

Висновки. На сучасному етапі економічного розвитку України агрохолдинги варто сприймати як об'єктивну реальність. Уже зрозуміло що холдинги та аграрні компанії ще багато часу займатимуть провідну роль в розвитку аграрної сфери нашої країни. При цьому вони будуть постійно змінюватися, реформуватися, удосконалюватися до найоптимальніших за розміром логістичних агросистем. Результати дослідження використання логістичної системи доводить наявність зв'язку між логістикою та успіхом діяльності підприємства.

Застосування ЛС дає можливість визначити раціональну технологію просування продукції, доцільність створення оптових ринків, залучити комерційні й логістичні процеси до збуту продукції як на внутрішніх, так і на зовнішніх ринках. Потрібний результат досягається завдяки тому, що логістика дозволяє покращити виробничі процеси за рахунок ефективного використання ресурсів аграрного підприємства і зведення до мінімуму витрат, що в кінцевому підсумку приносить підприємству прибуток, а також дає можливість підвищувати якість виробленої продукції та наданих послуг, що підтверджується досвідом багатьох аграрних компаній.

Список використаної літератури:

1. Колодка Я.В. Особливості та оптимізація логістичних систем підприємств сільськогосподарської галузі / Я.В. Колодка // Інноваційна економіка. – 2014. – № 51. – С. 131-136.
2. Крикавський Є.В. Інтеграція маркетингу і логістики в системі менеджменту / Є.В. Крикавський // Вісник НУ «Львівська політехніка». – 2001. – № 416. – С. 52-61.
3. Писаренко В.В. Особливості логістичних систем в сільському господарстві / В.В. Писаренко // Вісник ХНАУ. Серія "Економічні науки". – 2012. – № 7. – С. 146-150.
4. Вишневська О.М. Теоретичні засади й особливості логістичної діяльності підприємств/ О.М. Вишневська, С.В. Човага, С.В. Волошиновський // Глобальні та національні проблеми економіки.- 2017.- №20 .-С.-260-262.
5. Родніков А.Н. Логістика: термінологічний словник / А. Н. Родніков. – М. : ІНФРА-М, 2000.-352 с.
6. Кальченко А. Г. Логістика: Підручник. — Вид. 2-ге, без змін. — К.: КНЕУ, 2006. — 284 с.
7. Пономарьова Ю.В. Логістика: Навчальний посібник/Ю.В. Пономарьова. – Київ: Центр навчальної літератури, 2003. – 192 с.
8. Величко О.П. Логістика в системі менеджменту підприємств аграрного сектору економіки: Монографія / О.П. Величко. - Дніпропетровськ: Акцент ПП, 2015. - 525 с.
9. Скакалина Е.В. Структура логістической компоненти ERPсистемы агрохолдинга / Е.В. Скакалина // Вестник Полтавскойгосударственной аграрной академии. – 2014. – № 1. – С. 106–108.
10. . Сумець О.М. Систематизація видів логістичної діяльності підприємств агропромислового комплексу / О.М. Сумець // Економічний форум. – 2014. – № 2. – С. 157–163.
11. Ларіна Р.Р. Логістика: навч. посібник / Р.Р. Ларіна – Д.: ВІК, 2005.– 335с.
12. Болдирева Л.М. Інновації в логістиці: теоретико-методологічні та практичні аспекти // Економіка Крима. – №1 (34). – 2011. – С. 18-23.

Kovbasa O.M., Avramenko M.O. Formation of the agrarian system of the enterprise. *The article deals with theoretical, methodological and practical issues in the field of logistics, features of the formation of logistic systems in agriculture are considered. The main obstacles in the formation of logistic systems at the enterprises of Ukraine are determined. The importance of forming drugs in agricultural enterprises of the country is substantiated. The article is aimed at readers interested in improving logistics in the agrarian sector.*

Key words: *logistics, logistics system, system, agriculture, logistics management, logistic management.*

УДК 658.1

КЛАСИФІКАЦІЯ ВИТРАТ НА ПІДПРИЄМСТВІ ЯК ФАКТОР УПРАВЛІННЯ

М. М. Ксенофонтова, к.е.н., доцент

С. В. Дрозденко

Сумський національний аграрний університет

У статті викладено теоретичні та методичні питання у сфері класифікації та управління витратами на підприємстві. Визначено основні напрями класифікації витрат та управління витратами по центрах фінансової відповідальності, що дає можливість здійснювати ефективне планування витрат для прийняття оптимальних управлінських рішень. Стаття орієнтована на читачів зацікавлених у поглибленні та покращенні системи управління витратами в аграрних підприємствах.

Ключові слова: *витрати, собівартість, класифікація витрат, управління, управління витратами, планування витрат.*

Постановка проблеми. У сучасних умовах господарювання для вітчизняних підприємств усе більш гостро стає проблема ефективного управління витратами. У міру розвитку конкуренції на цільових ринках відбувається зниження норми прибутку. У цій ситуації перспективи розвитку підприємства і галузі починають багато в чому залежати від стану витрат та ступеня їх управління. У сучасних умовах господарювання для вітчизняних підприємств усе більш гостро стає проблема ефективного управління витратами. У міру розвитку конкуренції на цільових ринках відбувається зниження норми прибутку. У цій ситуації перспективи розвитку підприємства і галузі починають багато в чому залежати від стану витрат та ступеня їх управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідження класифікації витрат на підприємстві присвячені дослідження вітчизняних та зарубіжних учених, таких, як К. Друрі, І. Цуркан, В. Россоха, Т. Остапенко, І. Скоропад та інші. Класифікація витрат в підприємствах досліджується з позицій підвищення ефективності виробництва та управління, пошуку сценаріїв оптимізації витрат та зниження собівартості продукції.

Виклад основного матеріалу. Уміння в період невизначеності та ризиків в економіці планомірно і раціонально скорочувати витрати підвищує шанси на виживання. З іншого боку, при сприятливих економічних умовах підвищується важливість оптимального розподілу ресурсів між поточними та інвестиційними компонентами витрат організації. Але це можливо, лише якщо на підприємстві впроваджена продумана система управління витратами. Управління витратами - це процес цілеспрямованого формування витрат щодо їхніх видів, місць і носіїв для постійного контролю рівня витрат і стимулювання їх зниження.

Велике значення для правильної організації управління витратами має їх науково обґрунтована класифікація. Основною метою класифікації витрат є створення чіткої і упорядкованої структури витрат відповідно до вирішуваних завдань, необхідно розуміти, що без структури віднесення витрат до того або іншому об'єкту неможливо ефективно управління підприємством.

Витрати як об'єкт пізнання досить добре вивчені в теорії вітчизняного і закордонного економічного аналізу. Міжнародні стандарти по виробничому обліку і практика його організації в економічно розвинених країнах передбачають різні варіанти класифікації витрат залежно від цільової установки, напрямків управління витратами. Незважаючи на існування багатьох способів класифікації витрат, не представляється можливим виділення з них якоїсь схеми в якості еталонної. Схема класифікації витрат залежить від призначення інформації. Внутрішні споживачі інформації визначають той напрямок, який їм потрібно для забезпечення інформацією з досліджуваної проблеми. У визначеннях І.С. Скоропад та Б.Р. Балюк [3] цей процес не зводиться лише до зниження затрат, а поширюється на всі елементи управління.

У літературі часто посилаються на класифікацію витрат, запропоновану К. Друрі [1]. На його думку, способи класифікації витрат залежать від напрямку управління витратами. Під напрямком, по якому ведеться управління витратами, розуміється область діяльності (або процес).

К. Друрі розподіляє витрати по наступних напрямках:

- для визначення вартості запасів продукції;
- для планування й прийняття управлінських рішень;
- для здійснення процесу контролю й регулювання.

Крім того, у кожному з перерахованих вище трьох напрямків, у свою чергу, відбувається подальша деталізація витрат залежно від цілей управління. Для порівняння: у вітчизняному групуванні витрат діляться на п'ять елементів: матеріальні витрати; витрати на оплату праці; відрахування на соціальні потреби; амортизація; інші витрати.

Класифікацію К. Друрі, можна розширити, групуючи їх:

- по місцю виникнення (по виробництву і структурним підрозділам). Таке групування витрат необхідне для організації управління по центрах фінансової відповідальності й визначення виробничої собівартості продукції (робіт, послуг);

- по носіях витрат (видам продукції підприємства, призначених для реалізації). Це групування необхідне для визначення собівартості одиниці продукції (робіт, послуг);

- по економічно однорідних елементах і статтям калькуляції.

Класифікація витрат різноманітна і залежить від того, яке управлінське завдання необхідно вирішити. До основних завдань управління витратами можна віднести:

- розрахунок собівартості виробленої продукції та отриманого прибутку;
- прийняття управлінських рішень і планування;
- контроль і регулювання виробничої діяльності центрів відповідальності.

Проте найважливішими групуваннями витрат, які використовуються в теорії і практиці управління витратами вітчизняних господарюючих суб'єктів, залишаються групування по економічних елементах і статтях калькуляції.

Групування витрат по економічних елементах застосовується при складанні кошторису витрат на виробництво всієї випущеної продукції, плануванні зниження собівартості, визначення її структури, а також при нормуванні обігових коштів. Але вона непридатна для обчислення собівартості одиниці продукції, тому що багато витрат неможливо розподілити по видах продукції.

Групування витрат по економічних елементах є об'єктом фінансового обліку і використовується при складанні бухгалтерської звітності. Вітчизняні системи управління витратами як правило, орієнтовані на дані бухгалтерського обліку і запити зовнішніх користувачів. На відміну від вітчизняних, західні системи управління витратами орієнтовані на дані внутрішнього виробничого обліку, запити керівництва й власників господарюючого суб'єкта.

В основу класифікації витрат по статтях калькуляції покладений принцип єдності мети та місця витрати ресурсів (на яку продукцію, для якої мети і на якій стадії виробничого процесу). Таке групування повинно в першу чергу забезпечувати виділення витрат, які пов'язані із виробництвом конкретних видів продукції. Це має важливе значення для аналізу і оперативного управління діяльністю окремих ділянок виробництва, цехів і підприємства в цілому, для організації внутрішньогосподарського го-спрозрахунку і пошук резервів зниження собівартості конкретної продукції. У західних класифікаціях, як правило, відсутня детальна класифікація, що регламентує склад витрат по елементах і статтях калькуляції, застосовувана у вітчизняній практиці.

По способу віднесення на собівартість продукції витрати підрозділяються на прямі і непрямі (накладні). Прямі - витрати, які можна безпосередньо віднести на конкретний вид продукції, роботи, послуги. До них ставляться витрати на сировину і матеріали, заробітну плату основних виробничих робітників. Непрямі - витрати, які не мають прямого зв'язку з конкретним видом продукції, що особливо властиво підприємствам, що провадять широку номенклатуру продукції. До непрямих відносяться витрати на управління й обслуговування підрозділів (якщо усередині підрозділів виробляється кілька видів продукції), на управління й обслуговування підприємства в цілому. Такі видатки розподіляються між окремими видами продукції непрямим шляхом, згідно з обраною базою розподілу. Якщо підприємство виробляє один продукт, то всі витрати на його виробництво й реалізацію будуть прямими.

Проблема віднесення різних витрат на собівартість є дуже важливою для підприємства. За допомогою механізму формування собівартості продукції можна стимулювати або, навпаки, «пригнічувати», роботи не вигідними для організації різні види витрат. А в сукупності з податковими пільгами цей механізм є потужним важелем впливу на фінансово-господарчу діяльність організацій.

Іншою важливою базою класифікації витрат, використовуваних у закордонній і вітчизняній теорії є їхнє відношення до обсягу виробництва. За цією ознакою витрати підрозділяються на постійні (умовно-постійні) і змінні (умовно-змінні). Змінні витрати прямо пропорційні обсягу виробництва, постійні не залежать від обсягу виробництва, а умовно-постійні й умовно-змінні містять у собі як постійну частину, так і змінну. Цей поділ допомагає оптимізувати витрати, особливо постійні: коли визначається їхня структура, виявляються зайві постійні витрати. У вітчизняній практиці дана класифікація застосовується мало, відмова від віднесення витрат до постійних і змінних обґрунтовується труднощами такого поділу на практиці, що іноді приводить до негативних наслідків.

Класифікація витрат на змінні і постійні є основою операційного аналізу (аналіз «витрати - обсяг - прибуток»). Операційний аналіз дозволяє відслідковувати залежність результатів діяльності від витрат, обсягу виробництва та ціни і знаходити критичний обсяг продажів, або рівень беззбитковості, у якій сумарний розмір виручки дорівнює сумарним витратам. Рівень беззбитковості особливо важливо знати при неповному завантаженні виробничих потужностей, оскільки продажі нижче цього рівня спричиняють збитки для підприємства.

Слід назвати і такі варіанти класифікації, часто використовувани в теорії та практиці закордонного управління витратами, як розподіл витрат на минулі (фактичні) і кошторисні (майбутні, планові) витрати, витрати по місцях виникнення, можливостям регулювання і контролю, центрам відповідальності, по носіях витрат. У вітчизняних підприємствах дана класифікація використовується переважно у великих організаціях.

Вибір критеріїв класифікації витрат залежить від багатьох факторів, прояв яких найбільше відчутно на рівні економіки конкретного господарюючого суб'єкта. Кожний з сформованих класів витрат повинен відповідати особливостям методології вирішення поставлених завдань, оскільки стає об'єктом корпоративного управління. У структурній класифікації витрат головну роль відіграє їхнє відношення до господарських процесів звичайної діяльності господарюючого суб'єкта. Поділ витрат по їхній приналежності до певного господарського процесу дозволить значно підвищити їх економічність на всіх етапах реалізації ділової активності господарюючого суб'єкта.

Однією з підсистем, що забезпечують внутрішньо фірмове управління, є управління витратами по центрах фінансової відповідальності (ЦФВ). У рамках такої підсистеми можна оцінити внесок кожного конкретного підрозділу в кінцеві результати діяльності підприємства, децентралізувати управління витратами, а також стежити за формуванням цих витрат на всіх рівнях управління, що в цілому суттєво підвищує економічну ефективність господарювання.

У той же час виділення центрів фінансової відповідальності продиктоване необхідністю регулювання витрат і кінцевих фінансових результатів на основі оціночних показників, відповідальність за які несуть керівники структурних підрозділів організації.

Таким чином, управління організацією через центри фінансової відповідальності - це інструмент для тих, хто прагне оперативного управління бізнесом і впливати на нього, а також мати системне уявлення про напрямки і темпи розвитку підприємства; розуміти, за рахунок чого стало можливим досягнення результату, хто реально приклав до цього зусилля; знати, яка ланка підприємства гальмує розвиток; визначати найбільш ефективні підрозділи підприємства, впливаючи на які можна добитися максимального ефекту і досягти якісно нових результатів.

У теорії та практиці управління витратами по центрах відповідальності, як правило, виділяють 5 видів центрів фінансової відповідальності (ЦФВ): центри витрат, центри доходу, центри маржинального доходу, центри прибутку, центри інвестицій.

Центри маржинального доходу відповідають за величину маржинального доходу і створюються в тих організаціях, де є досить складні по своїй структурі і діяльності підрозділу, що є по суті бізнес-напрямами. Такі підрозділи здійснюють не одне тільки виробництво (як центри витрат) і на одну тільки реалізацію (як центри доходу), а повний або майже повний цикл виробництва і реалізації продукції певної номенклатури.

Під терміном маржинальний або граничний дохід (Marginal Revenue) розуміється різниця між виручкою і змінними витратами. Даний показник дозволяє визначити, який внесок у загальний фінан-

совий результат вносить кожна додатково реалізована одиниця продукції. Тому маржинальний дохід також називається «внеском на покриття» (мається на увазі внесок на покриття постійних витрат). Оскільки класифікація витрат на змінні і постійні не завжди використовується на практиці (Direct Costing), центрами маржинального доходу (ЦМД) можуть бути ЦФВ, відповідальні за величину різниці між виручкою і прямими витратами, яка є внеском на покриття непрямих (що розподіляються) витрат. Таким чином, залежно від системи управління витратами, ЦМД відповідальні за внесок на покриття загальних для підприємства (або для відповідного рівня управління) витрат, які класифікуються як постійні або непрямі. У тому і в іншому випадку, внесок на покриття виступає як критерій ефективності роботи бізнес напрямку.

Правила створення ієрархії ЦФВ відносно ЦМД:

- на одному рівні ієрархії створюються два і більш ЦМД із, як мінімум, одним загальним (для цих і тільки цих ЦМД) центром витрат. Якщо припустити зворотне і створити єдиний ЦМД, у стандартній системі управління витратами всі видатки будуть прямими, тобто такий ЦФВ буде відповідати за показник прибутку. Ситуація аналогічна і при класифікації витрат на змінні і постійні. Як у першому, так і в другому випадку єдиний центр маржинального доходу припускає існування одного бізнес напрямку. У цьому випадку виділення ЦФВ, відповідального за внесок на покриття, втрачає зміст, оскільки за даний показник буде відповідати єдиний центр доходу і відповідні центри витрат.

Таким чином, для управління витратами по центрах фінансової відповідальності існуючу класифікацію витрат доцільно доповнити поділом накладних витрат по рівнях управління. Причому для кожного із цих рівнів може існувати власна база їх розподілу по відповідним ЦМД. Однак для того самого рівня управління (рівня вкладеності ЦМД) повинна бути єдина база розподілу непрямих видатків.

Отже, для управління витратами по центрах фінансової відповідальності існуючу класифікацію витрат доцільно доповнити поділом накладних витрат по рівнях управління. Причому для кожного із цих рівнів може існувати власна база їх розподілу по відповідним центрам маржинального доходу. Однак для того самого рівня управління повинна бути єдина база розподілу непрямих витрат.

Оптимізація витрат сільськогосподарських підприємств повинна акцентуватися на наступних аспектах: оцінка обґрунтованості абсолютної величини витрат; її відповідність плановим величинами; оцінка факторів формування величини та структури витрат; своєчасне виявлення резервів зменшення витрат; виявлення та обґрунтування механізмів мобілізації таких резервів [4].

Застосування методу управління витратами дасть можливість своєчасного контролю за динамікою витрат виробництва, при чому таке управління - це постійний менеджмент, що допоможе постійно коригувати обсяги виробництва, та реалізації, домагаючись оптимального співвідношення витрат і прибутку.

У сучасних умовах багато вітчизняних підприємств перебувають у важкій економічній ситуації, основним їхнім завданням є збереження конкурентоспроможності. Зміни зовнішніх умов діяльності підприємства відбуваються часто, тому виникає необхідність організаційної перебудови усередині системи управління витратами, спрямованої на швидке реагування виникаючих змін. Це, у свою чергу, приводить до необхідності використання стратегічно орієнтованих інструментів управління витратами на підприємстві й створення для цього нових інформаційних систем.

Управління витратами відіграє важливу роль у забезпеченні конкурентоспроможності продукції та підприємства в цілому. Більшість провідних компаній світу в обов'язковому порядку використовують різні підходи до управління витратами. Разом з високою якістю продукції це дає можливість забезпечити її конкурентоспроможність і збільшити обсяги збуту продукції.

Щоб скоротити витрати, необхідно використовувати не тільки всім відомі, розроблені багато років тому методи, але і сучасний інструментарій стратегічного і оперативного управління витратами, інструменти контролінгу. Процес регулювання витратами, для більш ефективної роботи, доцільно розкласти на кілька основних етапів, оцінити ступінь його реалізації й дати оцінку всій роботі з управління витратами.

Нормування витрат здійснюється попередньо, тобто до початку звітної періоду, по наступних статтях: основні матеріали; оплата праці виробничих робітників; загальновиробничі видатки (амортизація, орендні платежі, зарплата допоміжних робітників, допоміжні матеріали та інші); комерційні витрати (видатки на реалізацію продукції).

Протягом звітної періоду ведеться реєстрація відхилень фактичних витрат від нормованих. Наприкінці періоду всі виявлені відхилення списуються на фінансові результати, проводиться аналіз відхилень і ухвалюється рішення, що корегують встановлені нормативи.

Ринкові перетворення у вітчизняній економіці неминуче торкаються системи управління підприємством, яку необхідно адаптувати до рішення різноманітних господарських завдань, що стоять перед підприємством. Одне з основних завдань підприємств, це одержання максимально можливого прибутку як основного джерела приросту капіталу підприємства. Можливості досягнення цієї стратегічної мети обмежені витратами виробництва та реалізації, а також ринковим попитом на продукцію підприємства. Витрати, таким чином, є чинником, що визначають величину пропозиції та розмір прибутку. Сукупність виражених у грошовій формі витрат господарюючого суб'єкта на виробництво та реалізацію продукції виражає собівартість продукції. Цей синтетичний показник характеризує в узагальне-

ному виді всі сторони діяльності підприємства, а в остаточному підсумку - результат його роботи. Будучи одним з найважливіших показників підприємницької діяльності, собівартість продукції ставить у пряму залежність видатки господарюючого суб'єкта від одержуваних їм доходів, чим створює зацікавленість у зниженні собівартості і, отже, підвищенні ефективності проведення і одержанні прибутку.

В економічній літературі дуже часто з поняттям «витрати» застосовують такі терміни, як «видатки», «витрати» і «собівартість», нерідко припускаючи під цими поняттями або ті самі, або різні категорії. Ця обставина викликає необхідність теоретичного аналізу сутності даних економічних категорій.

Тактичною метою будь-якого підприємства є одержання стабільного доходу і прийняттого рівня прибутку. Ціль ця досягається підприємством у процесі здійснення фінансово-господарчої діяльності, яка немислима без видатків. Однак, різні види видатків підприємства враховуються по-різному, не всі вони є витратами і включаються в собівартість.

Зв'язок собівартості з діяльністю господарюючого суб'єкта причинно-наслідковий, що проявляється через усі її складові частини. Отже, собівартість продукції як один з основних узагальнюючих якісних показників ефективності виробничого процесу вимагає ефективного управління витратами з метою їх оптимізації. Управління витратами є складним процесом і по своїй сутності означає управління всією діяльністю підприємства, тому що охоплює всі сторони виробничих процесів, які відбуваються на підприємстві.

Сучасне підприємство являє собою складний комплекс, динамізм і злагодженість роботи якого забезпечується механізмом управління. Механізм управління встановлює внутрішні зв'язки, контроль виконання і важелі впливу, охоплюючи ними діяльність усіх ланок і працівників підприємства. Управління витратами являє собою процес вироблення і прийняття управлінських рішень по всіх основних аспектах їх формування. Основною метою управління витратами на підприємстві є оптимізація їх суми і рівня, що забезпечує високі темпи розвитку операційної діяльності і досягнення передбачених обсягів прибутку.

Виходячи із змісту поняття «управління» основними елементами управління витратами та собівартістю продукції підприємства є прогнозування і планування, нормування витрат, організація їх обліку і калькулювання собівартості, аналіз, контроль і регулювання діяльності по ходу її здійснення. Усі ці функції управління витратами об'єднані в єдиному циклі управлінської діяльності.

Отже, управління витратами являє собою багатоцільову систему, що вимагає участі і взаємодії всіх виробничих ланок і служб підприємства. Тому в сучасній економічній літературі велика увага приділяється управлінню витратами по центрах витрат і по центрах відповідальності.

Основа управління витратами на підприємстві становить їхнє планування. Основною метою планування операційних витрат є встановлення економічно обґрунтованої суми і складу поточних витрат підприємства в плановому періоді в розрізі кожного виду продукції, що випускається, окремих центрів відповідальності і по операційній діяльності в цілому. Планування витрат є невід'ємною частиною загальної системи планування діяльності підприємства.

Основною формою планування операційних витрат підприємства є їхнє бюджетування. Розробка планових бюджетів здійснюється по підприємству в цілому (основні результати розрахунків цього бюджету включаються до складу плану доходів і видатків по операційній діяльності й інших поточних планів підприємства), у розрізі всіх типів його центрів відповідальності, а також по окремих видах продукції, що випускається (у формі планової або нормативної їхньої калькуляції).

Велике значення в системі управління витратами має нормування, пов'язане з розрахунками норм витрат на матеріали, робочу силу і накладні видатки на науковій основі [2]. Нормативні витрати орієнтують підприємство і у той же час є засобом оцінки змін, що відбуваються, у виробничій діяльності з погляду впливу на прибуток.

Управління витратами на основі норм попереджає непотрібні втрати, підвищує ефективність виробництва, поліпшує політику закупівель, вимірює видаток виробничих ресурсів і націлює на їхнє використання в майбутньому.

Процес управління витратами на основі норм припускає забезпечення менеджерів усіх рівнів інформацією про витрати, необхідну для ефективного здійснення діяльності підприємства. Тому в інформаційному полі підприємства, значне місце займає система обліку витрат, що включає окремі підсистеми: фінансовий облік, податковий облік, управлінський облік.

Практика роботи підприємств показує, що без правильної оцінки реальної собівартості не можна правильно управляти ефективністю виробництва. Тому нормування витрат, неможливо без економічного аналізу витрат на проведення і реалізацію продукції та витрат, які виникнуть у ході реалізації розроблювальних проектів і бізнес-планів.

Таким чином, роль витрат у господарській діяльності організації визначає значення управління витратами в загальній системі управління підприємства. Ефективне управління витратами дає можливість у повному обсязі реалізувати мету та завдання, які стоять перед підприємством, сприяє результативному здійсненню функцій цього управління.

Список використаної літератури:

1. Друри К. Введение в управленческий и производственный учет: [пер. с англ.]. Колин Друри. Под ред. С.А. Табалиной. М.: Аудит, ЮНИТИ, 1997. 430 с.
2. Котлер Ф. Маркетинг. Менеджмент. Экспресс-курс. / Пре. с англ. под ред. Ю.Н. Каптуревського. - СПб.: Питер, 2015. - 496 с
3. Скоропад І. С. Механізм управління витратами підприємства / І.С. Скоропад, Б.Р. Балюк // Науковий вісник НЛТУ України. 2010. Вип. 10. С. 229–232.
4. Цуркан І.М. Удосконалення управління витратами сільськогосподарського підприємства на основі економіко-математичного моделювання / І.М. Цуркан, К.В. Бурлак // Науковий диспут: питання економіки та фінансів: збірник тез наукових робіт IV Міжнародної науково-практичної конференції. – 2015 р. – С. 68-71.

Ksenofontova M., Drozdenko S. Cost classification in the enterprise as a management factor.

The article presents theoretical and methodological issues in the field of classification and cost management in the enterprise. The main directions of classification of expenses and management of expenses by centers of financial responsibility are determined, which makes it possible to carry out effective planning of expenses for making optimal management decisions. The article is aimed at readers interested in deepening and improving the cost management system in agricultural enterprises.

Keywords: costs, cost, cost classification, management, cost management, cost planning.

УДК - 368.5(477)

СТРАХОВИЙ ЗАХИСТ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

О. О. Лісунова, студент

Науковий керівник: доц. Самошкіна І.Д.

Сумський національний аграрний університет

В статті розглянуто проблеми та перспективи розвитку страхового захисту діяльності аграрних підприємств. Проаналізовано показники ринку аграрного страхування в Україні. Доведено ефективність застосування міжнародного досвіду щодо використання страхування з державною фінансовою підтримкою в аграрному секторі економіки держави.

Ключові слова: страховий захист, аграрне підприємство, страхування сільськогосподарських ризиків, страхові премії, агрострахування.

Постановка проблеми. Аграрний сектор є важливою частиною української економіки.

Сільське господарство в Україні в умовах сьогодення – це потужна стратегічна ланка національної економіки, яка забезпечує не лише продовольчу безпеку країни, але і є вагомим джерелом інвестицій. Однак, на відміну від інших галузей економіки, сільськогосподарське виробництво з його основними напрямками – рослинництвом і тваринництвом, має ряд ризиків. До найважливіших належать: безпосередня залежність від локальних чи глобальних природно-кліматичних умов та катаклізмів, сезонне коливання цін, непослідовність державної політики у сфері фінансової підтримки галузі. Унаслідок цього, підприємства агропромислового комплексу постійно функціонують в умовах ризикованості власної фінансової системи, результатом чого є значні коливання доходів по роках.

Тому реальною проблемою є страхування від можливих збитків через різні види ризиків. Необхідність розробки страхових полісів у аграрному секторі обумовлена низкою ключових факторів, серед яких: важливість розміру, місцеположення та ролі аграрного сектору у забезпеченні населення продовольством та промисловістю як сировини; кількість і вартість працівників аграрного сектору на матеріали та обладнання та наявність постійно зростаючої матеріально-технічної бази, готової продукції та сировини, що потребують страхового покриття; необхідні інвестиції в сільське господарство, необхідність постійних інвестицій у матеріальні, енергетичні та трудові витрати (добрива, засоби захисту рослин від шкідників, паливно-мастильні матеріали, електроенергія, насіння, техніка, людська праця) та їх захист; однак, у порівнянні з іншими галузями, можлива підвищена залежність від природних умов (надмірне або недостатнє тепло і вологість для оптимального розвитку рослинництва, хвороб, шкідників, стихійних лих тощо), які не тільки відображають кінцевий результат річного господарювання, а можливо призвести до : сільськогосподарське виробництво цілком інвестується в ту чи іншу економіку або навіть у весь регіон країни, нерегульований правовий захист аграрного сектору по всій країні та відсутність страхового покриття, зокрема, одного сільгоспвиробника (власність та охорона земель, джерела фінансування, компенсація можливих втрат тощо)

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз останніх публікацій та досліджень по даній тематиці показав, що проблемною оцінкою розвитку агрострахування в Україні займаються такі вітчизняні учені як А.В.Гордійчук, М.Я.Дем'яненко, Г. Зуб, П. Лайко, Р.О. Колібаба, О.В. Марценюк-Розарьонова, О.М. Остапенко, разом з тим, потребують подальшого розгляду питання, пов'язані з пошуком шляхів оптимального страхового захисту сільськогосподарських підприємств.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження та узагальнення особливостей діяльності аграрного сегмента страхового ринку за кордоном, а також виходячи з цього складання рекомендацій щодо поліпшення державного страхування в аграрному секторі України з урахуванням зарубіжного досвіду.

Виклад основного матеріалу. Аграрне страхування - це комплексна концепція, яка включає багато різних видів страхування, як власності, так і відповідальності.

Сприяння страхуванню в сільському господарстві є одним з найскладніших елементів переходу до стабільної економіки сільськогосподарського виробництва. Роль страхування для захисту агропідприємств від ризикових ситуацій важко переоцінити, оскільки вони є сильним фінансовим стабілізатором, що дозволяє компенсувати збитки, спричинені виникненням несприятливих подій антропогенного і природного характеру.

У цілому це стосується страхування сільськогосподарських ризиків. В Україні частка сільськогосподарського страхування становить лише 5-8%, у Польщі - 35%, у Німеччині - понад 60% в Італії - майже 80%.

Однією з найбільш очевидних причин, чому аграрне страхування не стало ефективним інструментом фінансового захисту в промисловості, є недостатня поінформованість виробників сільськогосподарської продукції про їхній потенціал, а під час укладання договору страхування рівень страхового покриття часто невірно.

В результаті страхового випадку виробники сільськогосподарської продукції відчувають проблему, що страхова сума не відповідає фактичним збиткам. Сьогодні страхові компанії пропонують сільськогосподарську продукцію добровільною програмою страхування, яка забезпечує повне страхування їхнього майна. Такі програми пов'язані з виробництвом сільськогосподарських підприємств, а також лізингу та кредитування. В Україні, однак, недостатньо якісних страхових продуктів, які мають прозорі та прості правила страхування врожаю та доходів, які будуть безпосередньо підтримуватися в майбутньому. Крім того, відсутня державна підтримка - ці фактори ускладнюють розвиток страхування в аграрному секторі. Страхування врожаю в Україні є обмеженим інструментом, оскільки це лише втрати виробництва та прибутковості через природні та біологічні ризики. Страхування врожаю охоплює процес його зростання від часу посіву до досягання, проте не враховуються ризики, що виникають у майбутньому після збору. На сьогодні сільськогосподарські виробники потребують не тільки відшкодування втрати урожайності (за причини несприятливих умов природно-кліматичного характеру), а й комплексного страхування загального прибутку підприємства (наприклад, крім страхування урожайності страховий договір, може включати страхування від заниженої ціни зернотрейдерів, збитки від зберігання після збору врожаю або ринкові ризики). Тому формування та розробка комплексної програми страхування, яка б в повній мірі захистила майно та майнові інтереси сільськогосподарських підприємств, є першочерговим завданням для популяризації страхування в Україні. Такий комплексний продукт страхування повинен пов'язувати між собою ризики, що виникають у процесі банківського кредитування, матеріально-технічного забезпечення, маркетингової та виробничої діяльності аграрних підприємств і максимально покриває збитки від них.

Подібна конвергенція фінансових інститутів, добре розвинена в західних країнах та, в першу чергу, повинна будуватися на ефективній державній підтримці страхування. Державна підтримка та правове регулювання страхування сільськогосподарської діяльності в Україні розпочалася з прийняття Закону України "Про стимулювання розвитку сільського господарства на період 2001—2004 рр." та Постанови КМУ "Про затвердження Порядку і правил проведення обов'язкового страхування врожаю сільськогосподарських культур і багаторічних насаджень державними сільськогосподарськими підприємствами, врожаю зернових культур і цукрових буряків сільськогосподарськими підприємствами усіх форм власності".

Погляд нормативно-правову базу, яка показує, що українська законодавча база ще не повністю розроблена і потребує документів, які допомагають фермерам захистити себе від потенційних ризиків втрати майбутніх прибутків.

За інформацією проекту «Фінансовий розвиток аграрного сектору Європи», створеного Групою Світового банку, чітко аргументується, що український страховий ринок на 2014-2016 роки показує тенденцію до уповільнення. Всі показники реальної активності зменшуються. (Кількість договорів, що узагальнюють розмір страхового простору та страхових премій відповідно до реальних умов).[12] Показники страхування за цей період наведені у табл. 1.

Таблиця 1.Зведені дані страхування в розрізі страхових компаній, 2017 р.

№	Страхові компанії	Премії, тис.грн.	Виплати, тис.грн.	Рівень виплат %
1	PZU Україна	31776	19167	60,32
2	Країна	7866	173	2,18
3	АСКА	6341	56761	895,14
4	АХА Страхування	6763	278	4,11
5	ІНГО Україна	7015	2636	37,58
6	Арсенал Страхування	2541	31	1,22
7	Здорово	825	584	70,83
8	ТАС СГ	511	56	10,70
9	Провідна	513	199	38,83

Проаналізувавши цю таблицю, можна зробити висновок, що 2016 рік став першим роком, коли ринок аграрного страхування відновився після тривалого періоду спаду. Ця тенденція продовжилася з 2017 року і поширила її на більшу кількість показників. Вперше з 2011 року кількість виконаних страхових договорів збільшилася у 2017 році: зростання склало 21%. Обсяг зібраних страхових премій у гривні зростає вже третій рік поспіль, збільшившись у 2017 році на 30% і склав 204,4 млн. грн. Загалом, у 2017 році страхові компанії підписали 957 договорів про страхування сільськогосподарських культур і багаторічних насаджень, зокрема 427 на зимовий період і 530 на весну і літо. Загальна страхова сума за договорами страхування сільськогосподарських культур та багаторічних культур склала 5,913 млрд. грн. Сума зібраних страхових премій становила 204,4 млн. грн., що на 30% більше, ніж у попередньому році. Сільськогосподарські культури були застраховані на загальну площу 657,1 тис. га. Середня ставка страхових внесків на весь андеррайтинговий рік становила 3,5%, зокрема 3,7% на зимовий період та 3,4% на весну -літо. У 2017 році страхування сільськогосподарських культур здійснювалося 15 страховими компаніями.

Таблиця 2. Зведені дані зі страхування тварин, 2017 р.

Вид тварин	К-ть договорів	Страхова сума, грн	Сума премій, грн	Середня ставка премії, %
Свині	10	190436212	1867156	1,0
ВРХ	13	111514671	486070	0,4
Птиця свійська	2	14049785	73059	0,5
Загалом	25	316000668	2426285	0,8

Джерело: Аналітичне дослідження "Ринок агрострахування України у 2017-му андеррайтинговому році"

Середній рівень страхової премії за укладеними договорами становить 0,8%. Низький страховий внесок від договорів страхування тварин показує, що ці контракти не покривають основних ризиків виробництва продукції тваринництва. Тварини, ймовірно, використовувалися як застава під контракти на отримання кредиту.

Світовий досвід у сфері сільськогосподарського страхування свідчить про те, що в багатьох країнах національні страхові системи працюють на сільськогосподарські ризики. Водночас кожна країна створює власну систему страхування сільськогосподарського виробництва

Набувши позитивного міжнародного досвіду щодо ефективного використання страхування з державною фінансовою підтримкою в аграрному секторі, слід зазначити, що запозичення та успадкування міжнародного досвіду має бути максимально осмисленим, у розумінні та прогнозуванні наслідків, і вибірково, тобто сумісним з існуючим укладом України у вказаному сегменті.

Виділяють 3 моделі страхування в аграрному секторі:

Америкаська (США, Канада). Переваги: широка участь держави у підтримці страхування аграрних ризиків – надання субсидії на сплату частини страхової премії. Недоліки: високі адміністративні витрати держави.

Європейська (Німеччина, Велика Британія). Переваги: мінімальне втручання держави, виробники сільськогосподарських товарів купують страховий поліс за його повною ціною. Недоліки: незахищеність страхувальників та обмежені можливості розвитку системи.

Змішана (Іспанія, Франція, Італія). Страхування є добровільним, покриття ризиків в системі забезпечують приватні страхові компанії на основі солідарної відповідальності (співстрахування).

Світовий досвід свідчить, що в міжнародній практиці страхування сільськогосподарських ризиків сформувались дві основні моделі, які умовно можна назвати «американська» та «європейська». Для «американської» моделі характерна значна підтримка держави у страхуванні сільськогосподарських ризиків. Для «європейської» моделі притаманна мінімальна участь держави в аграрному страхуванні, котра зводиться переважно до контрольних функцій щодо діяльності приватних страхових компаній у цьому секторі ринку страхових послуг. Обидві моделі мають свої переваги і недоліки, але, як свідчить міжнародний досвід, найефективнішим при страхуванні аграрних ризиків є поєднання цих двох моделей (тобто «змішана» модель). Саме така система страхування сільськогосподарських ризиків діє зокрема в Іспанії, яка, за оцінками експертів міжнародного проекту ЄС "Taxis" «Вдосконален-

ня управління ризиками фермерських господарств та малих і середніх господарств в аграрному секторі», є країною з найрозвиненішою системою агрострахування в Європі.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Україна перебуває в умовах трансформаційної економіки, де вона забезпечує лише основу для влади, багатства та процвітання незалежної країни. Важкий і довгий шлях - пройти нашій країні, щоб подолати негативні наслідки минулого. У контексті сталого розвитку проводиться комплексний аналіз соціально-економічних явищ і процесів і, перш за все, процесів, що відбуваються на страховому ринку сільськогосподарських культур.

Нинішній етап розвитку сільського господарства України супроводжується загостренням низки соціально-економічних проблем. Проте навіть за несприятливих умов аграрний сектор продовжує демонструвати прийнятні темпи розвитку, що є, в першу чергу, результатом проведених земельної та аграрної реформ. Поряд з цим, нові виклики вимагають своєчасної реакції держави, аграрної науки і практики. Від того, наскільки оперативно й ефективно вітчизняний аграрний сектор адаптується до нових умов господарювання, залежать його подальші перспективи зайняти гідне місце серед провідних виробників агропродовольчої продукції в світі. [6]

Тому, як правило, говориться, що агрострахування повинно бути ефективним фінансово-економічним інструментом захисту інтересів фермерів у виробництві та переробці сільськогосподарської продукції. Подальший розвиток аграрного страхування має бути спрямований на створення хороших і безпечних умов для ведення бізнесу з усіма учасниками аграрного ринку, що створює ризик поширення між сільськогосподарськими виробниками, переробниками, банками, компаніями. Така форма питання дозволить вітчизняним виробникам інтегруватися в європейські та глобальні економічні зони, зберігаючи свої інтереси на внутрішніх та міжнародних ринках сільськогосподарської продукції та знижуючи ризики у сільському господарстві [3]

Страхування сільського господарства має бути розроблено за такими напрямками: - удосконалення законодавства України, що регулює страхові послуги на ринку сільськогосподарських товарів, та надання державним виробникам сільськогосподарської продукції страхування від ризиків для сільського господарства; - розвиток інституту з метою підвищення спроможності держави виконувати свої обов'язки в цій системі - підтримувати та сприяти розвитку та інтеграції страхування з метою підвищення здатності надавати якісні послуги аграрному сектору [7]

Список використаної літератури:

1. Про державну підтримку сільського господарства в Україні: Закон України від 01.01.2017, підстава 1791-19 (із змінами і доповненнями)
2. Аналітичне дослідження "Ринок агрострахування України у 2017-му андерайтинговому році" //Режим доступу : <http://agroinsurance.com/wp-content/uploads/2017/11/Ryynok-agrostrahovaniya-Ukrainiyi-za2017-god.pdf>
3. Економіка, бухгалтерський, облік, аудит//Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://ekonombuh.ru/>
4. Лобова О. Розвиток аграрного страхування в США / О. Лобова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. – 2012. – Вип. 133. – С. 49- 52.
5. Матвієнко Г. А. Роль державного регулювання в страхуванні аграрних підприємств / Г. А. Матвієнко // Агросвіт. – 2009. – № 2. – С. 35-39.
6. Навроцький С. А. Концепція розвитку страхової системи сільського господарства підтримкою в Україні [Електронний ресурс] / С. А. Навроцький // Економіка АПК. – 2011. – № 2 – С. 102. – Режим доступу: [nbuv.gov. ua\old_jrn/Soc_Gum/Nie/2011_2/098-109.pdf](http://nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Nie/2011_2/098-109.pdf).
7. Остапенко О.М. Удосконалення вітчизняної системи страхування аграріїв з урахуванням зарубіжного досвіду / О.М. Остапенко // Економіка: реалії часу: наук. журн. 2013. № 5(10). ст. 38-45
8. Питання використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фінансової підтримки підприємств агропромислового комплексу: постанова КМУ від 06.05.2005 р. № 325[Електронний ресурс] / Кабінет міністрів України. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/325-2005-%D0%BF>.
9. Шолойко А.С. Принципи обов'язкового страхування в умовах ринкової економіки / А.С.Шолойко // Економіка АПК. – 2009. – № 10. ст. 55-58

Lisunova O.O. INSURANCE PROTECTION AGRICULTURAL ENTERPRISES

The article deals with problems and prospects of development of insurance protection of activity of agrarian enterprises. The indicators of the agrarian insurance market in Ukraine are analyzed. The effectiveness of international experience in using insurance with state financial support in the agrarian sector of the state economy has been proved.

Keywords: Insurance protection, agrarian enterprise, insurance of agricultural risks, insurance premiums, agri-insurance.

БУДІВНИЦТВО ТА АРХІТЕКТУРА.

УДК 624.131.042 АВТОМАТИЗАЦІЯ ВИЗНАЧЕННЯ СНІГОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ НА ПОКРИТТЯ БУДІВЕЛЬ

Є. Третяк, студ. 5 курсу ПЦБ, спец. «Будівництво та цивільна інженерія»
Науковий керівник: к.т.н., доц. Мукосєєв В.Н.

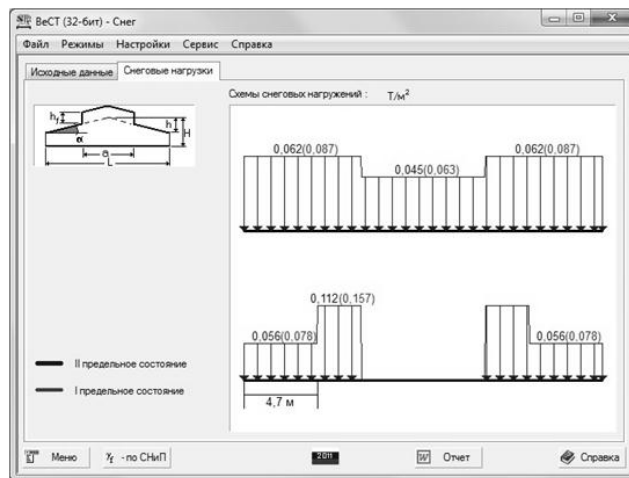
У роботі представлено опис програми та приклади розрахунку підвищеного значення снігового навантаження на покриттях будівель з комбінуванням схем ДБН.

Ключові слова: снігове навантаження, покрівля, правила, автоматизація, розрахунок.

Стан проблеми. Найбільш важливим і відповідальним етапом проектування є коректне визначення навантажень і впливів у тому числі від снігу. Найбільш часті помилки мають місце при розрахунку зон скупчення снігу на покриття геометрія якого передбачає врахування 2-х або більше схем для знаходження коефіцієнта переходу від ваги снігового покриву на поверхні ґрунту до снігового навантаження на покрівлю. Нормативні вимоги для розрахунку окремих випадків наведені в додатку Ж ДБН «Навантаження і впливи» схема № 1, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 10 [1]. При тому, що вирішення завдань за цими схемами у достатньому обсязі висвітлені у навчально-методичній науковій літературі та мають реалізацію в багатьох програмах (програми «Вест», «ЭСПРИ» [2] та інші) відсутня можливість комбінувати схеми і автоматизовано виконувати розрахунок більш а ніж по одній схемі.

Актуальність роботи обумовлена тим, що у практичному проектуванні будівель та споруд, при розвитку технологій і у результаті цього великій різноманітності форм об'єктів будівництва, часто виникає потреба у виконанні розрахунку величини снігових навантажень на поверхнях складної конфігурації. Це призводить до того, що проектувальники часто помилково або не враховують окремі зони підвищеного снігового навантаження.

Аналіз публікацій і сучасних програмних продуктів вказує, що програмою «Вест» в програмному комплексі «SCAD» та в програмному комплексі «ЭСПРИ» комплексне визначення величини навантаження від снігу в зонах підвищеного снігового навантаження не реалізовано (Мал.1).

Мал.1 Приклад недосконалого інтерфейсу програм розрахунку підвищеного значення снігового навантаження на покриття.

Мета роботи – розробити програму для визначення снігового навантаження на покрівлю як за одною схемою, так і за 2-ма і більше схемами додатку Ж ДБН «Навантаження і впливи» одночасно.

Завдання роботи:

1. Створення бази вихідних даних для реалізації алгоритму розрахунку снігових навантажень за схемою 8 додатку Ж [1].
2. Виконати реалізацію алгоритму розрахунку снігових навантажень за схемою 8 додатку Ж [1].
3. Виконати підпрограму графічного відображення схеми поперечнику будівлі з епюрами розподілу снігових навантажень.

Основної матеріал та результати роботи. Програма с робочою назвою файлу «КОМБІНАЦІЯ СХЕМ СНІГОВИХ НАВАНТАЖЕНЬ» розроблена в книзі Microsoft Excel, в якій створений лист «База даних» с даними о снігових районах і основними містами України з табл. додатки Е [1]. В осередку цього ж листа занесені приблизні терміни експлуатації категорій будівель зазначених в табл. Додатки В [1], відповідно до яких обчислені коефіцієнти надійності за навантаженням γ_{fm} за вимогами п. 8.11 [1]. У базі даних вказані коефіцієнти C_e , що враховують режим експлуатації покрівлі і визначається за

8.9 [1]. Лист «БАЗА ДАНИХ» захищений паролем і є прихованим (недоступним для загального користування).

Загальний вигляд основного аркуша Excel «Сніг за схемою 8» представлено на мал. 2.

Вихідні дані:			Позначення геометричних параметрів схеми		Розрахунок:	
3	Місце розміщення будівлі	Черкаси			Коefіцієнт $\gamma_{fn} = 1.04$ при термін експлуатації $T=60$ (см ДБН В.1.2-2) Коefіцієнт $\gamma_{ft} = 0.49$ при частці часу $\tau=0.02$ (см ДБН В.1.2-2)	
4	Будівля за призначенням	виробничі і допоміжні			Коefіцієнт переходу від ваги снігового покриву на поверхні ґрунту до снігового навантаження на покрівлю (Додаток Ж, Схема 8 ДБН В.1.2-2) становить:	
5	Особливості режиму експл.	утеплене покриття або ві			$\mu = 1 + (1/h) * (m1 * L' + m2 * L'2) = 1 + (1/3) * (0.4 * 6 + 0.4 * 4) = 2.33$	
6	h – висота перепаду, м, яка відлічується від карниза верхнього покриття до покрівлі нижнього (м)	3.0			Довжину зони підвищених сніговідкладень b слід приймати:	
7	Чи є поєздовжні ліхтарі (1 пролет)	Так ☒ Ні ☐			$\mu = 2.33 < (2 * h / S_0) = 3.95; \quad b = 2h = 6\text{м}$	
8	Чи є поєздовжні ліхтарі (2 пролет)	Так ☒ Ні ☐				
9	L1 (ширина верхньої частини кровлі)	36.0				
10	L2 (ширина нижньої частини кровлі)	36.0				
11	$\alpha^{\circ}1$ (ухил верхньої частини кровлі)	5.0				
12	$\alpha^{\circ}2$ (ухил нижньої частини кровлі)	15.0				
13	d1 (довжина зони підвищених снігових відкладень верхньої частини кровлі)	6.0				
14	d2 (довжина зони підвищених снігових відкладень нижньої частини кровлі)	6.0				
15	h1 (висота ліхтаря верхньої частини кровлі)	3.0				
16	h2 (висота ліхтаря нижньої частини кровлі)	4.0				
17	L1* (відстань до ліхтарів або конька верхньої частини кровлі)	12.0				
18	L2* (відстань до ліхтарів або конька нижньої частини кровлі)	12.0	Коefіцієнт умов розподілу снігового покриву по покриттю: $C = \mu C_0 C_{alt} = 2.33 * 1 * 1 = 2.33$			
19	N (відстань від землі до звису кровлі)	10.0	Граничне значення снігового навантаження (п.8.2 ДБН В.1.2-2) становить: $S_m = \gamma_{fn} S_0 C = 1.04 * 1.52 * 2.33 = 3.68 \text{кПа}$			
20			Експлуатаційне значення снігового навантаження (п.8.3 ДБН В.1.2-2) становить: $S_p = \gamma_{ft} S_0 C = 0.49 * 1.52 * 2.33 = 1.74 \text{кПа}$			
21			Квазістійне значення снігового навантаження (п.8.4 ДБН В.1.2-2) становить: $S_s = (0.4 S_p - \dot{S}) C = (0.4 * 1.52 - 0.16) * 2.33 = 1.04 \text{кПа}$			

Мал.2 Приклад результатів розрахунку підвищеного значення снігового навантаження на покриття

На даному листі наводяться такі групи вихідних даних:

Перша група вихідних даних (мал. 3):

Місце будівництва будівлі або споруди.

Будівля за призначенням.

Особливості режиму експлуатації.

	B	C	D	E	F	G
2	Вихідні дані:					
3	Місце розміщення будівлі	Черкаси				
4	Будівля за призначенням	виробничі і допоміжні				
5	Особливості режиму експл.	утеплене покриття або відсут				

Мал.3. Перша група вихідних даних

Друга група вихідних даних (геометричні характеристики) наведена на мал. 4:

	B	C	D	E	F	G
6	h – висота перепаду, м, яка відлічується від карниза верхнього покриття до покрівлі нижнього (м)			3.0		
7	Чи є поєздовжні ліхтарі (1 пролет)	Так ☒ Ні ☐				
8	Чи є поєздовжні ліхтарі (2 пролет)	Так ☒ Ні ☐				
9	L1 (ширина верхньої частини кровлі)			36.0		
10	L2 (ширина нижньої частини кровлі)			36.0		
11	$\alpha^{\circ}1$ (ухил верхньої частини кровлі)			5.0		
12	$\alpha^{\circ}2$ (ухил нижньої частини кровлі)			15.0		
13	d1 (довжина зони підвищених снігових відкладень верхньої частини кровлі)				6.0	
14	d2 (довжина зони підвищених снігових відкладень нижньої частини кровлі)				6.0	
15	h1 (висота ліхтаря верхньої частини кровлі)				3.0	
16	h2 (висота ліхтаря нижньої частини кровлі)				4.0	
17	L1* (відстань до ліхтарів або конька верхньої частини кровлі)				12.0	
18	L2* (відстань до ліхтарів або конька нижньої частини кровлі)				12.0	
20	N (відстань від землі до звису кровлі)				10.0	

Мал.4. Друга група вихідних даних (геометричні характеристики)

(м); h – висота перепаду, м, яка відлічується від карниза верхнього покриття до покрівлі нижнього

- Чи є повздовжні ліхтарі (1 проліт);
- Чи є повздовжні ліхтарі (2 проліт);
- L1 (ширина верхньої частини покрівлі).
- L2 (ширина нижньої частини покрівлі).
- $\alpha^{\circ 1}$ (ухил верхньої частини покрівлі).
- $\alpha^{\circ 2}$ (ухил нижньої частини покрівлі)
- d1 (довжина зони підвищених снігових відкладень верхньої частини покрівлі)
- d2 (довжина зони підвищених снігових відкладень верхньої частини покрівлі)
- h1 (висота ліхтаря верхньої частини покрівлі)
- h2 (висота ліхтаря нижньої частини покрівлі)
- L1* (відстань до ліхтарів або конька верхньої частини покрівлі)
- L2* (відстань до ліхтарів або конька нижньої частини покрівлі)
- H (відстань від землі до звису покрівлі)

В області Н3:М10(рис. 5) знаходиться схема розташування геометричних розмірів (для довідки).

Мал.5. Геометричні параметри схеми.

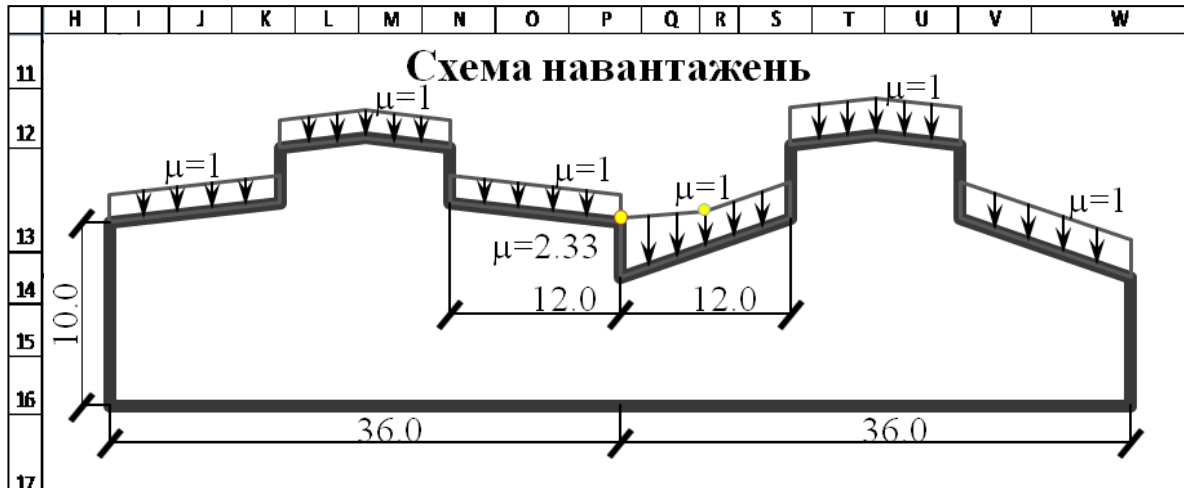
В області N7: W7 (рис. 6) розраховується коефіцієнт переходу від ваги снігового покриву на поверхні ґрунту до снігового навантаження на покрівлю (Додаток Ж, Схема 8 ДБН В.1.2-2) та довжина зони підвищених снігових відкладень b .

	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W
2	Результати розрахунку									
3	Коефіцієнт $\gamma_{fm} =$		<u>1.04</u>		при терміні експлуатації T=60 (см.ДБН В.1.2-2)					
4	Коефіцієнт $\gamma_{fe} =$		<u>0.49</u>		при частки часу $\eta=0,02$ (см.ДБН В.1.2-2)					
5	<u>Коефіцієнт переходу від ваги снігового покриву на поверхні ґрунту до снігового навантаження на покрівлю (Додаток Ж, Схема 8 ДБН В.1.2-2) становить:</u>									
6										
7	$\mu=1+(1/h)*(m1*L'+m2*L'2)=1+(1/3)*(0.4*6+0.4*4)=2.33$									
8	<u>Довжину зони підвищених сніговідкладень b слід приймати:</u>									
9										
10	$\mu=2.33<(2*h/S_0)=3.95; \quad b=2h=6m$									

Мал.6. Область розрахунку коефіцієнта розподілу снігових відкладень

В області Н11:W17 (мал. 7) на основі введених даних та результатів розрахунків проведених у даній програмі будується поперечний профіль будівлі з зображеними на ньому розмірами та епюрами снігових навантажень з коефіцієнт переходу від ваги снігового покриву на поверхні ґрунту до снігового

навантаження на покрівлю (Додаток Ж, Схема 8 ДБН В.1.2-2).

Мал.7. Поперечний профіль будівлі з епіюрами снігових навантажень.

В області Н18:W21(мал.8) розраховується :

	Н	І	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W
18	Коефіцієнт умов розподілу снігового покриву по покриву:											$C = \mu C_0 C_{alt} = 2.33 * 1 * 1 = 2.33$				
19	Граничне значення снігового навантаження (п.8.2 ДБН В.1.2-2) становить:											$S_m = \gamma_{fm} S_0 C = 1.04 * 1.52 * 2.33 = 3.68 \text{кПа}$				
20	Експлуатаційне значення снігового навантаження (п.8.3 ДБН В.1.2-2) становить:											$S_e = \gamma_{fe} S_0 C = 0.49 * 1.52 * 2.33 = 1.74 \text{кПа}$				
21	Квазіпостійне значення снігового навантаження (п.8.4 ДБН В.1.2-2) становить:											$S_n = (0.4 S_0 - \hat{S}) C = (0.4 * 1.52 - 0.16) * 2.33 = 1.04 \text{кПа}$				

Мал.8. Результати визначення снігових навантажень.

Практична значимість роботи полягає в зменшенні часу на виконання розрахунків, розгорнення розрахунків, можливості аналізу більшої кількості параметрів ніж в інших подібних програмах.

Висновки

1. Створена програма визначення снігового навантаження для ділянок покриття, з яких переноситься сніг у зону перепаду висот для будівель без і з позовжніми ліхтарями з інтерактивному відображенням схеми будівлі і епюр снігового навантаження.

2. У подальшій роботі модернізації програми передбачається врахування вимог визначення снігового навантаження за схемами 1-7 додатку Ж [1].

Список використаної літератури:

1. ДБН В.1.2-2:2006. Система забезпечення надійності та безпеки будівельних об'єктів. Навантаження і впливи. Норми проектування. [Електронний ресурс]. Режим доступу URL: <http://dbn.at.ua/load/normativity/dbn/1-1-0-753>.

2. Пакеты прикладных программ для автоматизированного проектирования конструкций М.С.Барабаш, Ю.Д. Гераймович, А.Н. Кекух, М.В. Лазнюк, Е.Б.Стрелецкий Под ред. Академика РААСН А.С.Городецкого Киев; издательство "Факт", 2006. -112 с.

Tretyak E.S. Automation of definition of snow load to buildings cover.

The article describes the program and examples of calculating the increase in load on the roof of buildings using a combination of «ДБН» schemes.

Keywords: snow load, roof, rules, automation, calculation.

ЛІСОВЕ ГОСПОДАРСТВО ТА САДОВО-ПАРКОВЕ ГОСПОДАРСТВО.

УДК 635.918

ВЕГЕТАТИВНЕ РОЗМНОЖЕННЯ *SAINTPAULIA IONANTHA*

О. С. Черненко

Проведений аналіз впливу різних субстратів на коренеутворення листових живців при вегетативному розмноженні *Saintpaulia ionantha* H. Wendl. Істотною роль відіграє субстрат, але й сортові особливості досліджуваного виду також впливали на результат вкорінення.

Результати дослідження показали, що терміни вкорінення та відсоток вкорінених рослин були різні в залежності від субстрату та сорту. В якості субстрату брали торф, перліт, пісок і воду. Для більшості досліджуваних сортів *S. ionantha* найкращі результати вкорінення отримані у торфі.

Ключові слова: *Saintpaulia ionantha*, сенполія фіалкокріткова, сорт, живець, субстрат.

Постановка проблеми у загальному вигляді. В даний час зростає інтерес до кімнатних рослин. Почесне місце серед них займає маленька рослина - *Saintpaulia ionantha* [2]. Сенполії фіалкокріткові на сьогоднішній день є найпоширенішими та найулюбленішими кімнатними рослинами. Головним фактором популярності сенполій є те, що вони дуже прості в розмноженні та догляді, їх може успішно вирощувати навіть початківець любитель.

Зараз загальне відоме число сортів перевищує кілька тисяч і кожен місяць селекціонери продовжують виводити нові сорти. Вони різняться за забарвленням і формою квіток і по їх типу. Існує безліч різновидів фіалок: фіалки-оси відрізняються незвичайною формою квітки; фіалки мініатюрні називають фіалочними гномами за крихітний розмір; фіалки напівмініатюрні легко уживаються на одному підвіконні в найбільших кількостях; ампельні фіалки характеризуються наявністю декількох точок зростання; фіалки-химери вражають особливим забарвленням квітки; стандартні - завоюють різноманітністю кольору, відтінків і форм квітки. Вони по праву завоювали серця селекціонерів СНД і зарубіжжя.

Вегетативне розмноження дозволяє зберегти особливості сортів і тому в отриманні молодих рослин *S. ionantha* використовують цей спосіб. Так як процес укорінення проходить тривалий час, то важливо вивчити всі фактори, що впливають на якість та тривалість цього періоду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В літературних джерелах зустрічається агротехніка вирощування, надаються рекомендації з розмноження *S. ionantha* а якщо відсутні дані з досліджень вегетативного розмноження сенполії фіалкокріткової в Україні. В Одеському національному університеті студенткою Бесараб А. В. в 2010 році проводилися дослідження з впливу різних субстратів на вкорінення листових живців. В якості субстрату використовували ґрунтосуміш, пісок, перліт та суміш усіх компонентів. В результаті даних досліджень найкращим субстратом виявилася ґрунтосуміш.

У Всеросійському науково-дослідному інституті квітництва і субтропічних культур Російської академії сільськогосподарських наук Самаріна Л.С. та Михайлова Е. В. в *S. ionantha*

В Карелії в еколого-біологічному центрі вивчали вплив бурих морських водоростей при розмноженні на ріст, розвиток та декоративність рослин *S. ionantha* в залежності від дози в субстраті (Тімейко, 2012)

Як бачимо, вегетативне розмноження майже не вивчалось, тому це питання дуже актуальне.

Постановка завдання. Мета досліджень – визначити вплив субстрату на укорінення живців *S. ionantha*.

Вихідний матеріал, методика та умови дослідження. Об'єктом досліджень є вегетативний матеріал *S. ionantha*.

Вегетативне розмноження досліджуваного виду проводили у червні. У якості матеріалу використовували листові живці *S. ionantha*. На початку роботи проводили підготовку субстрату для висаджування рослин.

Листя *S. ionantha* досить м'ясисте, покрите ворсинками, округле, зазвичай із злегка нерівнобічною серцеподібною основою, з округлою або коротко загостреною верхівкою [1].

Сорти *S. ionantha*, які використовувалися для досліджень:

1. 'Pink Dove' (S. Sorano), виведений в 1995 р.
2. 'Optimara Little Azurite' (Holtkamp), виведений в 1993 р.
3. 'К - Аманда' (Крайдуба), виведений в 2012 р.
4. 'Ева' (Дадоян Т.Л.), виведений в 2010 р.

Схема проведення досліджень укорінення листових живців *S. ionantha* у різних субстратах:

- Варіант 1. Укорінення у торфі.
- Варіант 2. Укорінення у перліті.
- Варіант 3. Укорінення у піску.
- Контроль. Укорінення у воді.

Для живцювання були обрані непошкоджені листи. Отриманий посадковий матеріал підготовлювали до посадки. При цьому обрізали нижню частину живця щоб довжина залишилася 2-4 см.

На завершальному етапі проводили висадку рослин. Догляд за висадженими живцями полягав у підтриманні на оптимального рівня вологості повітря та субстрату, періодичному огляду рослин на наявність хвороб та шкідників.

Викладення основного матеріалу. Дослідження по вегетативному розмноженню *S. ionantha* були закладені 19 червня 2017 року. На початку роботи проводили підготовку субстрату для висаджування рослин. В якості субстрату використовували торф, перліт, пісок. Як контрольний варіант була вода.

Потім розпочинали процес живцювання. Для живцювання на маточних рослинах були обрані непошкоджені листи з середнього ярусу. Отриманий посадковий матеріал підготовлювали до посадки (рис. 1). Довжина живців складала від 2-4 сантиметрів, залежно від сорту довжина живця відрізнялася. Зріз на черешку робили косим, щоб збільшити його поверхню. Робили невелике заглиблення, куди поміщали листовий живець під кутом 45°, і фіксували для стійкості. Живець засипали невеликою кількістю субстрату. Глибина посадки 1-1,5 см.

Рис. 1. Підготовка листових живців *S. ionantha* [власне фото]

В варіанті 1 укорінення проводили у торфі. В варіанті 2 укорінення проводили у перліті (рис. 2). В варіанті 3 укорінення проводили у піску. В якості контролю укорінення проводили у воді.

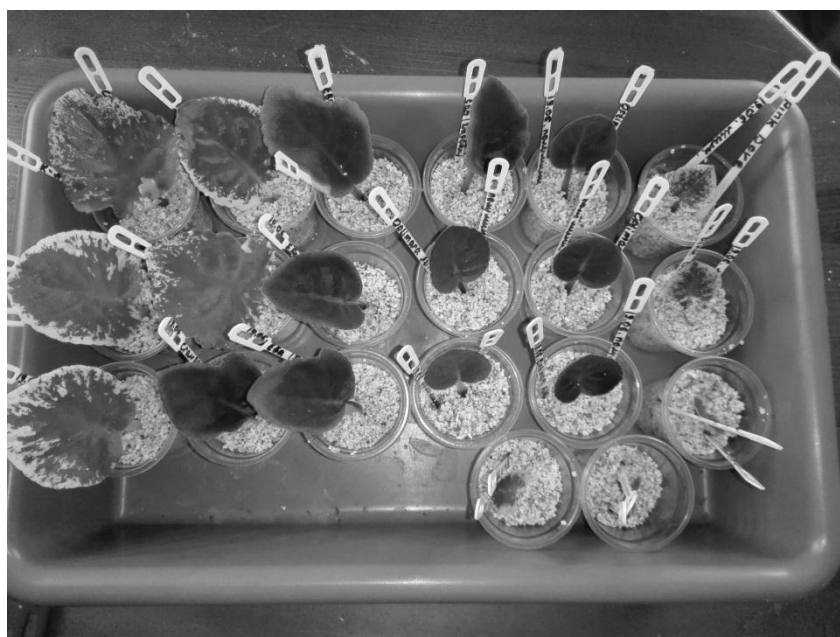

Рис. 2. Укорінення листових живців *S. ionantha* у перліті [власне фото]

Фенологічні спостереження за процесом укорінення живців та появою молодих листків наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

Фенологічні спостереження укорінення *S. ionantha*

Варіант досліджу	Дата		
	живцювання	початку утворення коренів	появи молодих листків
Варіант 1 (торф)	19.06.2017	11-14.07.2017	24-26.08.2017
Варіант 2 (перліт)		10-12.07.2017	22-24.08.2017
Варіант 3 (пісок)		16-18.07.2017	27-29.08.2017
Контроль (вода)		06-08.07.2017	19-20.08.2017

На початку липня 2017 року почали утворюватися корені на листових живцях, раніше цей процес почався на контролі, тобто у воді, пізніше - в інших варіантах (рис. 3).

Рис. 3. Вкорінений листовий живець *S. ionantha* у воді [власне фото]

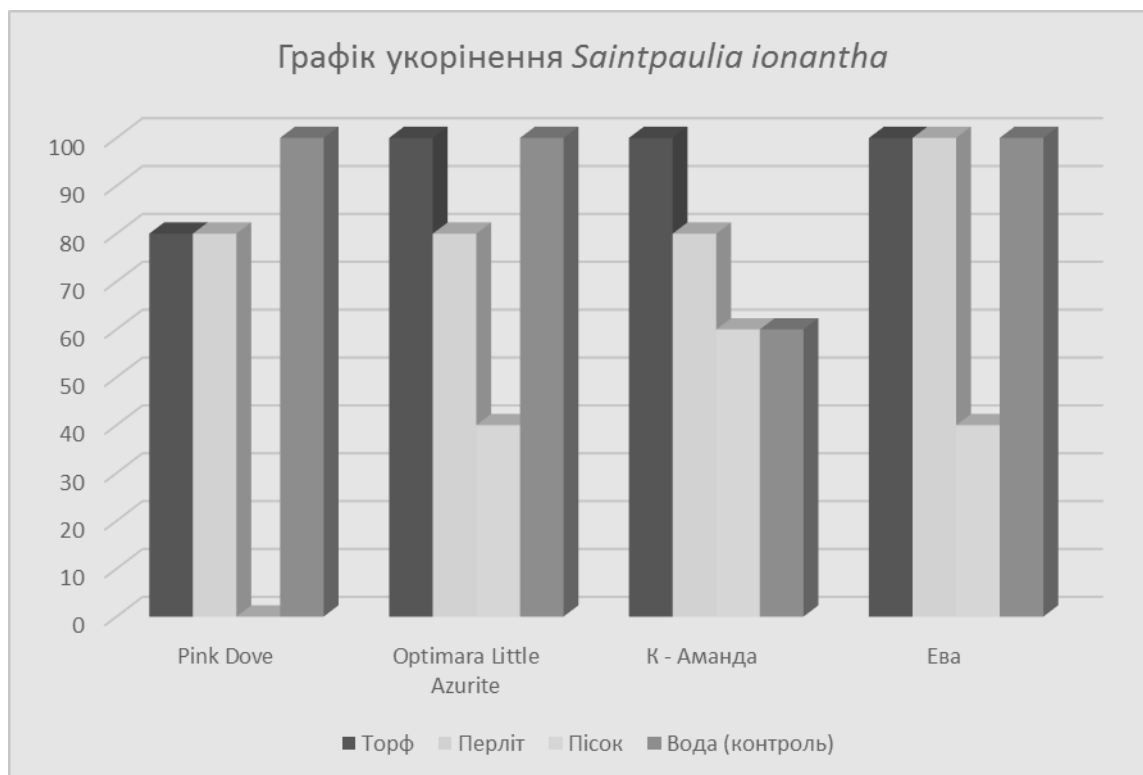
Результати укорінення листових живців *S. ionantha* досліджуваних сортів наведені в таблиці 2.

Таблиця 2

Результати укорінення живців *Saintpaulia ionantha*

Варіант досліджу	Кількість вкорінених живців,		Відхилення від контролю,	
	шт.	%	шт.	%
Сорт 'Pink Dove'				
Варіант 1 (торф)	24	80	-6	-20
Варіант 2 (перліт)	24	80	-6	-20
Варіант 3 (пісок)	0	0	-30	-100
Контроль (вода)	30	100		
Сорт 'Optimara Little Azurite'				
Варіант 1 (торф)	30	100		
Варіант 2 (перліт)	24	80	-6	-20
Варіант 3 (пісок)	12	40	-18	-60
Контроль (вода)	30	100		
Сорт 'К - Аманда'				
Варіант 1 (торф)	30	100		
Варіант 2 (перліт)	24	80	-6	-20
Варіант 3 (пісок)	18	60	-12	-40
Контроль (вода)	18	60	-12	-20
Сорт 'Ева'				
Варіант 1 (торф)	30	100		
Варіант 2 (перліт)	30	100		
Варіант 3 (пісок)	12	40	-18	-60
Контроль (вода)	30	100		

Для трьох сортів 'Optimara Little Azurite' 'К - Аманда' 'Ева' найкращим для укорінення листових живців виявився торф. Відсоток укорінення був в межах 80-100%. Найгірші показники у субстрату пісок. Для сортів 'Optimara Little Azurite' 'К - Аманда' 'Ева' відсоток укорінення знаходився в межах 40-60%, а для сорту 'Pink Dove' відсоток укорінення в піску склав 0% (рис. 4).

Рис. 4. Графік укорінення сортів *S. ionantha* в різних субстратах

Висновки. Таким чином, результати дослідження з вегетативного розмноження *Saintpaulia ionantha* показали:

- найкращим субстратом для укорінення листових живців *S. ionantha* для сортів 'Pink Dove' 'Optimara Little Azurite' 'Ева' виявлено варіант – торф, відсоток укорінення становив 100%, для сорту 'Pink Dove' - 80%;

- контрольний варіант вода добре підходить для укорінення живців. Для сортів: 'Pink Dove', 'Optimara Little Azurite', 'Ева', відсоток укорінення був в межах 100%, для сорту 'К - Аманда' – 60%;

- перліт добре підходить для укорінення живців сортів 'Pink Dove', 'Optimara Little Azurite', 'К - Аманда', відсоток укорінення був в межах 80%, для сорту 'Ева' – 100%;

- найгірші показники укорінення живців отримали в субстраті пісок. Для сортів 'Optimara Little Azurite', 'К - Аманда', 'Ева', відсоток укорінення був в межах 40-60%, для сорту 'Pink Dove' відсоток укорінення склав 0%.

Пропонуємо:

- для сорту 'Pink Dove' найкраще використовувати воду як субстрат для укорінення;
- для сорту 'Optimara Little Azurite' найкраще використовувати для укорінення торф та воду;
- для сорту 'К - Аманда' найкраще використовувати для укорінення торф;
- для сорту 'Ева' найкраще використовувати для укорінення торф, перліт і воду.

Список використаної літератури:

1. Сенполия, выращивание узамбарской фиалки, сорта, агротехника [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://www.floraprice.ru/articles/home/fialka-uzambarskaya.html>

2. Сенполия [Електронний ресурс]. – режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%B5%D0%BD%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%8F>

Chernenko O. S. VEGETATIVE EXPENDITURE OF SAINTPAULIA IONANTHA

An analysis of the influence of different substrates on the root formation of leaf cuttings during vegetative propagation of Saintpaulia ionantha H.Wendl. The substrate plays an essential role, but the varietal features of the studied species also have an effect on the result of rooting.

The results of the study showed that the terms of rooting and the percentage of the implanted plants were different depending on the substrate and the variety. As a substrate, peat, perlite, sand and water were taken. For most of the studied S. ionantha varieties, the best rooting results were obtained in peat.

Key words: *Saintpaulia ionantha, African violets, varietal, cutting, substrate.*

Гаврилук О. І. Санітарно-гігієнічні вимоги щодо захисту птахівничих підприємств з виробництва яєць	3
Стеценко М. В., Ізмайлова Н. О. Огляд окремих глав звіту служби контролю Швейцарії	6

АГРОНОМІЯ І БІОЛОГІЯ

Бутов А. І. Особливості насінневого розмноження <i>Quercus robur</i>	9
--	---

ЕКОНОМІКА І МЕНЕДЖМЕНТ

Александрова Г. В., Гузенко Т. С. Оптимізація капіталу підприємства як метод управління власними та позиковими засобами	13
Барбіна О. І. Особливості управління платоспроможністю сільськогосподарських підприємств	16
Бондаренко С. Р., Запорожченко С. І. Аутсорсинг логістичних послуг: реалії та тенденції	19
Вакуленко В. С., Жмайлова О. Г. Роль маркетингових стратегій у підвищенні потенціалу конкурентоспроможності аграрних підприємств	22
Wang Hongyue The Compact Ecological City: a New Concept of Urban Sustainable Development	24
Дахно Л. О. Управління експортно-імпортними операціями при здійсненні ЗЕД на підприємстві ТОВ «КЕРАМЕЙЯ»	27
Кислиця Ю., Рибіна Л. О. Управління обіговим капіталом підприємства – основа фінансової стабільності підприємства	30
Кузьменко О. В. Економічна оцінка ефективності виробництва і реалізації молока	33
Кулеш О. О. Місце та роль стратегічного управління в органах місцевого самоврядування	36
Лемак Т. П. Особливості фінансового забезпечення підприємств будівельної промисловості	39
Литвиненко А. О., Самошкіна І. Д. Взаємозв'язок фінансових ресурсів підприємства та фінансових результатів його діяльності	42
Yin Haiyan, Huo Zhiping Long-Term Care Demand Forecast for the Elderly in China	46
Huo Zhiping, Yin Haiyan Analysis on the Vocational Training Strategies of the New Generation of Migrant Workers	49
Петрушенко В., Рибіна Л. О. Вплив кредитних ризиків на ефективність формування і використання фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств	52
Разумних А. І. Сучасний стан фінансового потенціалу підприємства	55
Сеник О. О. Практичні аспекти оцінки виконання умов фінансової рівноваги на прикладі СФГ «Урожай»	60
Чендакова О. О. Стан та резерви підвищення ефективності виробництва молока на підприємстві	62
Ковбаса О. М., Авраменко М. О. Формування агрологістичної системи підприємства на прикладі СВК АФ «Перше травня»	65
Ксенофонтова М. М., Дрозденко С. В. Класифікація витрат на підприємстві як фактор управління	68
Лісунова О. О. Страховий захист діяльності аграрних підприємств	73

БУДІВНИЦТВО ТА АРХІТЕКТУРА

Третяк Є. Автоматизація визначення снігового навантаження на покриття будівель	77
--	----

ЛІСОВЕ ГОСПОДАРСТВО ТА САДОВО-ПАРКОВЕ ГОСПОДАРСТВО

Черненко О. С. Вегетативне розмноження <i>Saintpaulia ionantha</i>	81
--	----